Australian Aid

Građanske inicijative

Priručnik za nastavnike građanskog vaspitanja

Građanska učionica – učimo o ljudskim pravima, slobodi izražavanja i vladavini prava

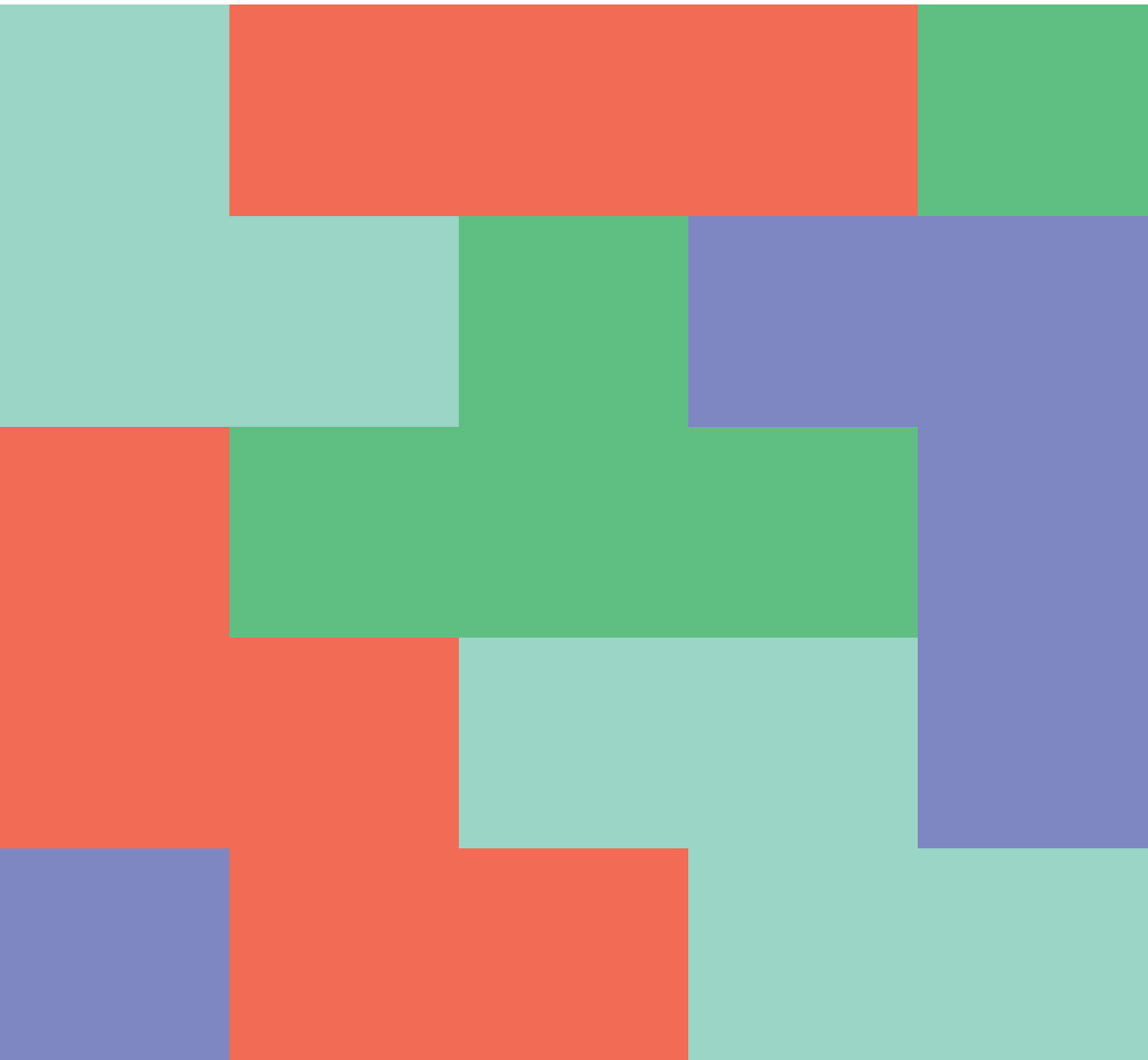

Priručnik za nastavnike građanskog vaspitanja: Građanska učionica - učimo o ljudskim pravima, slobodi izražavanja i vladavini prava – 2020. godina

Izdavač:
Građanske inicijative
Kneza Miloša 4
11000 Beograd, Srbija
011 3284 188
civin@gradjanske.org
www.gradjanske.org

Priredile:
Bašić Sanja, Matijaš Tatjana, Nikić Ksenija

Priručnik je nastao u okviru projekta Civic Education for Human Rights, koji je podržan od strane Australijske ambasade.

Sadržaj

Uvodna reč.....5

Edukativni set strategija, metoda i tehnika za vođenje i ocenjivanje učenika u procesu projektog učenja.....6
I deo, Melita Ranđelović: Projektna nastava i projektno učenje.....9
II deo, Stamenka Sudar: Nastava građanskog vaspitanja - strategije, metode, tehnike.....15
III deo, Milka Mihailović: Tri teme ključne za GV: Ljudska prava, Izražavanje mišljenja i Vladavina prava; Praćenje i ocenjivanje učenika.....25

Pripreme za časove projektnog učenja.....40
Stanka Žica: Mehanizmi zaštite vladavine prava.....43
Jelica Milutinović: Građanin/građanka ili podanik/podanica mehanizmi koji afirmišu i koji navode na strah.57
Zorica Sorak: Ostvarivanje prava na rad žena u ruralnim sredinama.....73
Jasmina Borić: Građanin i građansko društvo.....83
Ljubomir Janković: Aktivizam u zaštiti ljudskih prava.....93
Nataša Jankulovski: Pravo na privatnost u uslovima globalizacije i društvenih mreža.....103

Biblioteka.....113

Dragi nastavnici i nastavnice, kolege i koleginice,

Pred vama je priručnik koji je nastao kao produkt onlajn seminara za podršku nastavi Građanskog vaspitanja, održanog tokom maja 2020. godine. Cilj ovog seminara bio je da učesnici nadograde znanja i veštine koje će dalje preneti nastavnicima praktičarima. Tokom seminara otvorena su ključna pitanja nastave Građanskog vaspitanja, koja su važna za nastavnika i njegov neposredan rad u učionici, ali i u virtuelnom prostoru nastave na daljinu. Zahvaljujući bogatom iskustvu i kometencijama nastavnika i nastavnica koji su učestvovali na seminaru, iznedredni su materijali i primeri dobre prakse, koji su izvdojeni i uobličeni u onjaln priručnik. Verujemo da će nastavnicima građanskog vaspitanja biti koristan i neophodan alat.

Ovim priručnikom nastojimo da nastavnike građanskog vaspitanja u srednjim školama podržimo u osmišljavanju, kreiranju i savladavanju koncepata nastave zasnovane na projektnom učenju i istraživanju. Namena priručnika je da inspiriše nastavnike u primeni projektne nastave. Priručnik nudi pregled korisne literature za obradu tema ljudskih prava, slobode izražavanja i vladavine prava i nastavne pripreme kao predloge scenarija za izvođenje kvalitetnih časova.

Ovim putem želimo da se zahvalimo trenericama Tanji Matijaš i Sanji Bašić na izuzetnoj posvećenosti i strpljenju, uprkos otežanim okolnostima koje su podrazumevale isključivo onlajn rad. Takođe, veliku zahvalnost dugujemo nastavnicima koji su učestvovali na seminaru i dali svoj doprinos u vidu kvalitetnih materijala, koji se mogu upotrebiti u učionici na zanimljiv i podsticajan način kojim će se motivisati učenici i učenice za samostalno istraživanje i razvijanje kritičkog mišljenja.

Ksenija Nikić, Građanske inicijative

1

Melita Ranđelović, Stamenka Sudar, Milka Mihailović

EDUKATIVNI SET STRATEGIJA, METODA I TEHNIKA ZA VOĐENJE I OCENJIVANJE UČENIKA U PROCESU PROJEKTOG UČENJA

U okviru ovog dokumenta obrađeno je sve što čini srž projektnog učenja i stručnih, kolegijalnih uputstava i promišljanja, kako o samom projektnom učenju, tako i o mogućnostima i načelima važnim za obradu bazičnih pojmova obrazovanja za demokratiju i građanskog vaspitanja.

I deo

Melita Ranđelović

Projektna nastava i projektno učenje

„Reci mi-zaboraviću.
Pokaži mi-zapamtiću.
Uključi me-naučiću!"

Ksun Kuang (Ksun Zi),
kineski konfudžijanski filozof,
3.vek pre nove ere

Projektna nastava kao model učenja pojavila se početkom 20.veka. Začetnicima ovog modela smatraju se pedagozi Dž.Djui, a zatim i V.H.Kilpatrik. Projektna nastava rezultat je njihovog nastojanja da u nastavu uvedu istraživačke metode i da povećaju aktivnost učenika.

Projektna nastava u 21. veku prepoznata je kao najbolji model nastavne prakse, a iz nje se izrodio pojam projektno učenje o kojem ćemo u daljem tekstu više govoriti. Po mnogima, to je nastava za 21. vek.

Danas mnogi smatraju da su projektna nastava i projektno učenje najbolji način da se razvijaju veštine rešavanja problema, u svetu u kome gradivo zastareva odmah po štampanju udžbenika. Zagovornici ovog modela učenja ističu da projektna nastava pruža odličan prostor za diferenciranu nastavu.

Ovaj oblik nastave ima jasno postavljene korake koji imaju svoj logičan sled:

- Planiranje projektne nastave (razmatranje projektnog okruženja, generisanje ideje za projekat, kreiranje okvira projekta);
- Realizacija projektne nastave (organizacija podsticajnog događaja;pokretanje projekta-predstavljanje problema koji se rešava ili pitanja na koje se traži odgovor; kreiranje liste pitanja; diskusija o finalnom produktu projekta; predstavljanje projektnog kalendara; podela učenika u timove; dogovor unutar timova; istraživanje, aktivnosti orijentisane na sadržaj projekta);
- Javno predstavljanje/promovisanje projekta;
- Evaluacije projektne nastave.

Dobro organizovana i realizovana projektna nastava mora da ispuni sledeće kriterijume: dobro isplaniran ceo proces; predviđeni su i korišćeni različiti oblici rada; uspostavljeni su partnerski odnosi između učenika i nastavnika; oranizovan je rad koji otvara prostor

za istraživački rad; podstiče uočavanje međupredmetnih korelacija; usmeren na razvoj međupredmetnih kompetencija; učenici mogu da prezentuju proces i/ili produkt; podrazumeva refleksiju i evaluaciju.

U ovom modelu nastave dolazi do suštinske promene uloga nastavnika i učenika.

Učenik dobija ulogu aktivnog učesnika. Tokom realizacije projektne nastave učenici u velikom delu procesa samostalno planiraju, organizuju i realizuju proces učenja. Učenici biraju temu koju će proučavati, osmišljavaju projekat, biraju strategiju/e prikupljanja relevantnih podatka i informacija, organizuju materijal, analiziraju prikupljene informacije i prezentuju rezultate svog rada, prate i vrednuju sopstveni rad i rad ostalih učenika. Da bi sve ovo ostvarili, učenici treba da poseduju određene veštine: identifikacija i izbor ključnih pitanja i problema; predlog ideja za inovativna rešenja odabranih problema ili pitanja; timski rad sa drugim učenicima; praćenje, vrednovanje, ocenjivanje rada drugih učenika, utvrđivanje značaja, doprinos drugih učenika. Ukoliko ih, pak, ne poseduju, tokom procesa učenja će postepeno sticati ove veštine („Uključi me-naučiću!“).

Stavljanje učenika u poziciju aktivnih učesnika u procesu organizacije, realizacije procesa učenja, nastave, ne umanjuje značaj i ulogu nastavnika. Iako je uloga izmenjena, nastavnik je neophodan i važan akter nastavnog procesa. Nastavnik je taj koji stvara odgovarajuće okruženje za rad, gradi strategije rada,prati i kontroliše proces rada, evaluira ga. Podstiče i animira učenike za rad i učešće u procesu. Prisutan je i uključen tokom svih učeničkih aktivnosti.U ovoj novoj, izmenjenoj ulozi, njegov posao je da: obezbedi dostupnost tekstova, interneta i drugih resursa pomoću kojih će učenici odgovoriti na pitanje koje sami izaberu; predloži osobe iz lokalnog okruženja s kojima bi se mogao obaviti razgovor na određenu temu; pronađe video snimke, materijale, filmove; objasni različite mogućnosti za vremensko planiranje aktivnosti;

bude moderator u grupnim diskusijama i prilikom izlistavanja ideja; održi mini predavanja o pojedinim aspektima izabrane teme, problema; objasni učenicima ili manjim grupama kako da sarađuju unutar grupa i razvijaju veštine kooperativnog rada i učenja; prati, vrednuje i ocenjuje realizaciju zadataka samostalno i zajedno sa učenicima; na različite načine podstiče, savetuje, uvežbava učenike. Prati dinamiku grupa i rešava konflikte ako do njih dođe, uči učenike asertivnoj komunikaciji i nenasilnom rešavanju sukoba.

Projektna nastava je kompleksan i veoma zahtevan oblik rada. On ne može da se realizuje bez ozbiljne pripreme i organizacije rada. Upravo je u ovom segmentu uloga nastavnika, njegovo znanje i kompetentnost, su od presudnog značaja.

Dobit koju učenici imaju od ovog modela nastave je višestruka. Projektna nastava obezbeđuje učenje sa razumevanjem, donosi raznovrsne aktivnosti, razvija organizacione, socijalne i komunikacijske veštine kod učenika, zahteva saradnju i učenici stiču kompetencije koje im mogu pomoći da upravljaju vremenom i procesom učenja. Podstiče učenike da razvijaju interdisciplinarni pristup u radu, da usvajaju metode naučnoistraživačkog rada, da koriste savremene tehnologije u svim segmentima rada.

Istraživanja pokazuju da projekna nastava pozitivno utiče na motivaciju i želju učenika da se uključe u proces učenja i obave postavljeni zadatak i dovodi do boljeg školskog uspeha učenika.

Praćenje i vrednovanje napredovanja učenika tokom realizacije projektne nastave zahteva drugačiji pristup. Tokom realizacije projektne nastave učenici prate sopstveno napredovanje i učenje, ali prate, vrednuju napredovanje i rad ostalih učenika iz svog tima, odeljenja. Ovaj proces učeici realizuju samostalno i/ili sa ostalim učenicima, sa nastavnikom. Paralelno, nastavnik prati, vrednuje rad i napredovanje učenika samostalno i/ili u saradnji sa učenikom/učenicima. Ovo je kompleksan i zahtevan proces.

Da bi proces praćenja i vrednovanja bio kvalitetno realizovan preporučena je lepeza različitih instrumenata. Veoma je važno da instrument za ocenjivanje bude jasno i precizno razvijen, a učenici upoznati sa njim. Instrumente za ocenjivanje trebalo bi da osmišljavaju i prave zajedno nastavnik i učenici.

Iz izloženog može se zaključiti da je projektna nastava zahtevan i veoma kompleksan oblik rada i za nastavnika i za učenika/e. Međutim, krajnji ciljevi i ishodi ovog procesa pokazuju da vredi uložiti trud i rad.

Glavni ciljevi projektne nastave i projektnog učenja su: osamostaljivanje učenika, razvijanje lične odgovornosti za realizaciju projekta, razvijanje socijalnih i komunikacijskih veština koje jačaju samopouzdanje učenika, sticanje dugotrajnog znanja, veština i navika primenljivih u svakodnevnom životu.

II deo

Stamenka Sudar

Nastava građanskog vaspitanja – strategije, metode, tehnike

Kada predmetnom nastavniku Građanskog vaspitanja, predstoji realizacija nastave u srednjoj školi o čemu sve treba da promišlja kako bi svojim radom ostvario dobre rezultate. Koja pitanja treba sebi da postavi?

Prvo, treba da odgovori na pitanje: **Šta su to ''dobri rezultati''** u nastavi građanskog vaspitanja?

Dobre rezultate ostvarujem ako realizacija nastave doprinosi povećanju kompetencija mojih učenika da adekvatno odgovore različitim zahtevima iz okruženja, ličnog i poslovnog.

Znam li ja, **šta su kompetencije, od čega se one sastoje i kojim putem do njih doći?**

Kompetencija je mogućnost, osposobljenost, da se na optimalan način reaguje i uspešno odgovori zahtevima situacije ili zadatka. Da bi se ta ''osposobljenost'' postigla, potrebna su **znanja** (pojmovi, činjenice, podaci, informacije, primeri...), **veštine** (ponavljanjem, stečen oblik ponašanja koji čak i kada zahteva veliki broj komplikovanih radnji može da se izvodi spontano, automatski) i **stavovi** (pozitivan ili negativan odnos prema nekoj pojavi i spremnost da se reaguje u skladu sa tim). Stavovi su uvek izraz određenog **sistema vrednosti** (vrednovanje pojava kao dobrih i loših i postojanje određene gradacije ili rangiranja tih pojava). Važno je skrenuti pažnju na povezanost elemenata koji čine kompetenciju: **stavovi**, kao izraz nečijeg **sistema vrednosti**, direktno utiču na spremnost osobe da ulaže napor u sticanje **znanja i veština**.

Vrednosti i stavovi, formiraju se pod uticajem grupa kojima pripadamo, koristi koju nam donose i specifičnosti nekih situacija u kojima se nađemo. Odeljenje na času građanskog vaspitanja takođe je jedna od referentnih ***grupa***, koja može uticati na formiranje novih kao i na preispitivanje i redefinisanje postojećih stavova. Nije li zadatak svakog nastavnika da učenicima pomogne da postave svoj cilj učenja? Na Građanskom vaspitanju, nastavnik treba da pomog-

ne učenicima da uvide koja je ***korist*** od poštovanja ljudskih prava, slobode izražavanja i vladavine prava. Naravno, to je mnogo kompleksno sa nizom ***specifičnih situacija*** koje opet, kreira nastavnik, da bi došlo do učenja.

Put sticanja kompetencija jeste povezivanje svih životnih iskustava, koja se stiču u socijalnom okruženju a manje ili više kanališu obrazovnim sistemom (planiranje nastave koja polazi od ishoda i preko ciljeva vodi do kompetencija). Jedan od točkova tog sistema (iskreno, sa žaljenjem procenjujem, za naše društvo, tačnije rečeno - točkića) jeste i nastava Građanskog vaspitanja.

Građansko vaspitanje, svojim predmetom bavljenja, "dotiče", pojedinca i njegovo bitisanje u zajednici, navodeći učenike da stavljaju pod lupu mnoge stavove i vrednosti koje su "doneli u učionicu" zahvaljujući iskustvima iz porodične i različitih vršnjačkih, školskih i neškolskih grupa. Stavovi učenika su nekada sasvim različiti i kroz situacije konfrontiranja, razmenom bi trebalo da povećavaju količinu znanja i stiču komunikacijske veštine.

Nastavnik je u istu učionicu ušao, noseći sistem vrednosti i stavove koji su rezultat njegovog životnog iskustva i pripadnosti njegovoj porodičnoj i različitim vršnjačkim, profesionalnim i prijateljskim grupama. Svaki pojedinac u kabinetu, kada se pokrene neka tema, uglavnom misli da je o njoj najispravnije suditi, baš onako kako on sudi. U to je često, najubeđeniji sam nastavnik koji treba da facilitira procesom nastave. Od njegovih veština komunikacije i facilitiranja, zavisi najviše, da li će učenici biti spremni da preispituju svoje stavove, tražiti nova znanja i graditi veštine, ili će se još jače ukopati u postojeće, braneći sistem vrednosti iz rova netolerancije i dobre količine neznanja.

Nakon odgovora na pitanja šta su kompetencije, šta ih čini i kako ih razvijati kod učenika, nastavnik treba da zna gde su kompetencije izlistane, i koje su posebno važne da ka njima usmerava ciljeve nastave Građanskog vaspitanja. Svakako, najvažnije je **odgovorno**

učešće u demokratskom društvu, ali su bitne i komunikacijska i odgovoran odnos prema okolini i kompetencija za celoživotno učenje, rešavanje problema, saradnja.

Strategije, metode i tehnike nastavnika u realizaciji Građanskog vaspitanja

Kao i u svim ostalim predmetima, nastavnik planira nastavu Građanskog vaspitanja, vodeći računa o postavljanju relevantnih zadataka za učenike, o fleksibilnosti pri formiranju grupa i o kontinuiranom praćenju nastavnog procesa kako bi intervenisao kada je to potrebno.

Planiramo nastavu imajući u vidu sadržaje, procese, kontekst i produkte koji tokom nastave nastaju.

Da bi se pristupilo planiranju, neophodno je da promišljamo o odeljenju u kome ćemo nastavu realizovati i o karakteristikama učenika koji čine to odeljenje. Treba da poznajemo njihove mogućnosti kakve su sada ali i kakve bi mogle biti pa biramo zadatke koji ''vuku'' u zonu narednog razvoja, dajemo jasne instrukcije, radimo sa njima i usmeravamo kada zastanu, vodimo računa da se sklonimo kako bismo im omogućili samostalno i slobodno delovanje a opet, "virimo'' i dajemo povratne informacije.

Treba da se obrati pažnja na predznanja, interesovanja , stil učenja, stavove prema društveno značajnim pojavama...

Brojne su i različite nastavne strategije a za nastavu Građanskog vaspitanja, a posebno su važne:

Projektno učenje
Istraživački pristup sadržajima
Aktuelnost
Angažovanje prema interesovanjima
Problemski pristup
Saradnja

Projektno učenje - učenik ''vežba'' timski rad, preuzima odgovornosti, zna gde će mu koristiti ono što uči sad, uči da postavlja ciljeve, primenjuje znanja i veštine stečene u različitim predmetima i uzrasnim periodima, kooperativno razmenjuje i povećava svoja znanja i veštine. Praktično, koristi kapacitet svih svojih iskustava, a ne samo školskog učenja, sistematizuje i čuva podatke, uči kako preko aktivnosti da dođe do rezultata, kako da kvalitetno predstavi svoje rezultate i kome, uočava značaj medijske promocije.

Istraživački pristup sadržajima - podsticani kreativnim zadacima učenici se bave istraživačkim radom i sami donose zaključke - i o vladavini prava i o slobodi medija i govora. Nastavnik upućuje da čuju različita mišljenja, i za i protiv, da ostvaruju uvide u više primera i poštovanja i kršenja, i na našoj i na svetskoj političkoj sceni, da bi nakon toga donosili sud o nekoj konkretnoj situaciji.

Uloga nastavnika je izuzetno značajna, jer se nalazi u unutrašnjem konfliktu, tzv. konfliktu uloga. U radu sa učenicima je moralna obaveza da se dozvoli sloboda govora a i zakonska i moralna je da se ne politizuje škola. Npr. teško je govoriti o nekoj pojavi kršenja građanskih prava a da to ne bude protumačaeno da je ''bavljenje politikom''. Učenici mogu izgovoriti na času različite, politički nekorektne sadržaje, koji mogu biti (zlo)upotrebljeni kao dokaz nedopustivog načina rada na predmetu Građansko vaspitanje. Potrebno je mnogo iskustva i komunikacijskih veština da se takve situacije ne pretvore u neprijatnosti. Pomaže mnogo, ukoliko se redovno pravi refleksija na realizovane časove i na osnovu toga, predviđaju moguće reakcije učenika. Planiramo naredne korake, promišljeno, unapred a pomaže ako učenicima češće otvaramo pitanja nego što dajemo odgovore.

Aktuelnost - u procesu nastave, stalno biti u kontaktu sa dešavanjima na javnoj sceni i nastavne jedinice povezivati sa akuelnim zbivanjima bez nametanja bilo koje opcije viđenja, već iz različitih elektronskih i štampanih sredstava koristiti elemente koji podstiču na razmišljanje (grafit, transparent, parole, plakati, članci, reportaže, video itd.). Pozvati u goste, tj. na čas, relevantnu osobu da da odgovore iz ugla stručne ili referentne moći. Odvesti učenike na lice mesta gde se ''upražnjava'' zaštita prava (npr. kod gradskog ombudsmana) da postave pitanja.

Angažovanje prema interesovanjima - Interesovanja predstavljaju oblast osobina pojedinca, koje kazuju kakva angažovanja mu pričinjavaju zadovoljstvo. Treba se setiti i Gardnerovog modela višestruke inteligencije koji kaže da različiti pojedinci u različitim aktivnostima ostvaruju više uspeha od drugih. Svaki pojedinac ima ''svoje polje uspeha''samo treba da ga pronađe. Nastavnik treba da omogući učenicima i situacije u kojima mogu da biraju zadatke i da biraju saradnike. Pored pripremljenih zadataka, u čije osmišljavanje ulažemo puno truda, treba da ostavimo i mogućnost da učenici osmisle i predlože zadatak ili celu listu. Može ih motivisati nekada baš mogućnost da jedni drugima "zadaju" zadatke, a pošto se međusobno dobro poznaju (III i IV razred) onda je velika šansa da zadatak bude u boljoj vezi sa interesovanjima učenika nego kada ih osmisli nastavnik.

Učenje rešavanjem problema - Učenici treba da razviju samostalnost u učenju a pristupajući rešavanju problema, stiču i znanje i razvijaju svoju veštinu učenja. Takvo znanje, dobijeno ''sopstvenim otkrićem'', ima veliku moć transfera na druge situacije a istovremeno uvećava motivaciju i želju za daljim učenjem i stalnim, intelektualnim napredovanjem. Uloga nastavnika Građanskog vaspitanja, posebno je važna u sticanju znanja i veština za mapiranje i definisanje problema jer su to početni koraci u procesu rešavanju problema i prve stepenice u procesu rasta kompetencije, društveno odgovorno ponašanje.

Saradnja – Na većini nastavnih predmeta i pored poznavanja značaja rada u grupi i značaja učenja kroz saradnju, proces učenja i dalje se najviše zasniva na samostalnom učenju. Saradnja podrazumeva interaktivno (naglasak je na dijalogu, razmeni i sučeljavanju znanja i mišljenja) i kooperativno učenje (naglasak na saradnji i zajedničkom doprinosu). Vrednost razmene mišlenja sa drugima možemo prepoznati samo na osnovu sopstvenog iskustva. Trudeći se da drugima formulišemo jasno saopštenje, dolazimo i sami do novih uvida i menjamo, upotpunjujemo vlastitu misao ili stav. Bez socijalne interakcije do toga ne bi moglo da dođe.

Što se tiče **kooperativnog učenja**, ono se može ostvarivati na različitim nivoima. Na nižim nivoima saradnja grupe odnosi se na njihovu zajedničku usmerenost na zadatak. Na višim nivoima, bave se i zadatkom i odnosima u grupi. Najviši nivo kooperativnog učenja podrazumeva da i društvene grupe mogu da uče, i da se uči iz kulture u koju smo uključeni. Treba da imamo u vidu, da je škola jedan segment kulturnog prostora koji na učenika deluje svojom ukupnošću i kulturom a ne samo sadržajima koji se uče – dakle, učenje kroz participaciju.

Trebalo bi da se podrazumeva i najprirodniji je način, da Učenički parlament svake škole, funkcioniše u bliskoj povezanosti sa realizacijom učenja na Građanskom vaspitanju.
Participaciju učenici treba istinski da ostvaruju kroz aktivnosti Učeničkog parlamenta.

Oblici ponašanja koji bi vodili ka najvažnijoj za ovaj predmet kompetenciji, **društveno odgovorno ponašanje**, jesu upravo aktivno uključivanje učenika u život škole i šire zajednice kroz saradnju sa drugima, uz toleranciju i poštovanje prava svih i kada je njihovo mišljenje različito, a stavovi suprotni.

Verovatno će neki od nastavnika Građanskog vaspitanja pomisliti, kako prethodna rečenica baš bajkovito zvuči, s obzirom na to da živimo u vremenu kada su mladi izloženi uticajima velikog broja

odraslih, koji pružaju suprotan model ponašanja (od porodičnog, lokalnog pa do javnog, s naglaskom na medijski nivo).

Šta se dešava u našoj praksi koja su nam iskustva?

Često će mladi, sposobni da kritički promišljaju, i na časovima, da se pozovu na takve uzore u diskusiji sa nastavnikom, demantujući ideju vladavine prava.

Nastavnik treba da strpljivo, **postavljanjem pitanja a ne iznošenjem tvrdnji**, dovede učenike do uvida, da ti negativni modeli, na žalost, nisu imali priliku da uče predmet građansko vaspitanje, a nisu imali ni njega za nastavnika. Treba da ih dovede do uvida, da ne postoji čarobni štapić svemirskog dejstva, koji će urediti naše okruženje i svet tako da svi poštuju ljudska prava i govore slobodno. Čarobni štapići su u svakom pojedincu, koji svojim poštovanjem prava i slobodom mišljenja menja sliku sveta za +1 u korist prava i sloboda. Naravno, da svaki +1, deluje u svom okruženju kao model, pa to +1, neminovno raste.

Ono što posebno otežava ulogu nastavnika jeste nivo političke kulture i stepen tolerancije u razmeni mišljenja te pogrešno tumačenje slobode govora pa je moguća negativna reakcija okruženja na istraživačke aktivnosti učenika. Setimo se priče o stavovima- svako ima svoje a oni upravljaju ponašanjem. Gde je granica slobode, naročito za one koji tu temu malo poznaju a osećaju se pozvanima (npr. nastavnici drugih predmeta)?

Nekada je nastavnik spreman na neprijatne posledice, ali šta radimo ukoliko neko od kolega kažnjava učenike zbog angažovanja u aktivnostima koje on ne odobrava?

Da li se obratiti direktoru? Može podržati učenike, a može i onog kolegu koji kažnjava. Šta dalje? Najbolji odgovor ne postoji, iznedri će ga sam nastavnik jer to je njegova unutrašnja dilema. Eventualno odustajanje može značiti fleksibilno ili podaničko ponašanje. Nastavnik koji ima svest da je model učeniku, vodiće računa da mu ne pruža pogrešnu sliku. Strpljenje, asertivnost, upornost i traženje podrške - često su potrebni da bi nastavnik Građanskog vaspitanja kvalitetno realizovao nastavu i motivisao učenike da istražuju.

Nastava Građanskog vaspitanja, na neki način umiva dušu pa bi ovde mogla da posluži jedna metafora. Sigurno je komfornije kupati se u luksuznom kupatilu sa velikom kadom nego stajati na popucalim pločicama i tuširati se. Ipak, kad razmisliš o suštinskom cilju ulaska u kupatilo, cilj jeste, da izađeš čist. Dakle, ostvariv je i u otežanim uslovima.

Naša nastava Građanskog vaspitanja mnogo bi se lagodnije izvodila u nekim drugim uslovima, u okruženju gde je ''kultura poštovanja prava'' i tolerancija na daleko višem nivou. Prihvatimo činjenicu da mi imamo ''kupatilo takvo kakvo je''. Treba da ga koristmo jer će nas to motivisati da ga popravimo. Neupotreba kupatila je vrlo opasna, zna struka, vodi ka zapuštenosti i depresiji.

Ono što se u stručnim obrazovnim kugovima ističe vezano za sve predmete, za Građansko vaspitanja se dodatno potencira. Ne samo činjenice i znanja. Ne samo kognitivna sfera razvoja. Ne samo individualni razvoj.

Moraju se negovati i moralna i kognitivna i estetska i praktična dimenzija

Obuhvatni razvoj svih čovekovih snaga i temeljno pravo za sve

Humbolt

III deo

Milka Mihailović

Tri teme ključne za GV: Ljudska prava, Izražavanje mišljenja i Vladavina prava

Praćenje i ocenjivanje učenika

Kao što je već rečeno, projektna nastava pruža učenicima/mladima priliku da se angažuju na istraživanju pitanja koja ih interesuju, da diskutuju o njima i razmatraju kontraverzna pitanja. Ove tri celine: Ljudska prava, Sloboda izražavanja i Vladavina prava predstavljaju temelj Obrazovanja za demokratiju i građansko društvo, a kao deo edukativnih programa ulazi u građansko vaspitanje.

Nastavnik je ključ dobrog podučavanja kao poznavalac teme, strategija i metoda rada. Nastavnik koji podstiče, ima strpljenja, ne odustaje, olakšava proces saznavanja i vodi učenike kroz proces. Pitanje koje svaki nastavnik može sebi da postavi, pre ulaska u priču koja se zove Građansko vaspitanje, je jesam li spreman da se angažujemo na ovom polju, i po cenu da se izložim kritikama i suočim sa neizvesnostima i diverzitetu koji tema zahteva?
Jesam li spreman da prihvatimo izazov i budem učitelji i modeli u pravom značenju, a ne samo prenosilac znanja? Prihvatam li da imam veću odgovornost od drugih zbog veće mogućnosti da utičemo na mlade? Imam li dovoljno ličnog kapaciteta, integriteta i kompetencija da se bavim ovim temama. Sve, dakle, počinje od nas. Stoga stalno preispitivanje sosptvenih vrednosti i stavova, način na koji gradimo i održavamo odnose, rešavamo sukobe, reagujemo na nepravdu – završava se postavljanjem pitanja samom sebi: kako se moje vrednosti ogledaju u mom ponašanju i kako da ih usaglasim.

Ovaj priručnik ima skroman cilj da pomogne u tome.

1. LJUDSKA PRAVA

Podučavanje o ljudskim pravima je jedna od temeljnih tema Obrazovanja za demokratiju i građansko društvo. Specifično je jer zahteva posebne metode podučavanja i to iz razloga što nije reč samo sticanju znanja o ljudskim pravima, već o formiranju sistema uverenja, stavova i vrednosti koji imaju snažnu dinamičku dimenziju jer pokreću ličnost na određena ponašanja, utiču na izbore i odluke koje će kao građanin/ka doneti, utiču na to kako će živeti sa drugima, kakve će odnose graditi. Tu je važno i sticanje veština koje su neophodne za postupanje u duhu poštovanja prava, u duhu građanstva, spremnost na preduzimanje akcija koje su u korist javnog dobra i poštovanja ljudskih prava.
Shodno tome, izučavanje ljudskih prava ima cilj da osnažuje mlade da utiču i naprave promene, da se uključe i da se povežu jedni sa drugima u zajednici, da zauzmu stav prema negativnim pojavama u društvu (kao što je etiketiranje određenih grupa, predrasude, diskriminacija, medijska manipulacija...), ukratko – da u procesu socijalizacije formiraju lične građanske vrline.

Realizacijom projektnih zadataka učenici će biti u situaciji da sada i ovde, praktikuju poštovanje ljudskih prava, a ne da se osposobljavaju za neku daleku, maglovitu, budućnost.

Podučavanje o ljudskim pravima je pogodno na bilo kom uzrastu.

- Najelementarniji oblik uvođenja učenika u polje prava je donošenje pravila rada, čime se definiše polje slobode u okviru određenih granica – a granica je drugi pojedinac. To svi na stavnici mogu lako da urade poštujući procedure *donošenja* a ne *saopštavanja* pravila. Dalje, način na koji se rešavaju konflikti u školi, na igralištu, ulici i kafiću takođe je podsticaj sa analiziranje poštovanja prava druge osobe i dobra polazna osnova za razvijanje veština da se na asertivan i nenasilan na čin rešavaju sukobi, da se nastavi razgovor i saradnja sa nekim ko ima drugačije mišljenje ili s kim se bilo u sukobu.

- U radionici **Uloga obrazovanja u razvijanju kulture ljudskih prava** učenici mogu da uporede Pravo na obavezno osnovno obrazovanje i Ciljeve obrazovanja iz Konvencije o pravima deteta sa nacionalnim dokumentima (Zakon o osnovnoj školi/srednjoj školi, u delu Ciljevi obrazovanja) i da prepoznaju značaj i ulogu obrazovanja u pravu da svako dete zna svoja prava kao i da bude podučavano u duhu poštovanja ličnosti odnosno u duhu ljudskih prava.

  https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf

  Kada je u pitanju uloga obrazovanja (formalnog), pitanje za diskusiju može da bude: čiji je interes i koje su dobiti od podučavanja dece sopstvenim pravima (porodica, škola, društvo, država)?

- U radionici **Vrednosti ljudskih prava i globalizacija – gde li to škripi** – učenici mogu da se upoznaju sa temeljnim vrednostima ljudskih prava kao što su ljudsko dostojanstvo, sloboda, jednakost, solidarnost sa **kontradikcijama** savremene demokratije: rastuće bogatstvo naspram rastućeg siromaštva; povećanje proizvodnje naspram urušavanja životne sredine; sve veća umreženost naspram jedinke i sl.

- U radionici **Ostvarivanje prava na rad žena** i žena u ruralnim sredinama može da se lako poveže sa rodnim ulogama i stereotipima koji se vezuju za njih, a učenici mogu da istražuju ima li elemenata dikriminacije i ograničavanja u ostvarivanju prava. Može da posluži i publikacija **Radna prava žena u Srbiji (BCLJP)** – Jovana Zorić, Nevena Dičić, Nenad Petković 2008.

- Za starije učenike se može otvoriti diskusija o univerzalnosti ljudskih prava. Neka od pitanja mogu da pokrenu na razmišljanje: Imaju li ljudska prava oni koji ih krše? Imaju li zločinci ljudska prava? Kako vidite pravo na život i postojanje smrtne kazne?

- Najzad, ali ne manje važno, potrebno je voditi računa o dvosmislenosti reči i njihovo jednodimenzionalno korišćenje.

Mnogi pojmovi se ne mogu striktno smestiti u nedvosmislena značenja već je potrebno osposobljavati učenike da ih preispituju u vezi sa kontekstom i situacijom. Dobar primer za to je reč „tolerancija“.

Primeri podsticajnih pitanja za temu Ljudska prava (polaznici obuke, zbirno)

- Istražite pojam Ljudskog dostojanstva. Šta ono znači za vas, kako ga razumete?
- Koja međunarodna dokumenta regulišu ljudska prava? Prava deteta?
- Da li su ljudska prava „privilegija“ zapadnog sveta? Zašto se baš tamo insistira na ljudskim pravima (misli se u odnosu na druge zemlje i kontinente)?
- Kako razumete formulaciju „pravedno i fer suđenje“? Ima li zločinac ljudska prava? Šta znači da su ljudska prava univerzalna, neponištiva...? (*na ovaj način se može proveriti kako učenici razumeju svako od prava: na izražavanje mišljenja, privatnost i druga*)
- Koja ljudska prava se najčešće krše kod nas? U svetu? Postoji li pravilnost i od čega to zavisi?
- Kako razumete razliku između ljudskih prava i prava deteta?
- Ko je odgovoran za učenje dece pravima (porodica, škola...)?
- Koje organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom prava postoje u našem gradu/Srbiji/regionu?
- Kako se mogu prepoznati stereotipi a kako predrasude?
- Kakva je veza između predrasuda i diskriminacije?
- Ako znamo da neko ima predrasude, da li to znači i da automatski krši nečija prava?
- Šta za vas znači tolerancija? Ako neko za sebe kaže da je u svakoj situaciji tolerantan,da li je to uvek dobro i da tome treba težiti? Ima li „stop“ za toleranciju?
- Kome mogu građani da se obrate za pomoć kada im je neko pravo ugroženo?

- Pod kojim uslovima i koja prava mogu biti ograničena a koja ne mogu nikada?
- Ko i pod kojim uslovima može da ograniči slobodu kretanja?
- Kome je lakše da nađe posao, ženama ili muškarcima? Ima li razlika u vrstama posla („ženska i muška“ zanimanja? Ima li razlika u zaradama?
- Koliko su ostvarena prava dece sa invaliditetom? Gde se sve nalaze prepreke i šta nam je činiti u korist prava?

2. SLOBODA IZRAŽAVANJA

Kada je reč o slobodi izražavanja kao jednom od osnovnih ljudskih prava, ulazimo u temu koja je osetljiva zato što se često ne razume pravilno, pa i banalizuje njeno značenje. Ne može se pod slobodom izražavanja govoriti sve što nekome padne na pamet. Ovo pravo je ograničeno pravom druge osobe na dostojanstvo (vidi okvir u kojem su čl.10,13).

Sloboda izražavanja /Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Član 10.

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Sloboda izražavanja / Član 13. Konvencije o pravima deteta /

1. Dete ima pravo na slobodu izražavanja; pravo obuhvata slobodu da traži, prima i daje informacije iideje svih vrsta bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno ili štampano, u umetničkoj formi ili preko bilo kog drugog sredstva informisanja po izboru deteta.

2. **Primena ovog prava može biti predmet određenih ograničenja,** ali samo takvih koja su određena zakonom i neophodna:
(a) **radi poštovanja prava ili ugleda drugih**; ili
(b) radi zaštite nacionalne bezbednosti ili javnog poretka (ordre public), ili javnog zdravlja ili morala.

Neretko nailazimo na kršenje ovog prava na dva načina: a) kroz uskraćivanje prava nekome da izrazi mišljenje (pretnje, zabrane, cenzura) i b) kroz kršenje prava drugih tako što neko „prekorači“ granice svog prava na slobodu izražavanja (klevete i verbalni napadi, širenje lažnih informacija, maskiranje činjenica tumačenjima). „Jezik kosti nema ali kosti lomi“ kaže narodna poslovica, a gde se to lakše vidi nego kada neko zloupotrebi pravo na slobodu izražavanja i time ugrozi tuđe dostojanstvo, pa i život. Polje zloupotrebe slobode govora je ogromno, a prisutno je u svakodnevnom životu, u medijima i u virtuelnom socijalnom prostoru.

Često se pod maskom slobode govora može čuti/pročitati ono što nazivamo govorom mržnje.

Govor mržnje je govor, gest ili pisanje koje omalovažava osobu ili grupu na osnovu nekih karakteristika (rasa, boja kože, vera, nacionalna ili etnička pripadnost, političko uverenje, seksualna orijentacija i druge razlike (voljne ili nevoljne). Govor mržnje je u suprotnosti sa slobodom izražavanja po tome što ove poruke mogu da izazovu napade, mržnju ili druge posledice po lice ili grupu kojoj je upućeno.

Ono što je zgodno kod ove teme je činjenica da se može istraživati u okviru svakog predmeta jer je nastava u svojoj suštini komunikacija u grupi. Iz toga proizlazi još jedna stvar: podučavanje učenika komunikacijskim veštinama i jačanje nastavničkih komunikacijskih kompetencija. To pruža mogućnost da se u celo školi stvore uslovi za poštovanje prava na slobodu izražavanja (za nastavnike, učenike, roditelje i sve zaposlene) bez straha od mogućih posledica.

- Sa učenicima se može otvoriti pitanje slobode govora u svakodnevnom životu u školi. **Koliko su učenici u prilici da izraze svoje mišljenje o stvarima koje ih se tiču u školi?** Mnoga istraživanja pokazuju da učenici zapravo retko donose odluke koje se tiču nastave (koje ih interesuju) a polje delovanja Učeničkog parlamenta je suženo (na primer, u Zakonu je definisano čime mogu da se bave Učenički parlamenti). Na izražavanje mišljenja u školi utiče i uzrast učenika, struktura odeljenja kao i organizacija same škole.

- Uvek je dobro poći od neposrednog iskustva učenika – od života i rada u učionici. Na primer: analiza pravilnika o ponašanju, donošenje pravila ponašanja (bez obzira na uzrast!) i kritičko razmatranje i svrha istih.

- Sloboda izražavanja se često povezuje (isključivo) sa novinarskom profesijom i medijima; sa aspekta novinara zaista je tako. Iz pozicije građanina, pojedinca, to je pravo da izrazi sopstveno mišljenje i pravo da bude pravovremeno i istinito informisan (prava su međusobno povezana, nedeljiva, i teško je govoriti o jednom a ne dotaći se drugih). Zapravo, bez pravih informacija niko ne može ni formirati sopstveni stav i izraziti mišljenje, a veliki je potencijal za manipulacije, obmane, propagandu.

- Kako se mogu prepoznati prave od lažnih vesti? Podaci nekih istraživanja kažu da učenici ne čitaju novine, ne slušaju vesti, ali koriste društvene mreže i internet i tako se informišu. Dobro je koristiti medij koji je učenicima blizak.

- Učenici mogu da analiziraju naslove dnevnih novina i tablioda i da kritički promišljaju: da li naslovi, tekstovi sadrže informacije, predrasude, emocije besa i mržnje i da li mogu da nanesu štetu osobama/grupama kojima su upućene. Isto može da se uradi sa TV emisijama (npr. na TV Pink, Happy i N1) ili u: Danas, NIN, Alo, Kurir, Informer. Za diskusiju može da posluži pitanje: Šta je ulogu medija u našem društvu, zaštiti ljudskih prava ili u podsticanju podela i mržnje?

- Učenici mogu da istraže I uporede novinarske kodekse različitig agencija I da analiziraju koliko jasno I obuhvatno definišu postupanje novinara
  http://www.nuns.rs/codex/ethicalcode.html (NUNS);
  https://www.djecamedija.org/kodeks-casti-hrvatskih-novinara/ (Hrvatski);
  https://www.osce.org/fom/255576?download=true (Crna Gora)

- Poseban ali ne manje važan zadatak je analiza poruka na društvenim mrežama (izgleda da Tviter prednjači u oštrom jeziku, a veoma je javan i dostupan!). Analizom poruka i ukrštanjem sa sadržajem prava učenici lako mogu da osveste o kakvom govoru je reč. Važno je da razumeju da se odgovornost za ponašanje u virtuelnom socijalnom prostoru ne razlikuje od odgovornosti koju imaju u neposrednom kontaktu sa nekom osobom. Kada analiziraju govora (mržnje) na društvenim mrežama, mogu da se pozabave pitanjima ko i kako treba da reguje?

- **U radionici Građanin/građanka ili podanik/podanica** – mehanizmi koji afirmišu i koji navode na strah nastavnici mogu da se posluže dodatnim materijalima koji se odnose na medije i govor mržnje. Za učenike bi verovatno bilo korisno da posvete vreme čitajući komentare na društvenim mrežama.

  Korisni linkovi:
  https://www.google.com/search?sxsrf=ALeK-k03O=mh1JzDidoMJ7mmwv2QZEQAIPA%3A1589837736543&lei-

qP_CXtvmlMe9lwTVnovAAQ&q=Govor%20mr%C5%BEnje%20u%20medijima%20primeri&ved=2ahUKEwjK1JqSr77pAhUSyoUKHXM-dAkEQsKwBKAB6BAgAEAE

https://www.cenzolovka.rs/mediologija/pravo-na-medije-govor-mrznje-u-srbiji-kao-devedesetih/

Kriterijumi govora mržnje mogu se naći u publikaciji/YUKOM/ (prilog za nastavnike)

1198696141_GS0_Metodologija govor mrznje zlocin mrznje.pdf

Primeri podsticajnih pitanja za temu Sloboda izražavanja (polaznici obuke, zbirno)

- Šta podrazumeva „pravo na slobodu izražavanja"? Da li je ono neophodno za funkcionisanje demokratskog društva? Obrazložite.
- Kako se razvijala i utemeljivala sloboda izražavanja?
- Šta su za vas mediji i koje vrste medija poznajete?
  a) Koja je uloga medija u zaštiti prava na slobodu izražavanja?
  b) Koji medij najviše koristite/ volite? Zašto?
  c) Koji mediji imaju jači potencijal za ubeđivanje? Obrazložite.
  d) Kojoj vrsti medija verujete i zašto?
- Da li je sloboda izražavanja ili sloboda govora isto što i novinarstvo?
- Istražite kioske u gradu - gde se koji dnevni list nalazi? Ispitajte koji dnevni list se češće prodaje nego drugi? Ispitajte zašto kupci čitaju određeni dnevni list?
- Koje su najčešće teme/naslovi u medijima poslednjih sedam dana? Za koju od tih teme/naslova biste tražili još informacija?
- Šta znači zloupotreba medija i u čemu se ona ogleda? Nađite primere kojima ćete to potkrepiti.
- Kome i kako biste se obratili ukoliko je vase pravo na slobodu izražavanja ugroženo?

3. VLADAVINA PRAVA

Vladavina prava se najčešće shvata kao sinonim za pravedno društvo, u kojem je pravda dostižna svakom građanu, u kojem svako može da živi i radi (blagostanje). Kada je to narušeno, koristi se izraz „nema pravne države...“. Za većinu ljudi ova pitanja su nezaobilazna kada je u govori o vladavini prava.

Suština vladavine prava vidi se kroz podelu vlasti, ograničenje ovlašćenja svake grane vlasti, kontrolu, smenjivost vlasti, participaciju građana, zaštitu od samovolje vlasti, demokratske i fer izbore... Sa učenicima se može povesti diskusiju o tome čija je odgovornost vladavina prava. Kolika je odgovornost države i njenih institucije, a kolika građana koji biraju vlast i koji imaju prava da zahtevaju efikasnu državu.

- Jedna od važnih tema u ovoj oblasti je da učenici izlistaju ***Dobrobiti načela vladavine prava za pojedinca, grupe, državu, čovečanstvo.***
  Zašto nam je važno da država ne krši naša prava? Koje dobrobiti građani imaju od vladavine prava? Na koje načina država može da „sabotira“ vladavinu prava?
  Navesti primere i koji govore na koje načine vlast krši i zloupotrebljava svoju moć a to znači da ne radi u interesu građana već pojedinaca (klika)
  Kakva je uloga nezavisnog sudstva u vladavini prava?

- Zalaganje za vladavinu prava može da se poveže sa građanskim protestom, aktivizmom, građanskom neposlužnošću, borbom protiv korupcije

- Istraživanje različitih oblika korupcije (zloupotreba javnog položaja, zaobilaženje pravila, vladanje koje nije u opštem interesu; sve „preko veze“ i „podmazivanjem“) i njenog utica-

ja na vladavinu prava i demokratiju može da bude zanimljiva tema za srednjoškolce.

- Za starije učenike može se pokrenuti diskusija na temu: Kako pomiriti pogled na demokratiju kao vrednost sa demokratijom kao načinom upravljanja (realnost)? Kolika je uloga građanina i koje veštine su potrebne da se aktivno zalaže za demokratiju.

- Povezanost ekonomskog stanja stanovništva/države i vladavine prava je nešto što učenici mogu istraživati. Korisni linkovi: https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1665264
  Bauk nezadovoljstva se širi Evropom. - Da li se današnja demokratija menja ili je u pitanju (samo) kriza? Čega?

Primeri podsticajnih pitanja za temu Vladavina prava (polaznici obuke, zbirno)

- Šta je pravda, šta je pravo, šta su zakoni, šta je država?
- Šta se podrazumeva pod vladavinom prava?
- Kako je u svetu regulisana vladavina prava?
- Navedi razliku između pojmova : "pravna država" i "vladavina prava"?
- Kako je tokom istorije tekao razvoj ideje o dobroj vladavini?
- Kako se vlast deli? Koja je uloga svake od njih?
- Kako Parlament, Izvršna vlast (vlada), sudovi i mediji mogu biti "dobar ili loš" sluga građana?
- Šta se dešava kad nema kontrole vlasti? Zašto je važno nezavisno sudstvo?
- Zašto nam je važno da država ne krši naša prava?
- Koje dobrobiti građani imaju od vladavine prava?
- Primere država i događaja koji govore na koje načine vlast krši i zloupotrebljava svoju moć -ne radi u interesu građana?

- Šta je populizam i kako se manifestuje? Otvoila bih pitanje situacije uvođenja vanrednog stanja u Republici Srbiji u vreme pandemije kovid 19 i vladavine prava / šta je važnije: briga za zdravlje naroda ili poštovanje Ustava? Treba li u vreme epidemije objektivno informisati javnost (i rizikovati paniku) ili treba istinu "ulepšavati" da ne dođe do panike?
- Kako da pratimo i nadziremo očuvanje naših prava? Ko brine o našim pravima?
- Kako da zaštitimo i odbranimo naša prava?
- Na koji način građani mogu da odbrane demokratiju i izbore se sa vlastima koje krše svoja ovlašćenja i zloupotrebljavaju poverenje koje su im građani dali?
- Kako građani mogu da reaguju na povredu vladavine prava? Da li znate za neku akciju građana? Zašto se neko buni i diže glas? Istraže proteste- lične i u grupama.
- Šta je građanska neposlušnost i kada je treba iskazati?
- Kakva je uloga medija u očuvanju vladavine prava?

Praćenje i ocenjivanje rada učenika

Ocenjivanje je složen postupak kada se radi o proceni kompetencija koje su povezane i sa ličnošću učenika. U ovom predmetu se ne radi se samo o znanju o predmetu koji se izučava već i o stavovima i vrednostima koje učenik usvaja i formira kao i o veštinama i volji da ih primeni u svakodnevnim situacijama.

Pre pristupanja procesu praćenja i ocenjivanja, **nastavnik ima odgovornost i obavezu** u procesu realizacije nastave Građanskog vaspitanja da: obezbedi uslove da svaki učenik može da izrazi svoje mišljenje i da svaki učenik napreduje svojim tempom; da se obraća učenicima sa uvažavanjem i poštovanjem i tako bude model

nenasilne komunikacije; aktivno sluša učenike i podstiče ih da traže informacije i izražavaju mišljenje; daje konstruktivnu povratnu informaciju učeniku o radu i ukazuje na pravac napredovanja (formativno) imajući u vidu očekivane ishode; da bude otvoren za predloge i interesovanja učenika, da podstiče, olakšava i usmerava proces.

Nastavnik može da prati postignuća i napredovanja učenika kroz nekoliko kategorija (koje su sastavni elementi kompetencija):

Znanje (*šta i zašto*): na primer: razumevanje pojmova, vrednosti, procesa, institucija i zakonitosti koje čine temelj aktivnog i odgovornog građanstva;

Pokazatelj: učenik definiše, opisuje, imenuje; analizira, tumači, upoređuje, vrednuje i zaključiuje;

Veštine (kako): razvoj i primena građanskih veština i prilikom rešavanja problema koji spadaju u područje aktivnog i odgovornog građanstva;

Pokazatelj: pažljivo sluša druge; nalazi rešenja u konkretnoj situaciji; pokreće akcije; traži pomoć od drugih kada mu/joj je potrebna

Stavovi/Vrednosti – razumevanje i prihvatanje vrednosti koje čine temelj aktivnog i odgovornog građanstva;

Pokazatelj: ponaša se u duhu poštovanja drugoga, uvažava mišljenje drugog iako se s njim ne slaže, argumentovano izražava svoje neslaganja; prihvata kritičku povratnu informaciju; pokazuje spremnost da promeni svoje mišljenje u skladu sa argumentima .

Nastavnik može da ocenjuje produkte rada, procese tokom rada učenika u malim grupama kao i da procenjuje kompetencije koje su stekli.

Neki od elemenata za ocenjivanje postignuća učenika:

- učenik zna da objasni osnovne pojmove i koncepte kojima se bavio tokom rada (npr. lj. dostojanstvo, diskriminacija, jednakost, stereotipi i predrasude...)

- način ophođenja prema drugim učenicima: da li poštuju razlike u grupi prema poreklu, mišljenju, kulturi; da li koristi argumente kad izrazava svoje mišljenje/slaganje ili neslaganje; da li pažljivo i bez upadica sluša druge; da li je bilo besa i netrpeljivosti, ismevanja, omalovažavanja i predrasuda tokom diskusije

- kako su se odvijali procesi u malim grupama tokom rada: da li se učenik uspešno prilagodio radu male grupe, kako izlazi na kraj sa neugodnostima, da li je odgovoran u izvršavanju preuzetih obaveza i zadataka u grupnom radu; kako su rešavali neslaganja i sukobe;

-poštovanje pravila koja se dogovore i procedura;

-postoji li spremnost da se uključe u akcije kako bi pozitivno uticali na živote drugih ljudi i sredinu

Učenik učestvuje u ocenjivanju i samoocenjivanju tako što:

- samoprocenjuje sopstveni rad i eventualno učešće (angažovanje u radu male grupe).

- procenjuje druge učenike i njihovo napredovanje (rad) tako što im daje povratnu informaciju o tome

- promišlja o sopstvenom znanju, veštinama, stavovima;

-planira tzv. *samoregulisano učenje* – planira novo učenje, postavlja lične ciljeve za napredovanje i planiranje kako da ih ostvari.

Na ovaj način učenik se osposobljava za celoživotno učenje, što je jedna od ključnih kompetencija za 21. vek.

PRIPREME ZA ČASOVE PROJEKTNOG UČENJA

Pri izradi metodičkih priprema nastavnici autori su vodili računa o specifičnostima novih programa nastave Građanskog vaspitanja, kao i učenja na daljinu. Ove pripreme sadrže detaljne korake za realizaciju kvalitetnog časa, u kome nastavnik vodi učenike kroz proces učenja, uz konstantnu podršku i podsticanje saradnje, kreativnosti i istraživačkog rada.

Stanka Žica

PRIPREMA ZA ČAS

Mehanizmi zaštite vladavine prava

Ime i prezime nastavnice : Stanka Žica
Škola i mesto: OŠ „Milena Pavlović Barili “, Beograd

NASTAVNA PRIPREMA

Naziv nastavne jedinice:
MEHANIZMI ZAŠTITE VLADAVINE PRAVA

Planirani ciljevi časa:
Učenici će steći uvid u:

- neophodnost podele vlasti
- činjenice o nadležnostima sve tri grane vlasti
- stanje vladavine prava kod nas i u svetu
- razvijanje komepetencija saradnje; digitalnih veština, kompetencije za život u demokratksom društvu

Očekivani ishodi rada:
Učenik će biti u stanju da:

- Svrsishodno koristi ključne pojmove: vladavina prava, zakonodavna, sudska i izvršna vlast, građansko društvo
- Zna/razume da je Ustav pravni dokument koji definiše osnovna prava i slobode građana i reguliše odnose između tri grane vlasti
- Obrazloži neophodnost podele vlasti kao zaštitini mehanizam vladavine prava u državi
- Istraži činjenice o stanju vladavine prava u našoj zemlji/zemljama EU /svetu.
- Shvati značaj političke odgovornosti elita na vlasti kao i značaj građanske odgovornosti u uspostavljanju i održavanju vladavine prava.

Ključni pojmovi planirani za obradu tokom rada:

POJAM	OPIS POJMA
Ustav	Ustav je najviši opšti pravni akt u sistemu opštih pravnih akata jedne države, koji uređuje najbitnije odnose u državi, a pre svega samu državnu organizaciju i ovlašćenja državnih organa, kao i slobode i prava građana. Naziva se još i osnovni zakon. Ustav, po pravilu, uređuje tri sfere (oblasti): državno uređenje; društveno-ekonomske i političke odnose u državi; slobode, prava i dužnosti građana u državi, odnos prema državi
Vladavina prava	Vladavina prava (podrazumeva vladavinu zakona, a ne ljudi, dakle, poštovanje i primenu zakona i da niko u državi ne može biti iznad njih i vladati protivno zakonima) **Vladavina prava Član 3 Ustava RS** Vladavina prava je osnovna pretpostavka Ustava i počiva na neotuđivim ljudskim pravima. Vladavina prava se ostvaruje slobodnim i neposrednim izborima, ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu.

Tri grane vlasti	Podela vlasti. Tri funkcije vlasti - donošenje zakona, njihovo izvršavanje (odnosno upravljanje zajedničkim poslovima) i rešavanje sporova u društvu - razdvajaju se i daju u ruke različitim organima: ovlašćenje za donošenje zakona ili zakonodavna vlast parlamentu, odnosno narodnoj skupštini, njihovo izvršavanje izvršnoj vlasti (vlada) koja vlada i upravlja po tim zakonima, a rešavanje sporova sudskoj vlasti ili sudovima. Podelom funkcija svaka grana vlasti ograničava druge dve. **Podela vlasti Član 4 Ustava RS** Pravni poredak je jedinstven. Uređenje vlasti počiva na podeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Odnos tri grane vlasti zasniva se na ravnoteži i međusobnoj kontroli. Sudska vlast je nezavisna.
Ustavnost	Ustavnost ili ustavno ograničenje vlasti ("konstitucionalizam") ograničava vlast ciljevima (nadležnostima koje su joj ustavom dodeljene) i sredstvima (načinima na koji opet ustavno može da ih ostvaruje).
Građansko društvo	Građansko društvo (samim tim što deluje slobodno i relativno autonomno u odnosu na državu – vlast, građansko društvo predstavlja ograničenje vlasti, da ona ne može da se meša u privredu, nauku, kulturu itd.).

Korišćeni izvori saznanja i stručna literatura*

Knjige/ priručnici	Vodič za nastavnike GRAĐANSKO VASPITANJE za 3. razred srednje škole Ministarstvo prosvete, 2004. godina; https://www.skolest.com/wp-content/uploads/2012/09/priru%C4%8Dnik-za-GV3-srednja-%C5%A1kola.pdf Tekst na str 34 - 35. – Prilog 1 – "Nadležnosti zakonodavne, izvršne i sudske vlasti"
Pravna dokumenta	Ustav RS http://demo.paragraf.rs/WebParagrafDemo/?actid=32697
Internet Mediji	Članak: Evropska unija uvodi novi mehanizam za praćenje vladavine prava unutar zemalja članica http://preugovor.org/Tekstovi/1567/Evropska-unija-uvodi-novi-mehanizam-za-pracenje.shtml
Ostalo: **Google disk** **Video**	**Prvi korak učenja** Individualni zadatak 1. - https://docs.google.com/document/d/1TI5z9mYEgtnpx7pKQaFhO1jI7S6RfLqphVTnLdMrfoA/edit **Drugi korak učenja:** Grupni zadaci: GRUPA 1 https://docs.google.com/document/d/1rHWYvi6ZKZDRJX8d5BH39jbUzOI5MB41K-e8BoZvChc/edit GRUPA 2 https://docs.google.com/document/d/1zlFaOOpXn3Ql6qqcfY_dOjgGLktW4fZLWQ0Wq6NlEXI/edit GRUPA 3 https://docs.google.com/document/d/1tcLmc556HtOFFHdz6UwbSE0OywpuxNMePNlk_Ld2Txg/edit **Treći korak učenja** Individualni zadatak 2 (link ka zadatku) https://docs.google.com/document/d/1s4eCHN1qjCy8g5YQOU-7ulC6PoSYxOLObfWO_XTgcrI/edit „Vladavina prava" – video , sagovornik profesor V. Pavićević Istraživački zadaci (link ka zadatku) https://docs.google.com/document/d/1T-1yYMrrvcf3L-LuOXq45n0Exq6lvFEj0YG0oyvglww/edit **Četvrti korak učenja**

* upisati što precizniji izvor informacija, sa pratećim podacima (autor, naslov, izdanje, emitovanje, web adresu i slično

Uočavanje povoljnih/nepovoljnih parametara u konkretnim radnim okolnostima

Od kojih znanja, interesovanja, veština, stavova, očekivanja, potreba učenika polazim; predviđanje prednosti i teškoća prilikom realizacije e - lekcije	
Očekivane povoljnosti u radu sa učenicima	**Očekivane teškoće u radu sa učenicima i u realizaciji**
• Posedovanje osnovnih znanja o korišćenju IKT u nastavi na daljinu • Učenici imaju predznanja o temi • Vole da rade u manjim grupama • Tema je aktuelna	• Digitalne kompetencije • Kašnjenje u izradi zadataka • Različita motivisanost učenika za temu
Kako ih primeniti	**Kako ih prevazići**
• U uvodnom delu rada iskoristiti postojeća predznanja učenika • Podela učenika na grupe prema afinitetima i digitalnim veštinama • Pripremiti grupne zadatke	• Ograničiti vreme • Izbor što jednostavnijih platformi i alata • Dati instrukcije u vezi korišćenja predloženih alata za izradu zadataka • Održavati stalnu komunikaciju sa učenicima (nekom od aplikacija koje su učeniku najdostupnije) • Dozvoliti izbor grupnih zadataka na osnovu ličnih afiniteta

SCENARIO E – LEKCIJE

Razred u kome je čas planiran za realizaciju:	3.	Obrazovni profil učenika u grupi i stepen obrazovanja:	Srednja stručna škola
Digitalni alati	Google učionica; aplikacije za ostvarivanje komunikacije (meet, zoom, viber)		

PRVI KORAK UČENJA
Uvod u temu

Okvirno vreme planirano za izradu zadatka: dva dana

Metode/tehnike: individualni zadatak

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

1. Aktivnost

Nastavnik na Google učionici postavlja prvi individualni zadatak za učenike koji je isti za sve:

Učenici rade zadatak:
Opišite šta prikazuje priloženi crtež 1.

Opis upiši u komentar koji se *klikom na ikonicu + na obeleživaču* prikazuje sa leve strane ekrana.

Vreme izrade: dva dana.
Broj bodova : 20

Cilj: Pokrenuti proces promišljanja o tome šta se dešava sa pravima građana kada pravdu „u ruci drži jedan čovek ili jedna institucija“

2. Aktivnost

Nastavnik prati individualno postavljanje komentara, i po potrebi dodatno motiviše učenike na učešće – komunikacija putem nekih od aplikacija dostupnih učeniku.

DRUGI KORAK UČENJA
Proučavamo temu

Okvirno vreme planirano za izradu zadatka: tri dana

Metode/tehnike: grupni zadaci : učenici biraju jednu od tri grupe /ili opciono nastavnik navodi imena učenika u svakoj grupi

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

1. Aktivnost

Nastavnik na strimu učionice postavlja zadatke za tri grupe učenika. Grupe nose nazive: zakonodavna vlast, izvršna vlast, sudska vlast. U tabeli su ispisana po dva zadatka za svaku grupu.

Uz postavljene 3 zadatka za tri grupe, nastavnik postavlja i **dokument Ustav RS** i **Prilog 1**, materijal za rad (tekst iz prirulnika za građansko vaspitanje za 3. razred srednje škole, str. 34-35 –nadležnosti zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

Zadatak 1:

U 1. individualnom zadatku svako od vas je ostavio komentar o tome šta misli da je predstavljeno na crtežu broj 1.

Na osnovu komentara članova vaše male grupe 3 dajte kreativni naziv crtežu , a zatim razmislite o mogućnostima za jednakost u ostvarivanju prava svih građana u jednoj državi u kojoj je sva vlast

u rukama jedne osobe ili jedne institucije (npr. Suda, Parlamenta ili Vlade).

Razmenite mišljenja pa o tome napišite kratak zaključak u okviru vase male grupe Ukoliko budete inspirisani priloženim crtežom možete izraditi i svoju verziju predstavljene pojave . Za to je neophodno da odredite jednog člana koji će zaključak poslati nastavniku.

Zadatak 2:

Pročitajte tekst **"Prilog 1"** koji se nalazi na strimu pa odgovorite na pitanja:

- Koje su nadležnosti sudske vlasti?
- Da li zakonodavna i izvršna vlast može da kontroliše rad sudova?
- Zašto sudovi moraju da budu nezavisni u svom radu?
- Da li sudovi zajedno sa ostale dve grane vlasti (zakonodavnom i izvršnom) vrše funkciju vladanja?

Pregledajte dokument **"Ustav Republike Srbije"** (prvih pet članova) i odgovorite na pitanja:

- Ko je nosioc vrhovne vlasti u demokratskim društvima?
- Kako se ostvaruje vladavina prava?

Jedan član grupe će napisane odgovore u Wordu ili Google dokumentu dostaviti nastavniku.

Napomena: zadatk 1 je isti za sve grupe; u zadatku 2 sve grupe dobijaju isti Prilog 1 kao i dokument Ustava RS kao materijal za rad.

Učenici biraju grupu u kojoj će da rade tako što se upisuju na predviđeno mesto za upis imena i prezimena učenika u tabeli u kojoj su ispisani i zadaci na kojima će članovi grupe raditi.

Nakon toga grupno se povezuju, dogovaraju koristeći mogućnost komentarisanja ili nekog drugog alata komunikacije.

Vreme za izradu ova dva postavljena zadatka je tri dana.
Broj bodova: 40

2. Aktivnost

Nastavnik prati rad grupa, koristi mogućnost postavljanja komentara u samom googl dokumentu ili na strimu učionice (generalni komentari, userenja i podrška) i po potrebi dodatno motiviše učenike na učešće – komunikacija putem nekih od aplikacija dostupnih učeniku.

TREĆI KORAK UČENJA
Istraživačke aktivnosti

okvirno vreme planirano za izradu zadatka: tri dana

Metode/tehnike:individualni zadatak; grupni zadaci: učenici biraju jednu od tri grupe /ili opciono nastavnik navodi imena učenika u svakoj grupi

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

1. Aktivnost

Nastavnik na strimu postavlja individualni zadatak 2 **„Zapažanja i beleške tokom slušanja videa „Vladavina prava“.: u ovom koraku učenja**, potrebno je da odgledate video koji se nalazi u prilogu pod nazivom „Vladavina prava“ . Pri gledanju obratite pažnju na to koja vam se pitanja i dileme otvaraju u vezi vladavine prava pa ih zapišite u priložen dokument pod nazivom „Zapažanja i beleške tokom slušanja videa „Vladavina prava“.

Nakon izrade beleški, **upoznajte se sa predlozima tema** tri postavljena **Istraživačka zadatka**. Upišite se u grupu u kojoj želite da radite i krenite u istraživanje.

Rezultate, uvide vašeg istraživačkog rada možete predstaviti kroz:
- esejski prikaz,
- video snimak
- ili prezentaciju.

Potrebno je da navedete: izvore iz kojih ste saznali činjenice, kratak opis načina na koji se krše ovlašćenja i nadleženosti; vaš komentar koji sadrži procenu stanja vladavine prava, procenu odgovornosti političkih elita, procenu odgovornosti građana u celini; predlog, ideje kako unaprediti vladavinu prava kod nas/u EU/zemljama okruženja /svetu.

Grupa može da ima i sopstvenu ideju za istraživanje u okviru teme o čemu obaveštava nastavnika radi dodatne podrške.

Vreme izrade zadatka: tri dana
Broj bodova: 60.

Predlozi:

Istraživački zadatak 1:

Na internetu (dnevne novine, časopisi , članci i sl) pronađi tekstove, podatke, članke koji ilustruju stanje vladavine prava u našoj zamlji. To mogu biti primeri koji govore o kršenju bilo koje od tri grane vlasti (Skupština, Vlada, Sudovi), ali i priemri koji govore o kršenju nadleženosti predsednika .

Istraživački zadatak 2:

Na internetu ili dnevnim novinama, časopisima, člancima i sl. pronađi tekstove, podatke, koji ilustruju stanje vladavine prava u zemljama članicama Evropske unije ili zemljama u našem okruženju. To mogu biti primeri koji govore o kršenju bilo koje od tri grane vlasti (Skupština, Vlada, Sudovi), ali i priemri koji govore o kršenju nadleženosti predsednika. Možete koristiti članak koji se nalazi na linku http://preugovor.org/Tekstovi/1567/Evropska-unija-uvodi-novi-mehanizam-za-pracenje.shtml

Istraživački zadatak 3:

Na internetu ili dnevnim novinama, časopisima, člancima i sl. pronađi tekstove, podatke , koji ilustruju stanje vladavine prava u svetu. To mogu biti primeri koji govore o kršenju bilo koje od tri grane vlasti (Skupština, Vlada, Sudovi), ali i priemri koji govore o kršenju nadleženosti predsednika.

Učenici se prema afinitetima opredeljuju na kom istraživačkom zadatku će raditi. Mogu da smilse i novi istraživački zadatak. Vrše istraživanje, pišu uvide do kojih su došli u vidu eseja uz korišćenje grafikona, crteža, karikatura i sl; dogovaraju se u okviru svoje male grupe; komuniciraju sa nastavnikom, traže dodatna uputstva. Jedan iz grupe dostavlja grupni produkt nastavniku.

ČETVRTI KORAK UČENJA
Šta smo saznali, pronašli, zaključili

okvirno vreme planirano za izradu zadatka: tri dana

Metode/tehnike: grupni zadaci : učenici biraju jednu od tri grupe /ili opciono nastavnik navodi imena učenika u svakoj grupi

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

1. Aktivnost

Nastavnik na strimu Google učionice postavlja:

- zaključke prvog i drugog grupnog zadatka kojeg su radile sve tri grupe;
- produkte istarživačkih aktivnosti sve tri grupe;
- zadatke za grupe:

Zadatak za grupu 1:

Proučite zaključke i odgovore do kojih su došle sve tri grupe pa ih predstavite u vidu prezentacije (kako je započeto u prilogu). Prezentacija treba da sadrži maksimalno 10 slajdova. Sadržaj prezentacije: zaključci sve tri grupe u vezi zadatka br 1.; odgovore u vezi sa zadatkom br 2. Video prilog „Vladavina prava“ (deo koji se odnosi na mehanizme zaštite).

Zadatak za grupu 2:

Vaš zadatak je da na osnovu Priloga 1, „Nadležnosti zakonodavne, izvršne i sudske vlasti“ kao i na osnovu videa „Vladavina prava“ osmislite Kviz sa najmanje deset pitanja. Za to možete koristiti sajt https://wordwall.net/sh koji sadrži zanimljiva nastavna sredstava koje možete koristiti za brzu i laku izradu kvizova. /paket: besplatno korišćenje/

Zadatak za grupu 3:

Vaš zadatak je da na osnovu izloženih uvida istraživačkih aktivnosti sve tri grupe, sačinite Word ili Google dokument u kome ćete kroz reč, sliku ili grafik prikazati uvide sve tri grupe. Možete korsititi karikature, grafikone, crteže.

- Nastavnik prati rad grupa, pruža podršku, dodatna objašnjenja, daje savete u vezi nedoumica grupa/pojedinaca koje se jave tokom rada na grupnim zadacima.

2. Aktivnost:

Nakon završetka zadataka sve tri grupe, nastavnik zakazuje konferenciju putem Zoom ili Meet aplikacije; priprema učenike koji će izlagati produkte koji su nastali tokom izučavanja teme Vladavina prava (prezentaciju sa osnovnim pojmovima; Kviz na temu Vladavine prava; esej sa grafičkom podrškom).

3. Aktivnost:

Samoevaluacija učenika tokom sva 4 koraka učenja (lista pitanja za samoevaluaciju)

Povratna informacija učenicima o kvalitetu njihovih produkata; procena ostvarenosti ishoda i ocena napretka i zalaganja učenika.

Jelica Milutinović

PRIPREMA ZA ČAS

Građanin/ građanka ili podanik / podanica

Mehanizmi koji afirmišu i koji navode na strah

Predmet: Građansko vaspitanje
Predmetni nastavnik/ca: Jelica Milutinović

Naziv nastavne jedinice:

Građanin ili podanik
mehanizmi koji afirmišu i koji navode na strah

oblast – Građanin i demokratija / građanski aktivizam
GV za III razred srednje stručne škole

Razred u kome je čas planiran za realizaciju:	**III**	**Obrazovni profil učenika u grupi i stepen obrazovanja:**	**Svi obrazovni profili**
AV sredstva i potrošni materijal	Delovi video klipa o Slobodi izražavanja / 06 : 30 / Papir, stikeri, olovke, flomasteri Materijali: 1. Primer upitnika za anketiranje i intervju 2. Pravila ponašanja učenika- anketara na terenu 3. Prilog za 1. zadatak, Opis situacije 4. Izveštaji sa terena i obrađeni podaci 5. PP prezentacija / analiza i zaključci / 6. Papir za pisma, koverat, poštanska markica / evaluacione aktivnosti /		

Napomena: Planirano vreme nastavnih aktivnosti je 90 minuta / dvočas /

Planirani ciljevi časa:

Ciljevi:

- Uočavanje postojanja različitih uloga koje pojedinac ima u društvu
- Širenje učeničkih znanja o svojstvima pojmova građanin, podanik

- Podsticanje poštovanja i uvažavanja vrednosnih orijentacija građanina u društvu
- Razvijanje lične odgovornost za blagostanje zajednice kojoj se pripada.

Očekivani ishodi rada

Promišljanje o građaninu i podaniku u zajednicama

Ključni pojmovi planirani za obradu na času:

POJAM	OPIS POJMA
Građanin/ građanka	Pojedinac sa pravom da učestvuje u upravljanju sopstvenom državom. Pojedinac čija je dužnost da participira u politici zajednice, sa ciljem poboljšanja javnog dobra, socijalne pravde poštenja i pravičnosti. Preduzima odgovornosti i ispunjava obaveze.
Podanik/ podanica	Pojedinac koji smatra da država zna šta je najbolje za njega i koji ima svest o važnosti centralne vlasti koja treba da odlučuje o svemu a on je kao građanin /stanovnik zajednice / dužan da sluša odluke države, da bude podanik/ca a ne odgovorni građanin/ka.
Afirmacija	Priznanje i podrška, /pojedincu, grupi i zajednici/ za preuzimanje dužnosti i lične odgovornosti, za sopstveno učenje i razvoj, za sopstveni život, život zajednice i život koji deli sa ljudima u zajednici.
Strah	Odbrambena emocija kojom se pojedinac brani, pravda i koristi je kao izgovor da bude pasivan član zajednice u kojoj živi. Podstiče uverenje da se ne može uticati na vlast kao i duh poslušnosti autoritetu „ Ne talasaj iz bezbednosnih razloga“. Svoj život/ iz straha, nesigurnosti i nesklonosti promenama/ provodi bez obzira na postojanje bilo koje vlasti.

Uvodni deo

Okvirno vreme planirano za obradu: 25 minuta

Očekivani ishodi rada u ovoj nastavnoj situaciji:

- potvrđivanje dosadašnjih saznanja o pojmu: građanin, podanik kao i dopuna istih
- motivisanost za rad
- laka priprema za aktivnosti i instrukcije koje slede

Metode/tehnike:

Metode: Monološko – dijaloška, ilustrativna

Tehnike: Individualni rad, iskustvena i participativna

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

Prvi korak:

Radionica se najavljuje opisom teme, ciljeva, dužinom trajanja aktivnosti a za očekivanje je i aktivno uključivanje učenika.

Drugi korak:

Učenici sede u polukrugu. Nastavnik na projektnom platnu emituje video klip sa lap topa. Prate se izabarani delovi filma „Sloboda izražavanja“ o kojoj govori novinarka.

Treći korak:

Po završenom emitovanju, učenici dobijaju nekoliko minuta za obradu informacija i stikere, na kojima iznose svoje trenutno vodeće misli na audi vizuelni prikaz: utisak, emociju, pojam, situaciju, poruku. Nastavni/ca naglašava da postoji mogućnost istovremenog korišćenja više listića za izražavanje / jedna reč jedan stiker /.

Četvrti korak :

Svoje stikere učenici razmeštaju i lepe na plakate koji su okačeni na zidu ili pozicionirani na stolovima u različitim delovima prostora. Plakati imaju svoje naslove : **1. Građanin, 2. Podanik, 3. Pravo**

i odgovornost, 4.Strah i mirenje. U odabiru plakata na kojem će zalepiti jedan ili više stikera, učenik se vodi unutrašnjim glasom, dosadašnjim predstavama, informisanošću i iskustvima o naslovljenim pojmovima.

Peti korak :
Vraćanjem u polukrug grupa nastavlja da prati aktivnosti nastavnika, koji plakate kači na mesto za praćanje. Neko od učenika iz grupe, dobrovoljno asistira i čita pojmove sa zalepljenih stikera dok se nastavnik na to nadovezuje, tražeći dodatno pojašnjenje koje se odnosi na analogiju naslova i pročitanih reči. Neka zapažanja se i beleže na istim papirima.

Šesti korak:
U nastavku aktivnosti, na flip čartu, **kači se plakat na kojem su po vertikali** ispisani pojmovi Građanin i Podanik. Učenici se podstiču da na svojim mobilnim telefonima pronadju što više asocijacija na slova iz pojma i tako ga približe svojim trenutnim saznanjima o značenju /. Npr: **Građanin G**-govorljiv, **R**- radoznao, **A**- argumentovan i aktivan, **N**- nepokolebljiv i nenasilan, **I** – Informisan... **Podanik P**- plašljiv **O**-ohol, **D**-dvostruki aršini **N**- neprihvatljiv I iskorišćavati **K**-kalkulisati i biti konformista i sl. Nastavnik sam, pored slova iz pojma beleži adekvatne reči.

Sedmi korak:
Učenicima se objašnjava zajednički imenitelj aktivnosti kroz koje su prošli. Podvlače se reči bliske karakteru ispisanih pojmova. Delimično se definiše jedan i drugi pojam. Sledi njihovo upoznavanje sa sledećim zadatkom.

Glavni deo

Okvirno vreme planirano za obradu: tokom I časa 25 minuta

Očekivani ishodi rada u ovoj nastavnoj situaciji:

- Analiziranje zadate situacije primenom preporučenih načina
- Prepoznavanje i procena, vrednosti i posledica ličnog slobodnog izražavanja
- Argumentovanje i odbrana sopstvenog mišljenja kroz aktivno slušanje

Metode rada/tehnike:

Metode: Monološko dijaloška, metoda rada na tekstu

Tehnike: Rad u grupi, rad u paru, ilustracija sadržaja

za II čas: prezentovanje, rad u velikoj grupi, debatovanje

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

Osmi korak:

U ovom delu aktivnosti učenici se pripremaju za sprovođenje dva zadatka na terenu u svojoj lokalnoj zajednici.

Prvi se odnosi na anketiranje sugrađana različitih struktura po moći/muškarci i žene / po ugledu /mladi, sredovečni i stariji/ kao i po sigurnom dohotku /zaposleni u javnom ili privatnom sektoru/. Pitanja za upitnik u vezi definisanja pojmova građanin/podanik i dovođenje uvezu sa ličnom odgovornošću i doprinosom /netalasanjem, kreiraju sami učenici imajući u vidu produkte prethodnih aktivnosti.

Lista se kreira na nivou grupe svih budućih anketara koji istovremeno određuju i broj ispitanika na terenu.

U osmišljavanju izgleda upitnika, učenici se koriste i informacijama sa Interneta.

Prema afinitetu regrutuju se u parove a u peridu između dva časa na terenu sve vreme imaju i podršku nastavnika/ce.

Pre završetka časa prvog dela, upoznaju se sa pravilima ponašanja tokom realizacije, mogućnostima i potrebom pravovremene komunikacije, rokovima i poštovanjem dogovora.

Drugi zadatak se odnosi na analizu motiva i stavova aktera događaja u lokalnoj zajednici, koji je ilustracija građanskog aktivizma a podrazumeva vođenje intervjua sa

1. građanima - organizatorima odbrane parkića stambene kolonije, koji su uspeli da ga akcijama građanske uključenosti privremeno zaštite od komercijalnih interesa gradskih vlasti i investitora.

2. Predstavnicima vlasti / Odeljenja za izgradnju i planiranje grada / kojima je u interesu da reše problem parkiranja u gradu i uvećaju gradski budžet.

3.Stanarima kolonije koji bi na taj način rešili probleme čuvanja svojih automobila

Napomena :
Učenici dobijaju prilog opisane situacije, listu pitanja za razmišljanje a sve u vezi priprema /pristup, konkretna pitanja, odabir lica kao i dogovor za intervju, rade uz podršku nastavnika/ce.

Sledi rad na terenu

Glavni deo

Okvirno vreme planirano za obradu: tokom II časa 30 minuta

Deveti korak:
Učenici reflektuju sprovedeni rad na projektu.
I grupa prezentuje uređene ankete sa terena, po strukturi ispitanika, stavova i vrednosti, u formi PP prezentacije
II grupa za njom, sprovodi isti postupak

Deseti korak :
Sledi diskusija u plenumu u kojoj učenici navode šta sve pojedinac

treba da poseduje da bi se u demokratskom društvu nazvao građaninom. Pitanje se odnosi na imenovanje znanja, kompetencija, vrednosti i poželjnih stavova.

Navode se i primeri prakse, upotrebljivi za dobrobit i razvoj društvenih zajednica.

Završni deo

Okvirno vreme planirano za obradu: 15 minuta

Očekivani ishodi rada u ovoj nastavnoj situaciji:

- osposobljavanje i jačanje učeničkih kompetencija za demokratsko građanstvo

---

Metode rada/tehnike:

Metode: Monološko dijaloška

Tehnike: individualno izjašnjavanje, diskusija u velikoj grupi, evaluacija

---

Opis nastavne situacije. Aktivnosti nastavnika i učenika:

U okviru ovog dela moguće je ostvariti više nastavnih situacija; navesti ih prema planiranom redosledu odvijanja i opisati ih.

Jedanaesti korak:

Učenici se podstiču da otvaraju nova pitanja o temi a odgovore će pronalaziti i analizirati na nekom narednom času.
Predlažu se i planovi za dalji rad.

Jedna od predloga se odnosi na delovanje UP.

Uniji UP na nivou grada može se predložiti istraživanje među srednjoškolcima, o slobodi izražavanja i omladinskom aktivizmu.
Na taj način bi se procenila veza i odnos naučenih vrednosti i stavova mladih u porodici i školi, sa konoformističkim u društvu.

Rezultati bi mogli da posluže bazi za kreiranje novih afirmativnih mehanizama učenja o građanstvu.

Drugi predlog bi mogao da se odnosi na korišćenje brojnih mogućnosti za prezentovanje rada / mini projekta / učenika i nastavnika o temi.

/ u formi zidnih novina, uglednog časa, obeležavanja dana škole, ljudskih prava, volontiranja i sl/.

Pre evaluacije dobijaju prilog o građanskim veštinama u demokratskom društvu.

Dvanaesti korak: Evaluacija
Na kraju časa svi učenici sami sebi pišu pismo. U kratkim crtama opisuju šta su o temi kroz brojne aktivnosti naučili i šta od toga žele da primene. Pismo se adresira, lepi se markica , nastavnik ga zadržava neko vreme i u dogovoru sa učenicima, šalje na naslovljene adrese.

Učenici dobijaju i prilog o građanskim veštinama u demokratskom društvu.

Korišćeni izvori saznanja i stručna literatura*

Knjige/ priručnici	Sociologija /grupa autora / Zavod za udžbenike, Beograd 2011. Sociologija V.Vuletić , Klett, Beograd 2012.
Internet	Video klip o Slobodi izražavanja /Tamara Skrozza / GI, Beograd, maj 2020. / link sa Interneta https://bit.ly/2LCkZaf / Deo: t: 0-15 - 1:16- O slobodi izažavanja t: 2:53 - 3:14- Pristup države pravu s.i. t: 5:58 - 8:12- Građanin i sloboda izraž. t:16:17 - 17.17- Poruke afirmativne i konformističke / viknuti-ćutati /
Ostalo	-Priručnik za obrazovanje mladih za ljudska prava „Kompas„ Savet Evrope, maj 2002. -Priručnik za nastavnike za 3. razred srednje škole /MPS, Beograd 2004. -Priručnik sa radionicama za GV u srednjim školama GI, 2008. - Zbirka metoda-podsticaj i primeri za moderaciju Državni institut za školu i dalje obrazovanje Štampala izdavačka kuća Kettler . Prvo izdanje 1995. Prilog za rad : Ključne kompetencije za demokratsko građanstvo Pripremila Milka Mihajlović

NAKON IZVEDENOG ČASA

A) Refleksije nastavnika/nastavnice o realizovanom času

Da li je čas realizovan onako kako je planiran: DA NE

> Ako je bilo odstupanja od plana, **navesti koja su** i kako su se odrazila na ostvarenje **ciljeva** časa:
> Procena ostvarenosti obrazovnih **ishoda**:
> Pokazatelji uspešnosti realizovanog časa: ☺ U realizaciji časa **zadovoljan/zadovoljna sam** sledećim: ☹ **Nisam zadovoljan/zadovoljna** sledećim:
> Predlozi za unapredjenje časa – šta bih promenio/promenila:

B) Podaci o evaluaciji časa od strane učenika

⇨ Opis postupka evaluacije

⇨ Prikaz rezultata evaluacije

Opis situacije

Stanari zgrada velike kolonije u gradu, dobili su obaveštenje od odeljenja za urbanizam i građevnarstvo da će garaže koje se nalaze iza njihovih zgrada, uz zelenu površinu biti porušene i da će na istom mestu biti izgrađen parking za oko 100 vozila

.

Nakon dobijenog obaveštenja, grupa stanara je sazvala sednicu Skupštine stanara svih zgrada sa ciljem da se izjasne o novonastaloj situaciji.

Sednica je završena tako što su se stanari podelili u dve grupe. Jedni su bili za to da se građani usprotive odluci gradskih vlasti i da se nešto odmah preduzme dok su se drugi saglasili sa predlogom, videći u tome korist za sebe.

Aktivni građani su odmah reagovali peticijom koju su uputili predstavnicima gradske vlasti, struke i Zaštitniku građana. Poziv za pregovaranje, dobili su jedino od Direkcije za planiranje a iskoristili su ga da iznesu svoje argumente protiv prvobitnog predloga a za izgradnju dečijeg igrališta i uređenje parkića s obzirom da ista zelena površina već služi toj nameni.

Struka je takođe stala u odbranu javne zelene površine koja jedina u gradu decenijama čuva retke vrste drveća i rastinja. Obećano je da će gradnja biti odložena ali nakon godinu dan proces se ponovio. Ovoga puta su aktivni građani organizovali brojne akcije u parkiću a dobili su podršku sugrađana i medija. U jednom trenutku su se obratili I svim političkim strankama u gradskoj Skupštini, sa zahtevom da se pitanje seče drveća i izgradnje parkinga postavi kao poslaničko pitanje na sednici gradske Skupštine.

Čitava građanska akcija rezultirala je odlukom gradske vlade o zaustavljanju gradnje parkinga.

Zadatak za učenike

Pri kreiranju pitanja za intervju razmisliti o sledećem

1. Motivima za /ne/ reagovanje aktivnih i pasivnih građana
2. Vrednosnim orjentirima i stavovima jednih i drugih / dobro za sve, ili mirenje, konformizam, lični inters i sl.
3. Znanjima i veštinama koje su aktivni građani stekli i primenili u svojo nameri da odbrane Park
4. Primeni afirmativnih mehanizama zaštite inicijativa građana / senzibilisanje javnog mnjenja i medija za podršku, aktiviranje mehanizama zaštite /
5. Institucionalnom ostvarivanje prava građana / ipak mogućem /

Pravila ponašanja učenika tokom rada na mini projektu

1. Definisanje načina komunikacije
2. Podela zaduženja,
3. Poštovanje dogovora i rokova
4. Izgradnja podrške / članovi porodice prijatelji, nastavnik /
5. Uljudan i ozbiljan način komunikacije sa sugrađanima pri anketiranju na terenu
6. Pripremljenost učenika - anketara za predstavljanje /svoje uloge, u okviru kojeg predmeta se radi istraživanje, svrha i korišćenje odgovora /

Prilog za rad

Ključne kompetencije za demokratsko građanstvo[1]

ZNANJA - poznavati i razumeti:

- Pravila zajedničkog života, način na koji demokratija i demokratske institucije funkcionišu;
- o principima i vrednostima ljudskih prava i demokratske građanske svesti;
- demokratske ideale,
- međunarodno društvo i rad međunarodnih organizacija,
- međunarodnu koodgovornost,
- strukturu i funkciju međunarodnih institucija i
- pravila participacije

VEŠTINE:

Neophodne građanske veštine u demokratskom savremenom društvu su:

- Saradnja i timski rad
- kritičko mišljenje
- upravljanje sukobima
- kreativno mišljenje
- nenasilno rešavanje sukoba
- refleksija (promišljanje o sopstvenim akcijama i proceni efekata na druge, etičkim i moralnim pitanjima)
- učešće (participacija)
- dijalog;
- aktivno slušanje
- argumentovanje
- kako napraviti izbor
- učenje iz iskustva i uočavanje posledica
- sposobnost učenja : preuzimanje odgovornosti za sopstveno učenje, za sopstveni život, za rad i vrednovanje sopstvenog rada; dobre radne navike;

1 Tekst je sačinjen na osnovu primera norveškog nacionalnog kurikuluma i F. Odižijea u: Ključne kompetencije ODG (prema Cesar Birsea: ¨Obrazovanje za demokratsko građanstvo: Perspektiva doživotnog učenja¨Savet za kulturnu saradnju, Strazbur, 2000.)

STAVOVI:

- Lična odgovornost za doprinos;
- odgovornost pred drugima;
- razumevanje i prihvatanje lične odgovornosti za učenje i napredovanje;
- uvažavanje sebe i drugih;
- uvažavanje mišljenja manjine;
- poverenje i vera u sebe i druge;

VREDNOSTI:

- Jednake mogućnosti;
- ljudska prava; solidarnost;
- sloboda i intelektualna sloboda;
- tolerancija;
- nezavisnost i suživot;
- saradnja, konsultacija,
- uključivanje;
- razumevanje i poštovanje drugih i životne sredine;
- odgovornost prema drugima za odluke i akcije;

Pripremila Milka Mihailović

Metodički podaci:

Tema: Ljudska prava
Razred i odeljenje: srednja stručna škola
Nastavnik: Zorica Sorak
Datum održavanja:
Nastavna oblast: Rodna ravnopravnost
Nastavna jedinica: Ostvarivanje prava na rad žena u ruralnim sredinama

---

Vrsta (tip) časa: Radionica (dvočas)
Oblici rada: Frontalni, rad u grupi, individualni.

Nastavne metode i tehnike: vizuelizacija prezi posterom, možda-na oluja, rad na tekstu, prezentovanje, panelna diskusija
Nastavna sredstva: Tabla ili FČ tabla, video bim
Potrebna oprema: flomasteri, flip čart papir .
Digitalni obrazovni materijal: linkovi ka posteru i upitniku

Cilj časa: Upoznavanje učenika sa pravima žena na selu i ugroženostima tih prava

---

Ishodi: Po završenoj temi učenik će biti u stanju da:

- Prepozna prava žena na selu
- Prepozna koja su prava ugrožena ženama na selu
- Biti motivisan da pokrene akciju za ostvarivanje prava na rad žena na selu

---

Ključni pojmovi: pravo, rodna ravnopravnost, pravo na rad

Međupredmetna kompetencija: društvene i građanske kompetencije, komunikativna, saradnja, rešavanje problema.

Međupredmetna povezanost: Srpski jezik (razvijanje govorne kulture, diskusija).

Način provere ostvarenosti ishoda: Na osnovu usmenih odgovora i praktičnih radova, nastavnik će utvrditi postignuti nivo očekivanih ishoda.

Tok časa:

Deo časa sa okvirnom artikulacijom	Aktivnost nastavnika	Aktivnost učenika
Uvodni deo 10 minuta	- nastavnik sa učenicima pravi raspored sedenja u krugu - pušta prezentaciju sa fotografijama https://prezi.com/i/oydpzhu_qblq/ i zamoli učenike da svako zapiše 1-2 asocijacije na poster koji je video -lepi stikere na tabli razvrstavajući ih i komentarišući -najavljuje nastavnu jedinicu	- pomažu oko razmeštaja stolica i sedaju u krug - prate prezentaciju postera - zapisuju svoje asocijacije - prate kako nastavnik razvrstava stikere i uključuju se
Glavni deo 30 minuta	- Deli učenike u četiri grupe razbrajanjem - Deli materijale svakoj grupi i zadatke. Materijali sadrže: FČ papir sa ispisanim datumom 15. Oktobar, zatvoren manji koverat u kome je papir sa tekstom - 15. oktobar je ustanovljen kao Svetski dan seoskih žena na Konferenciji žena Ujedinjenih nacija u Pekingu 1995. godine, kada se i naša vlada obavezala da ženama na selu obezbedi ravnopravan pristup i potpuno učešće u strukturama vlasti, i učini vidljivim njihove potrebe i mogućnosti u kreiranju razvojnih politika sela.	- Prave novi raspored sedenja u grupama, sedaju u svoje grupe, preuzimaju materijale

Glavni deo **30 minuta**	- Veći koverat sa ključnim rečima (penzija, plata, godišnji odmor, zravstveno osiguranje, porodiljsko odsustvo, vlasništvo imovine) koje su u prilogu i zadatak. - Deli materijale - Pita učenike da li nekoga ovaj datum asocira na nešto, na neki Međunarodni dan - Nije očekivano da će učenici prepoznati o kom se međunarodnom danu radi, pa im nastavnik kaže da otvore manje koverte i otkriće značenje datuma na FČ - Zatim daje instrukciju da taj tekst zalepe negde na FČ papiru - Daje sledeću instrukciju da učenici otvore veći koverat i pročitaju zadatke - Zadaci: 1. Napravite tabelu na FČ u kojoj ćete predstaviti šta sve žene na selu rade, koja prava ostvaruju od tog rada, koja prava su im ugrožena. Ključne reči koje su dobili mogu da im pomognu kao neka vodilja u toku rada.	- Učestvuju u razgovorau - Otvaraju koverte i lepe tekst o 15. Oktobru na FČ - Otvaraju veći koverat - Čitaju zadatak - Rade na zadatku
Glavni deo **prezentovanje radova** **20 minuta**	- Nastavnik poziva grupe da prezentuju Uz predlaganje pravila da svaka grupa ima 5 minuta da predstavi rad i 5 minuta da odgovara na pitanja drugih grupa - Rezimira izlaganja ponavljajući najvažnije nalaze - Najavljuje sledeći zadatak	- Prezentuju - Prate izlaganja drugih grupa - Učestvuju u diskusiji

20 minuta	- Zadatak: Predložite akciju za jedno ugroženo pravo po osnovu rada žena na selu (koje pravo je ugroženo, da li postoji mera vlasti, kome se obratiti) - Zadatak je odštampan na listu - Dodatni materijal: tekst iz Strategije (Prilog 2.) - Šema za izradu zadatka: - Mera _ Aktivnost _Nosilac aktivnosti_Partneri	- Rade na zadatku
Završni deo 10 minuta **Evaluacija časa 5 minuta**	- Nastavnik poziva učenike da pogledaju radove i predloge svih grupa galerijskom šetnjom - Poziva učenike da urade upitnik putem linka https://forms.gle/ErN4Hb8XkgMZKZ2b9	- Učestvuju u galerijskoj šetnji - Popunjavaju upitnik

Literatura:

1. Zakon o radu https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_radu.html
2. Radna prava žena u Srbiji http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/12/radna-prava-zena-u-srbiji.pdf
3. Socio-ekonomska prava žena https://www.pars.rs/images/biblioteka/Prirucnik%20Pravosudna%20akademija,%20II%20E.pdf

SAMOEVALUACIJA KVALITETA PRIPREME ZA ČAS I KVALITETA ODRŽANOG ČASA (popunjava se nakon održanog časa):

PRILOZI
Prilog 1.

Penzija, plata, godišnji odmor, zravstveno osiguranje, porodiljsko odsustvo, vlasništvo imovine

Prilog 2.

Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine sa akcionim planom za period od 2016. do 2018. godine

Preuzeto sa https://www.Mgsi.Gov.Rs/cir/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim

1.1.1. Poljoprivreda i selo

Ruralna područja u Republici Srbiji karakterišu siromaštvo, regionalne i razvojne nejednakosti, migracije, depopulacija, nepovoljna demografska i obrazovna slika, ranjiva zaposlenost, nizak nivo lokalnih inicijativa i smanjena konkurentnost, uz gubitak prirodnog i kulturnog nasleđa. Žene koje žive u seoskim područjima čine jednu od najranjivijih grupa u pogledu jednakih mogućnosti ostvarivanja ljudskih prava u svim oblastima javnog i privatnog života, od mogućnosti da ravnopravno učestvuju na pozicijama moći i odlučivanja u državi, zajednici i porodici, do pristupa zdravstvenim, obrazovnim, socijalnim i drugim uslugama, finansijama i drugim resursima i nasleđivanja gazdinstava i druge imovine. ućni rad, briga o deci i stvarima gotovo se u potpunosti prepušta njima. Uz intenzivni rad u poljoprivredi, to im postavlja velika radna opterećenja. Stil života žena na selu je pretežno tradicionalan i

patrijarhalan i time su one dvostruko marginalizovane: zato što su pripadnice ruralnih poljoprivrednih domaćinstava i zato što unutar ekonomske i porodične organizacije domaćinstva imaju ograničen pristup prihodima, imovini i odlučivanju. One najčešće ne odlučuju o poljoprivrednoj proizvodnji.

Imovinske nejednakosti po osnovu roda su veoma izražene. uće u kojima žive žene na selu su u 88% slučajeva u vlasništvu muškaraca, ne poseduju zemlju u 84% slučajeva i gotovo da ne poseduju sredstva za poljoprivrednu proizvodnju. Žene čine 55% nezaposlenog ruralnog stanovništva i 74% neplaćenih pomažućih članova/članica poljoprivrednih gazdinstava. Postoje značajne razlike u neformalnoj zaposlenosti između muškaraca (28,8%) i žena (43,4%), a žene iz seoskih područja su osam puta zastupljenije u neformalnoj zaposlenosti od žena iz gradskih područja (5,5%). Znatno su manje pokrivene penzijskim i zdravstvenim osiguranjem u odnosu na muške članove domaćinstva. Ukupno 12% žena nema zdravstveno osiguranje, a preko 60% žena nije pokriveno penzijskim osiguranjem. Kod žena koje se nalaze u statusu pomoćnih članova/članica domaćinstva stanje je još nepovoljnije - čak 93% ne uplaćuje penzijsko osiguranje, uglavnom zbog nedostatka novca. Ovakav položaj ih izlaže većem riziku od siromaštva.

Komunalna infrastruktura u ruralnim područjima u Republici Srbiji je nedovoljno razvijena, što doprinosi lošem kvalitetu života seoskog stanovništva, jer je otežana dostupnost socijalnim, zdravstvenim i drugim uslugama. Zdravstvena zaštita je oskudna i svedena na elementarnu sanaciju zdravstvenih problema. Pokrivenost seoskog područja zdravstvenim ustanovama je nezadovoljavajuća, te većina žena mora da putuje u grad radi specijalističkih pregleda i kupovine lekova, što za njih predstavlja prevelik trošak u novcu i vremenu. Iz ovih razloga zdravlje mnogih žena na selu, naročito siromašnih, mladih, starijih žena i žena sa invaliditetom, veoma je ugroženo. I u ovom pogledu regionalne razlike su izražene. U Autonomnoj pokrajini Vojvodina 87% sela ima ambulantu, u centralnoj Srbiji ambulanta postoji u 33% sela, u zapadnoj Srbiji u 27% sela, a u jugoistočnoj Srbiji u 20% sela. Ni druge usluge nisu dostupne u dovoljnoj meri - obrazovne usluge, usluge socijalne zaštite, usluge koje jačaju ekonomski potencijal stanovništva, informaciono-komunikacione tehnologije, servisi podrške za dugotrajnu negu starijih i one od značaja za sociokulturnu partici-

paciju. Posledično, ekonomski i kreativni potencijal žena na selu nije dovoljno iskorišćen, dok su one same izložene visokom stepenu ekonomske, fizičke i socijalne nesigurnosti, kao i nasilju u porodičnim i partnerskim odnosima. Vrlo često su diskriminisane po više osnova, kao što su dob, etnicitet i invaliditet. U posebno teškom položaju su pripadnice marginalizovanih grupa - Romkinje, starije žene, žene sa invaliditetom i nepismene žene. Uzroci su u tvrdo ukorenjenim patrijarhalnim rodnim ulogama i stereotipima, kao i u nedovoljnoj brizi države o ovoj grupi stanovništva.

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024. godine daje prikaz stanja rodne ravnopravnosti u ruralnim područjima, i to u domenu ekonomskog učešća među ruralnom populacijom. Među ženama je manje učešće aktivnih lica, manje zaposlenih i manje onih koje rade van poljoprivrede, nego među muškarcima. Iz perspektive regionalnih razlika uočava se da je u AP Vojvodini neznatno manje učešće nezaposlenih lica među ženama nego među muškarcima, što ne znači i da je njihov ekonomski položaj bolji, budući da su manje od muškaraca zaposlene u nepoljoprivrednom sektoru, manje angažovane u poljoprivredi i u izrazito većem broju neaktivne. Znatno je nepovoljniji položaj žena u južnoj i istočnoj Srbiji, gde su rodne razlike posebno snažno ispoljene u svim segmentima tržišta rada.

U Predlogu nacionalnog programa ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2015-2020. godine, u okviru predviđenih mera u kriterijumima selekcije, prednost se daje preduzetnicama, odnosno ženama nositeljkama poljoprivrednog gazdinstva, s obzirom na podatke koji ukazuju na ispoljavanje rodne nejednakosti kroz neravnotežu u obavljanju rukovodećih i izvršnih poslova na gazdinstvu (udeo žena nositeljki gazdinstva, na čije ime se vodi gazdinstvo, je svega oko 17%, a još je niže njihovo učešće u svojstvu upravnika/upravnica, odnosno donosioca/donositeljki odluka u pogledu organizovanja poljoprivredne proizvodnje na gazdinstvu (16%) i stalno zaposlene radne snage na gazdinstvu (14,8%); najveći udeo neformalno angažovane radne snage u obavljanju poljoprivrednih poslova takođe čine žene - 63%.

PRIPREMA ZA ČAS (45 min)

R. br. časa: 12 odeljenje: treći razred datum: jesen 2020.

Nastavnica: Jasmina Borić

Nastavna tema

Građanin i građansko društvo

Nastavna jedinica:

Građanski aktivizam za i protiv - AKTIVIZMOM DO VLADAVINE PRAVA 1 .deo

Ciljevi: (formulisani infinitivom ili glagolskom imenicom, kazuju namere nastavnika)

- da učenici produbе svoje razumevanje uloge aktivnog građanina
- da učenici uvide značaj građanskog aktivizma
- da se učenici aktiviraju i uključe u jednu manju akciju

Ishodi: (formulisani radnim glagolom, govore šta učenik zna, ume, hoće, želi... i kojim ponašanjem to pokazuje)

- učenici umeju da pronalaze argumente za definiciju građanskog aktivizma
- učenici znaju da prepoznaju pozitivne i negativne vizuelne poruke
- učenici shvataju potrebu da žive u duhu mira i tolerancije

Korelacija sa sadržajima: - pravo

Izvori/literatura:

Vodič za nastavnike „Građansko vaspitanje“ za 3. razred srednje škole , Beograd 2004.

Tip časa: Obrada **Oblik/ci rada:** frontalni i grupni

Nastavna sredstva/materijali: flipčart, markeri, fotografije, papiri i olovke

Metode/tehnike: dijaloška i rad u grupama

Karakteristike grupe- Očekivane povoljnosti/teškoće:

Povoljnosti: motivisanost, želja za učešćem u nekoj akciji
Teškoće: nemotivisanost, stidljivost, nedostatak samopouzdanja

Organizacija časa i sadržaj aktivnosti:

Vreme	Aktivnost nastavnika	Aktivnost učenika
Uvodni deo 10 minuta	- Nastavnik upoznaje učenike sa zadatkom koji će biti tema sledeća tri časa, a to je građanski aktivizam. Uvodni zadatak je da za 5 minuta, ukratko napišu na papir šta misle o građanskom aktivizmu, u obliku kraćeg pojma ili rečenice.	- Učenici prate usmeno izlaganje nastavnika i pišu na papir šta misle o aktivizmu.
Glavni deo 30 minuta	- Nastavnik poziva jednog učenika da na tabli ili flipčartu zabeleži šta su ostali iz grupe rekli. -Nastavnik daje ili svoje objašnjenje građanskog aktivizma ili obeležava one iznete pojmove učenika koji dobro opisuju građanski aktivizam. Nastavnik zamoli učenike da se podele u tri grupe. Svakoj grupi podeli kovertu sa fotografijama ili odštampanim kopijama slika koje je pripremio (fotografije može sam uslikati ili pronaći na internetu. Bilo bi dobro da za svaku grupu ima po jednu „pravu“ koju je lično napravio u tom gradu ili kvartu. Na fotografijama treba da se nađe ili neka diskriminišuća poruka ili skinerski znak). Zadatak svake grupe je da protumače „poruke“ grafita sa fotografija koje je dobila njihova grupa i da probaju da odaberu fotografiju koja ima najnegativniju poruku. Ako učenicima nije jasno šta tačno znači neka reč ili skinersko/rasistički znak (14,88 i dr...), nastavnik treba da im to protumači.	-Učenici postupaju po instrukcijama i pišu na papir ili diktiraju svoje ideje o aktivizmu. -Učenici se dele u grupe i tumače fotografije. Zapisuju na papir i jedan učenik to prezentuje pred svima, pokazujući fotografije.

Glavni deo 30 minuta	-Nastavnik daje objašnjenje koja fotografija je iz njihovog kraja, kvarta, grada. Prati da li je neko prepoznao mesto gde je uvredljiv grafit nacrtan. -Nastavnik objašnjava da je u pripremi mini akcija prekrečavanja uvredljivih grafita u kojoj oni treba da uzmu učešće. Za taj konkretan građanski aktivizam treba da se svi uključe i objašnjava im konkretan zadatak.	-Učenici postupaju po instrukcijama i pišu na papir ili diktiraju svoje ideje o aktivizmu. -Učenici se dele u grupe i tumače fotografije. Zapisuju na papir i jedan učenik to prezentuje pred svima, pokazujući fotografije.
Završni 5 min	- Nastavnik daje instrukcije da se do sledećeg časa (a to je obično naredne nedelje), učenici unutar svoje grupe dogovore i nađu jednu/jednog ili dvoje učenika koji bi fotografisali uvredljive grafite, zapisali tačno ulicu i broj i poslali mejlom svoje fotografije nastavniku	- Učenici prate instrukcije nastavnika i dogovaraju se ko između njih u grupi čini duo koji fotografiše.

Nastavna jedinica:

AKTIVIZMOM DO VLADAVINE PRAVA 2 .deo

Ciljevi: (formulisani infinitivom ili glagolskom imenicom, kazuju namere nastavnika)

- da učenici prodube svoje razumevanje uloge aktivizma građanina
- da učenici uvide značaj građanskog aktivizma na konkretnim primerima
- da se učenici aktiviraju, isplaniraju i uključe u jednu manju akciju

Ishodi: (formulisani radnim glagolom, govore šta učenik zna, ume, hoće, želi... i kojim ponašanjem to pokazuje)

- učenici umeju da prepoznaju diskriminišuće poruke u javnom prostoru
- učenici shvataju potrebu da žive u duhu mira i tolerancije

Korelacija sa sadržajima: - pravo

Izvori/literatura:

Vodič za nastavnike „Građansko vaspitanje“ za 3. razred srednje škole, Beograd 2004.

Tip časa: Obrada **Oblik/ci rada:** frontalni i grupni

Nastavna sredstva/materijali: flipčart, markeri, fotografije, papiri i olovke

Metode/tehnike: dijaloška i rad u grupama

Karakteristike grupe- Očekivane povoljnosti/teškoće:

Povoljnosti: motivisanost, želja za učešćem u nekoj akciji
Teškoće: nemotivisanost, stidljivost, nedostatak samopouzdanja

Organizacija časa i sadržaj aktivnosti:

Vreme	Aktivnost nastavnika	Aktivnost učenika
Uvodni deo 10 minuta	-Nastavnik podseća učenike na definiciju građanskog aktivizma sa prošlog časa. -Nastavnik podseća učenike na zadatak koji su imali na prošlom času: da nađu i fotografišu uvredljive, negativne ili diskriminišuće poruke (grafite) u svojoj okolini ili blizini škole.	- Učenici prate usmeno izlaganje nastavnika i podsećaju šta su naučili o pojmu građanskog aktivizma.
Glavni deo 30 minuta	- Nastavnik poziva jednog učenika iz svake manje grupe da predstavi svima koje su fotografije snimili tj. koje su negativne/diskriminišuće/uvredljive poruke/ grafite pronašli u okolini(učenici su ih tokom nedelje poslali nastavniku koji ih je fotokopirao i umnožio). Kada svaka manja grupa predstavi ono što je fotografisala, nastavnik daje znak da se svi uključe i da se glasa koji ili koje će grafite prekrečiti. Trebalo bi da nastavnik sugeriše da to budu grafiti koji nisu mnogo udaljeni jedni od drugih, da bi ih prekrečili u što kraćem vremenskom periodu. - Nastavnik predlaže da se učenici podele u 4 grupe: oni koji će krečiti (grupa majstori), oni koji će im pomagati oko bojenja (grupa pomoćnici), oni koji će biti zaduženi za fotografisanje prekrečavanja ružnih grafita (grupa umetnici) i oni koji će biti zaduženi za sitnice (da brinu o vodi, vlažnim maramicama, rukavicama i osveženju za sve učesnike- naziv može biti grupa „ važne sitnice“ npr).	-Učenici predstavljaju ili objašnjavaju uslikane fotografije. -Učenici se dele u grupe, a jedan učenik zapisuje koji učenici koja zaduženja imaju(ko sve čini svaku od četiri grupe).

Glavni deo 30 minuta	-Potom nastavnik daje učenicima kratak tekst/proračun o tome koliko bi iznosili troškovi akcije: 2-3 manje kantice bele boje za spoljašnje krečenje (oko 1500 din), 5-6 mini valjaka sa drškom (700-800 din), rukavice za svakog (15 učenika h barem 2 para = 30 rukavica h 20 din = 600 din) i osveženje 4 flaše od 2 l raznih sokova (4h 150 din= 600). To bi trebao biti troškovnik za sve od oko 3.500,00 dinara. Ako u grupi ima 15 učenika, svaki učenik bi trebao da u ovoj akciji građanskog/učeničkog aktivizma učestvuje sa po oko 240 dinara. Nastavnik ili cela grupa bira jednog učenika koji bi sakupio novac od svih i dvoje/troje učenika koji bi u farbari kupili farbu, mini valjke i rukavice i u prodavnici sokove i plasične čaše.	-Učenici se javljaju dobrovoljno ko sakuplja novac, ko bi išao u farbaru u nabavku materijala , a ko u prodavnicu.
Završni 5 min	- Nastavnik daje predlog za termine kada bi se izvela akcija i zadužuje jednog učenika da napravi vajber grupu (predlozi za naziv grupe: „Aktivni građani“, „Aktivizmom protiv ružnog“, „Antihejt mladi“, „Aktivni mladi“, „Neću hejt oko sebe“ ili nešto što oni izaberu) radi lakšeg dogovora i instrukcija.	- Učenici prate instrukcije nastavnika i biraju ime za vajber grupu.

Nastavna jedinica:

AKTIVIZMOM DO VLADAVINE PRAVA 3 .deo

Ciljevi: (formulisani infinitivom ili glagolskom imenicom, kazuju namere nastavnika)

- da učenici kroz lični doživljaj razumeju ulogu aktivizma građanina
- da učenici uspevaju da sagledaju u celosti jednu mini akciju aktivizma mladih
- da se učenici, aktivirajući se kroz akciju, bolje osećaju jer imaju jasan cilj – život u boljem i tolerantnijem okruženju

Ishodi: (formulisani radnim glagolom, govore šta učenik zna, ume, hoće, želi... i kojim ponašanjem to pokazuje)

- učenici umeju da planiranu akciju izvedu na terenu
- učenici žele da svojim angažovanjem doprinesu lepšem okruženju
- učenici imaju okruženje sa više pozitivnijih i tolerantnijih poruka

Korelacija sa sadržajima: - pravo

Izvori/literatura:
Vodič za nastavnike „Građansko vaspitanje“ za 3. razred srednje škole, Beograd 2004.

Tip časa: Obrada **Oblik/ci rada:** grupni

Nastavna sredstva/materijali: boje, četke, rukavice, ubrusi,fotoaparati/mobilni telefoni

Metode/tehnike: rad u parovima/manjim grupama

Karakteristike grupe- Očekivane povoljnosti/teškoće:

Povoljnosti: motivisanost, želja za učešćem u nekoj akciji

Teškoće: nemotivisanost, stidljivost, nedostatak samopouzdanja

Organizacija časa i sadržaj aktivnosti:

Vreme	Aktivnost nastavnika	Aktivnost učenika
Uvodni deo 10 minuta	-Nastavnik vrlo kratko pozdravlja sve učenike koji su se okupili i podseća učenike na definiciju građanskog aktivizma i cilj današnje akcije. -Nastavnik i učenik koji je zapisivao dodeljene zadatke, čitaju zaduženja i polako pripremaju akciju podelom materijala.	- Učenici prate kratko obraćanje nastavnika i formiraju timove.
Glavni deo 45 minuta	- Nastavnik i učenici dele zajedno materijal i počinju sa akcijom. -Učenici iz grupe „umetnika“ slikaju grafite još jednom pre samog prekrečavanja, za arhivu, da se vidi stanje „pre“. -Učenici iz grupe „majstora“ i „pomagača“, pripremaju boje i mini valjkove i počinju da prekrečavaju ružne i neprimerene grafite. -Grupa „umetnika“ treba sve vreme da fotografiše, da bi se posle akcije, te fotografije mogle postaviti na školski sajt, lokalne sajtove, lokalne novine i na Instagram i Fejsbuk. Ako su učenici posebno motivisani da akcija uspe, mogu postavljati fotografije na društvene mreže (danas je mnogo više popularan Instagram), u realnom vremenu ili pozvati neke prijatelje da se akciji pridruže. -Grupa „ važne sitnice“ treba da brine da oni koji rade imaju blizu zida, boju, rukavice, da sipaju sok svima, da doturaju vlažne maramice i ubruse kome treba. -ada su grafiti prekrečeni (obično su na nekom dostupnom mestu i nisu velike površine), fotografisati novo stanje (belu, čistu površinu) i obavezno se slikati svi učenici sa belom pozadinom iza, sa valjcima i rukavicama.	-Učenici dele materijale i počinju sa radom. -Učenici se dele u grupe, a koordinaciju akcije vodi nastavnik.
Završni 5 min	- Nastavnik pohvaljuje sve učenike i eventualne goste (nečiji brat ili sestra ili neki od nastavnika), na izvedenoj akciji, proglašava akciju (ime akcije), završenom i uspelom i svi se razilaze.	- Učenici se posle akcije razilaze.

Nastavnik: Ljubomir Janković

Aktivizam u zaštiti ljudskih prava

*U okviru novog programa nastave i učenja za sedmi razred ova lekcija spada u dve teme LJUDSKA PRAVA i GRAĐANSKI AKTIVIZAM.

Platforma za učenje: Gugl učionica naziv građansko vaspitanje 7

- Pozivaju se učenici da pristupe gugl učionici
- Izrađujemo materijale i zadatke za dve teme:
  - ljudska prava
  - aktivizam

Uvod:

- POSTAVLJAMO PRAVILA RADA U GUGL UČIONICI (poštovanje rokova, međusobno uvažavanje mišljenja i stavova, pozitivna komunikacija, doprinos u radu-da svi budu aktivni u odnosu na svoje mogućnosti).
- UČENICIMA DAJEMO UPUSTVA KAKO DA KORISTE GUGL UČIONICU (kako da preuzmu materijal, kako da pošalju poruku, komentar, kako da postave zadatak, da učitaju fajl).
- Uvodimo učenike u lekciju (prezentujemo ciljeve i značaj lekcije).
- Podsećamo učenike da su na prethodnim časovima već učili o ljudskim pravima i načinu delovanja i odlučivanja, oblike participacije i aktivizma.
- Pozivamo učenike da međusobno razmenjuju ideje i stavove o materijalima u lekciji.

Materijal za učenje: ljudska prava

SADRŽI:

- **Video prilog LJUDSKA PRAVA** (https://bit.ly/2XcJGiY)
- **Shema podele ljudskih prava** (sajt D@dalos)
- **POSTER o ljudskim pravima**
- **Ppt prezentacija sa kratkim objašnjenjima o ljudskim pravima**
    - Šta su ljudska prava?
    - Koje su razlike između potreba i želja?
    - Koja prava postoje?
    - Koji su oblici kršenja ljudskih prava?
    - Ko štiti i garantuje ljudska prava?
    - Šta je diskriminacija? Koji oblici diskriminacije postoje?
    - Šta su stereotipi i predrasude?
    - Kome se sve obraćamo kada su naša prava ugrožena?
- **Tekst Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima**

(U opisu materijala pozivamo učenike da pažljivo pogledaju video prilog, te da sadržinu video priloga uporede sa ppt prezentacijom, šemom i posterom podele ljudskih prava. Ko želi više da zna o ljudskim pravima može da pročita Univerzalnu deklaraciju u ljudskim pravima).

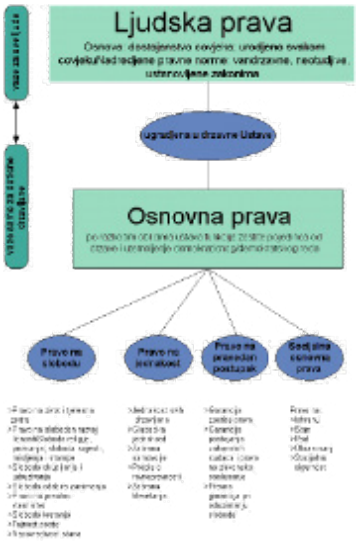

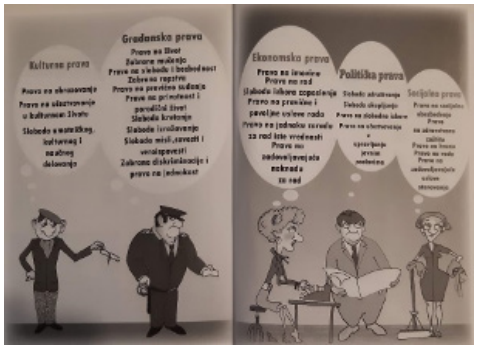

INDIVIDUALNI ZADATAK 1

Da za svaki iskaz odredi da li je učinjena diskriminacija ili nije

Guglov alata za izradu upitnika.

- Studentu je zabranjeno da izađe na ispit jer nije doneo indeks.
- Učeniku je zabranjeno da ide na ekskurziju jer ima astrmu.
- Učeniku romske nacionalnosti nije dozvoljen upis u školu.
- Učenici su dobili lošu ocenu jer nisu bili dovoljni učili.
- Dečaku je učiteljica zabranila da se igra lastiša sa devojčicama.
- Deci je zabranjeno sa se penju na drvo.
- Nastavnik za učenika koji ima poteškoće u učenju nije napravio prilagođen materijal za učenje.
- Nastavnik vređa učenika po intelektualnim osnovama kada on ne može da reši zadatak.
- Učenik je upozoren od nastavnika da treba malo više da uči.
- Poslodavac je otpustio radnicu jer je zatrudnela.
- Nastavnik je dobio otkaz jer je udarao i vređao učenike.
- Učenici u odeljenju su ismejaval učenika koji nosi markiranu odeću.
- Strani državljnin isteran je iz restorana jer nije Srbin.

INDIVIDUALNI ZADATAK 2

Učenici popunjavaju upitnik o klimi ljudskih prava u školi (guglov alat zanizradu upitnika).

Ocenjuju iskaze na skali od 1 do 4.

Data su značenja skale: 1- nikada (pogrešno); 2-retko, 3-često, 4-uvek (tačno).

Pitanja su sačinjena na osnovu priručnika ABC-Podučavanje o ljudskim pravima (str. 100-102). Pitanja su prilagođena saznajnim mogućnostima učenika i atmosfere u školi.

Zaokruži ocenu od 1 do 4 za sledeće iskaze ili pitanja u zavisnosti koliko su tačne / učestale po tvom mišljenju!

1. Moja škola je mesto gde sam bezbedan i siguran.	1	2	3	4
2. Svi nastavnici uvažavaju potrebe učenika i poštuju ličnost svakog učenika.	1	2	3	4
3. Svi učenici uvažavaju druge učenike i nastavnike.	1	2	3	4
4. U kojoj meri su izraženi oblici diskriminacije u školi?	1	2	3	4
5. U školi se nastavnici i učenici suprostavljaju svoim oblicima diskriminacije.	1	2	3	4
6. U školi nastavnici i učenici pomažu drugima kada je to potrebno.	1	2	3	4
7. Sukobi u školi se rešavaju saradnjom i na nenasilan način.	1	2	3	4
8. Niko u našoj školi nije izložen ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.	1	2	3	4
9. Imam slobodu da izrazim svoje ideje, mišljenje i stavove bez straha od diskriminacije (da ću biti kažnjen ili povređen).	1	2	3	4
10. Imam mogućnosti da učestvujem u kulturnim, sportskim i humanitarnim aktivnostima i đačkim organizacijama (OZ, VT, UP).	1	2	3	4
11. U školi učenici imaju mogućnosti da učestvuju u donošenju odluka.	1	2	3	4
12. U školi postoji pravo i mogućnost osnivanja učeničkih organizacija.	1	2	3	4
13. U školi svi učenici imaju pravo na odmor.	1	2	3	4
14. Zaposleni, učenici i rodirelji odgovorno se ponašaju prema poštovanju ljudskih prava.	1	2	3	4
15. Ja se odgovorno ponašam prema poštovanju ljudskih prava.	1	2	3	4

GRUPNI ZADATAK

Merenje temperature ljudskih prava u našoj školi

- Procena rezultata individulanih zadataka i izvođenje zaključka o klimi ljudskih prava u školi (koja su najčešće prava prekršena, kako se sprovodi zaštita, koliko je diskriminacije postoje u školi, koliko su odgovorni zaposleni, učenici i roditelji o poštovanju ljudskih prava). Na kraju se meri temperatura-(maksimalno 60 stepeni).

- Svaki učenik u grupi iznosi koji je oblik diskrimancije uvideo i ko ga čini, koji oblici nasilja su prisutni, koje mere se sprovode/ne sprovode.

Materijal za učenje: aktivizam

U opisu materijala pozivamo učenika da pažljivo pogledaju video priloge i ppt prezentaciju jer će im biti potrebni za rešavanje zadataka.

Materijal sadrži:

- Video piloge o aktivizmu

https://www.youtube.com/watch?v=HYEpkPKV5tg (Relja Dereta) - https://www.youtube.com/watch?v=5GZj3M3SqRw (Omladinski aktivizam)

http://youtu.be/mp4u56lvFWM (pomeni-pokreni-promeni)

http://youtu.be/ct5qhYvauxM (ostvari inicijativu)

http://youtu.be/sR2tPh7qcv8 (ostvari inicijativu)

(izvor za zadnja tri video priloga: http://www.oda.rs/2013/web-platforma-ostvari-inicijativu).

- Prezentacija Radionice aktivizam, volonterizam ideje do realizacije (https://rc.gradjanske.org/radionica-aktivizam-volonterizam-od-ideje-do-realizacije/).

- **PPT prezentacija** a pojmu i značaju građanskog aktivizma, međunarodne i nevladine organizacijama i udruženjima koje se bave zaštitom građanskih prava. Načinima i oblicima brobe za zaštitu

ljudskih prava (peticija, protesti, inicijative, kampanje, građanska neposlušnost, lobiranje, direktne akcije-izvođenje akcija i projekata). Mogućnosti aktivizma učenika u školi u okviru đačkih aktivnosti i organizacija. Dati su primeri dobre prakse.

INDIVIDUALNI ZADATAK 1

Da na internetu pronađu primer dobre prakse građanskog aktivizma u zaštiti ljudskih prava. U zadatku učenici navode web sajt, problem/oblik krđenja ljudskoh prava, oblik aktivizma i rezultate aktivnosti.

INDIVIDUALNI ZADATAK 2

Da na osnovu rezultata Termometra ljudskih prava izaberu jedno ugroženo/prekršeno ljudsko pravo, da osmisle oblik i način borbe za ostvarivanje, da osmisle akciju.

Podsećamo učenike da u materujalu imaju izvore za rešebje zadatka.

GRUPNI ZADATAK

Zadatak da osnuju virtuelni KLUB LJUDSKIH PRAVA U ŠKOLI

- da izaberu društvenu mrežu (viber, fejsbuk, web stranica, portal ...)
- da postave ciljece, zadatke i aktivnosti kluba
- da osmisle zaštitni znak (logo) kluba
- da postave pravila komunikacije i rada
- da postave informaciju o ljudskim pravima (šta su, podela ljudkam prava, diskriminacija).
- da postave ključne probleme u poštovanju ljudskih prva u školi (obrazovanje jednako za sve, nasilje, poštovanje lilnosti, prava slobode govora, okupljna ...)-termotera ljudskih prava u školi.
- da postave predloge mogućih akcija
- da pozovu učenike škole, roditelje i zaposlene da se pridruže klubu.
- da postave promotivni materijal o aktivizmu u zaštiti ljudskih prava (video klipove, crteže, foografije ...)
- da od osmišljenih akcija (individualni zadatak 2) izaberu ili osmisle zajedničku akciju i način sprovođenja.

*U toku vođenja učenika u procesu učenja dajemo dodatna pojašnjenja, pratimo napredovanje učenika (individualno i grupno), intervenišeno savetima, upustvima i predlozima kada je to potrebno. Stalno podesećamo učenike da imaju materijal u gugl učionici. Proveravamo da li su svi aktivni i da li se poštuju zadani rokovi. Reagujemo u slučaju ne primerene komumnikacije.

Nataša JANKULOSKI – 3 časa

E-LEKCIJA – Pravo na privatnost u uslovima globalizacije i društvenih mreža

Prvi čas (uvod u projektni zadatak)

1. Korak: Motivacija: uputite učenike na video. Video postavljate u izabranom sistemu za učenje na daljinu. U okviru posta koji objavljujete zajedno sa videom objašnjavate učenicima cilj projektnog zadatka. Pozivate ih da se priključe radu u da uspeh projektnog zadatka zavisi baš od njih odnosno da je njihovo mišljenje presudno za uspeh zadatka.

2. Korak: Uputiti učenike na link koji ih podstiče na promišljanje o shvatanju pojma privatnosti.
   http://linoit.com/users/nalejank/canvases/Privatnost
   Napomena: Nastavnik kreira ovu saradničku tablu na kojoj učenici predstavljaju kako razumeju pojam privatnosti. Sve forme izražavanja su dozvoljene: tekst, slika, video, strip...

3. Korak: Uputiti učenike na link koji ih podstiče na promišljanje o privatnosti u kontekstu društvenih mreža.
   http://linoit.com/home/editCanvas?canvasId=37249808#_updated
   Nastavnik za potrebe časa kreira još jednu saradničku tablu na kojoj učenici daju svoj lični osvrt na privatnost u kontekstu društvenih mreža.

Uputstvo za nastavnike: kreiranje linoit saradničke table

Na vebu postoji izuzetno veliki izbor ovakvih tabli različitih mogućnosti i dizajna. Jedan od najpopularnijih, pre svega zbog jednostavnosti primene, potpune analogije sa realnom tablom i sasvim udobnog korišćenja bez ograničenja u pogledu privatnosti, broja korisnika i tipova dokumenata je svakako Linoit (Linoit). Ovaj alat možete pronaći na sajtu www.linoit.com. Registracija naloga na Linoitu ostvaruje se na sledeći način: u prozoru za registraciju u poljima ukucamo korisničko ime, lozinku, mejl adresu, izaberemo jezik i kliknemo na sing up. Klikom na polje Sign up otvoriće se kontrolna tabla vašeg naloga. Korisnik može da ima više „platna" (Canvases). Osnovno, glavno platno (Main) je samo za ličnu, privatnu upotrebu i ne može se učiniti javnim, a sva ostala platna koja se kreiraju mogu da budu podešena za privatnu upotrebu, da budu vidljiva po pozivu ili da budu javna. Možemo da formiramo grupe i da podešavamo članstvo i privatnost na nivou grupe. Da biste kreirali novu tablu, potrebno je da kliknete na polje Create a new canvas. Klikom na ovo polje otvoriće se prozor koji će vam ponuditi da podesite: Naziv table; Pozadinu table ; Privatnost i dozvole rada na tabli.

4. Korak: Učenicima preko gugl učionice, mudla, timsa ili nekog drugog sistema za učenje na daljinu delite dokument u kome su ukratko objašnjene najpopularnije društvene mreže.
   Link ta tekstu o privatnosti i društvenim mrežama:
   https://docs.google.com/document/d/1EbOpS28UdS3fkd-dlDhT1b7PYu6ac0mqFJnE4hDfkiH8/edit?usp=sharing

Drugi čas (podela u timove, uspostvaljanje saradničkih odnosa u okviru timova i dobijanje projektnih zadataka i sprovođenje istraživanja)

5. Podela učenika u timove. Svaki tim istražuje privatnost odnosno zloupotrebu prava privatnosti na po jednoj društvenoj mreži (Facebook (FB) ; Twitter; YouTube ; Snapchat ; Instagram). Timovi rade saradnički u oblaku na gugl disku. Uputite učenike na link koji objašnjava kako se saradnički radi na jednom dokumentu.https://www.youtube.com/watch?v=8z-tx23J60RE
6. Projektni zadatak: Kreiranje ankete na gugl disku u sprovođenje mini istraživanja preko FB.
   „U ovom zadatku je potrebno da napravite anketu kojom ćete istražiti koliko je pravo na privatnost ugroženo u vreme globalizacije i postojanja društvenih mreža. Vaš tim istražuje FB. Prilikom kreiranja upitnika potrebno je ispuniti sledeće zahteve:
   1. Precizno naveden naziv upitnika, potrebno je da naziv asocira na temu istraživanja - 5 poena
   2. Jasan kratak opis upitnika i davanje objašnjenja o svrsi anketiranja - 5 poena
   3. Podešena tema upitnika sa slikom koja asocira na predmet istraživanja - 10 poena
   4. Kreirano 10 pitanja zatvorenog tipa (pitanje je zatvorenog tipa kada unapred dajtete ponuđene odgovore) - ukupno 100 poena
   5. Unet automatski komentar “Hvala” na kraju ankete – 10 poena
   6. Link ka anketi podeliti na najmanje 20 osoba preko FB - 10 poena
   7. Potruditi se da podstaknete najmanje 10 osoba da učestvuju u ustraživanju- 10 poena

      Na ovom linku je objašnjen postupak izrade gugl upitnika. Link i projektni zadatak postavljate u gugl učionicu. https://www.youtube.com/watch?v=XHrw08oXX_I Rok za sprovođenje mini istraživanja je 8 dana.

7. Nakon sprovedenog istraživanja preko FB potrebno je da izvršite analizu dobijenih rezultata. Kako se vrši analiza gugl upitnika možete videti na sledećem linku:https://www.youtube.com/watch?v=vdCBaro1wTY
8. Pisanje eseja na temu ugroženost prava na privatnost na FB. Esej učenici saradnički izrađuju kao gugl dokument na osnovu dobijenih podataka. Esej treba da sadrži jednu stranu kucanog testa sa zaključkom koji se odnosi na stanje ugroženosti prava na privatnost preko izabrane društvene mreže.
9. Esej postaviti kao post u zajedničkoj gugl učionici.
10. Kada svaka grupa postavi svoj esej, preko strima objaviti post i zamoliti čitavo odeljenje da pročita tekstove u vezi svake društvene mreže i da svi učenici iz odeljenja ostave komentar na osnovu pročitanog materijala.
11. Na osnovu svih komentara nastavnik sa učenicima izvodi zajednički zaključak o stanju prava na privatnost u uslovima globalizacije.

MATERIJAL O DRUŠTVENIM MREŽAMA

Privatnost i društvene merže

Jednu od najmoćnijih inovacija, u istoriji postojanja Interneta, predstavlja nastanak društvenih mreža, koje su omogućile najrazličitije komunikacije ljudi, bez obzira na kom kraju sveta da se oni nalaze. Neke od Internet aplikacija su dovele u pitanje privatnost, otvarajući rasprave, da li je kod društvenih mreža zapravo reč o komercijalnom interesu, ili o stvaranju novih komunikacija i povezivanju ljudi širom planete. Upravo svojom popularnošću ivelikim brojem korisnika, društvene mreže su stvorile svojevrstan “nadzor” nad svakodnevnim aktivnostima ljudi, njihovim navikama, njihovim kretanjem i druženjem.

Razvoj modernih tehnologija u velikoj meri je ugrozio ličnu privatnost u virtuelnom prostoru. Sama činjenica da je lične podatke moguće sakupljati, pohranjivati, distribuirati, umnožavati,objavljivati i činiti dostupnim širokom krugu lica stvorila je nesigurnost i

osećaj nedovoljne zaštićenosti. Pre neku deceniju svi ovi podaci prebacivanisu iz virtuelnog prostora na različite digitalne medije, čineći „digitalne dosije“ koji su buli veoma poverljivi. Sa razvojem informacionih tehnologija, omogućeno je povezivanje različitih baza podataka, što je dodatno povećalo rizik od narušavanja privatnosti njihovih korisnika.

Kolačići“ (engl. cookies) i „bube“ (engl. buggs) stvorili su virtuelni prostor, koji ne štiti privatne interese, već favorizuje i nameće, kao imperativ, princip stalnog posmatranja svih korisnika. Ovakvi računarski programi sakupljaju sa Interneta informacije, poput: lozinki, pregledavanih Internet sadržaja, sadržaja poslatih poruka. Rezultat je nemogućnost korisnika Interneta da se neprimetno i anonimno kreće virtuelnim prostorom.

Društvene mreže

U današnje vreme, društvene mreže predstavljaju način za povezivanje ljudi širom planete. Veze preko mreže ne oslikavaju u potpunosti realan život i stvarne odnose.

Društvena (socijalna) mreža najčešće se definiše kao društvena struktura, sastavljena od pojedinaca (ili organizacija) koji su povezani na osnovu jedne ili više vrednosti: vizije, ideje, finansijski interesi, prijateljstvo, srodstvo, zajednički interes....Sve društvene mreže funkcionišu preko servisa za društvenu mrežu, koji predstavlja Internet servis, koji se najčešće javlja u obliku platforme, prozora ili veb-sajta, koji omogućava da se ljudi iz različitih krajeva sveta povezuju međusobno, sklapaju nova poznanstva ili održavaju kontakt sa ljudima koje već poznaju. U ogromnom prostoru komunikacija, izdvojilo se sledeće mreže kao najpopularnije.

- Facebook (FB) – Mark Cukerberg (Mark Zuckerberg) nije mogao da zamisli šta će napraviti, kada je 2004. godine pitao svoje kolege na Harvardu da pokušaju da naprave virtuelnu Internet zajednicu, u kojoj će moći da sebe predstave, potraže druge i pozovu ostale osobe koje znaju u ovakav vid komunikacije. Prvobitno, članstvo na ovoj Internet stranici je bilo dozvoljeno samo studentima sa Harvarda, da bise kasnije proširilo na studente sa svih koledža, koji su članovi „Ajvilige“ (engl. Ivy League). Posle nekog vremena,

članstvo je omogućenosvim studentima i srednjoškolcima, a na kraju je omogućeno svim osobama koje imaju 13 ili više godina. Fejsbuk je 2006. godine postao otvorena mreža, pozivajući ljude širom sveta da, upisivanjem samo e-mail adrese, postanu deo ove zajednice. Pored razmenjivanja ličnih informacija i stvaranja profila, kreiran je revolucionarni programski interfejs (engl. applicationprogramming interface-API), preko kojih su registrovanim korisnicimapostale dostupne brojne aplikacije i video igre. Samo nekoliko godina kasnije, FB mreža je postala najposećenija društvena mreža na svetu, koja je u toku samo jednog meseca (januar 2009. godine)18 imala više od 10 miliona registrovanih posetilaca. Jedan od problema kod ove mreže zadnjih godina je predstavljalo poštovanje privatnosti korisnika, koje je nekoliko puta dovedeno u pitanje.

- **Twitter** – društvena mreža koja je jednim delom veb sajt, a delom javna mreža, Tviter je virtuelno mesto osmišljeno za kreiranje profila, plasiranje informacija i pravljenje grupa "obožavatelja", koji vas u tom virutuelnom prostoru "prate" (engl. follow), isto kao što neko prati njih. Osnovan 13. jula 2006. godine, Tviter predstavlja besplatnu društvenu mrežu i mikro-blog alat, koji omogućava svojim korisnicima da čitaju tuđe i šalju svoje mikro-tekstualne unose, takozvane "tvitove" (engl. tweets) – kratke poruke od najviše 140 znakova svima koji vas "prate". Ovaj novi fenomen se naziva mikrobloging (engl.microblogging) i sve više dobija na popularnosti. Tviter je izuzetno popularan među poznatim ličnostima, jer predstavlja mogućnost jeftine,a popularne reklame.

- **YouTube** - predstavlja virtuelno mesto, gde je moguće postavljati muziku i video snimke, a ne samo blogove i slike, kao na klasičnim društvenim mrežama. Korisnici mogu da komuniciraju preko pisanja komentara i gledanja/slušanja muzike, pa tako svaki registrovani član može da ima svoj profil, da postavlja ili komentariše muziku, da upisuje koje god informacije želi. Jedinstvenost ove Mreže se ogleda u mogućnosti vloginga (video logging – vlogging) koji predstavlja paralelu blogingu (blogging) – registrovani članovi komuniciraju i razmenjuju poruke preko muzike koju objavljuju.

- **LinkedIn –** Ova društvena mreža ima za cilj da poveže poslovne ljude širom sveta, kako bi oni bili produktivniji i uspešniji. Iako je

ova društvena mreža dizajnirana samo za profesionalne korisnike, procenjuje se da ih ima oko 35 miliona.15 Na ovoj Mreži je moguće uspostaviti kontakt s poslodavcima koji nude zaposlenje, pronaći potencijalne klijente za poslovnu saradnju, sarađivati na različitim projektima kroz "viđenje" u virtuelnim sobama i sl.

-**MySpace** – iako nije najstarija društvena mreža, uticala je na formiranje mnogih danas još popularnijih društvenih mreža. Ova Mreža je prva inkorporisala mnogo različitih Internet usluga u jedan jedinstveni oblik, omogućavajući korisnicima pregledno, nesmetano i brzo komuniciranje i dostupnost velikog broja različitih sadržaja. Svi registrovani korisnički profili na MySpace imali su na raspolaganju sledeće opcije komuniciranja: mogućnost objavljivanja blogova, novosti i ažuriranja ličnih statusa, čime je stvoren veoma detaljan i bogat profil pojedinca. Korisnicima je takođe bilo omogućeno da objavljuju i šalju fotografije, video snimke i muziku, kao i da stvore različite interesne grupe, kojima i drugi korisnici mogu da se priključe.

- **Snapchat** 2011. godnine osnovao je Evan Spiegel (tada je imao samo 21 godinu, a danas se njegovo bogatstvo procenjuje 2,3 milijardi dolara). Uspeh ove mreže leži u činjenici da mozete slati slike i video zapise koji će posle 24 sata potpuno nestati. Jednostavniji je način stupanj u kontat sa osobama sa kojima želite da ostvarite komunikaciju.

- **Instagram** je društvena mreža za deljenje fotografija, i naročito je pogodna za korišćenje putem prenosivih pametnih uređaja. Instagram su izmislili Kevin Systrom i Mike Krieger 2010. godine. Sistem brzog slikanja, sređivanja slike i deljenja sa prijateljima je u startu naišao na odlične komentare, pa su se ekipi pridružili ozbiljni inženjeri, te je Instagram krenuo u ozbiljan napredak. 2012. godine Fejsbuk je kupio Instagram za milijardu dolara. Ono što je na Instagramu specifično je da koristi fotografije i video materijal kao jedine medije putem kojih se možete izraziti. Instagram daje svakome mogućnost da postavljaju fotografije koje izgledaju kao profesionalne. Radi se o prilično jednostavnoj aplikaciji u kojoj možete sređivati svoje fotografije i objavljivati ih pratiocima.

Ključne reči: privatnost na Internetu, zloupotreba prava na privatnost, manipulacija ličnim poda-cima,društvene mreže.

** Sličan postupak se može realizovati i preko neke druge društvene mreže u zavisnosti od toga šta vaši učenici preferiraju (npr Instagram).

3

VLADAVINA PRAVA

1	Naziv	Društvo u sumraku – ogledi iz političke kulture, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2019.;	Svi tekstovi pružaju veliki broj primera iz novijih ali i iz antičkih vremena, mogu da se koriste i kao priprema za održavanje časa, usled konkretnih istorijskih ilustracija ali i kao materijal s kojim bi radili đaci, u smislu izlaganja, analiza, upoređivanja, procene određenih istorijskih situacija. Pogodno je i za diskusije i za debate o različitim istorijskim slučajevima.
	Autor/ izvor/link:	Vuković Đorđe, http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/15581.pdf	
2	Naziv	„Sloboda versus narodni suverenitet: Konstanovo shvatanje „ideja iz 1789.“ i prepreka u njihovoj afirmaciji“, Etnoantropološki problemi, godina 11, sveska 1, 2016.;	
	Autor/ izvor/link:	Molnar Aleksandar	
3	Naziv	“„Pravo na otpor tiraniji“, Rasprava o demokratskoj ustavnoj državi, str. 27-55, Samizdat B92, Beograd, 2001.;”	
	Autor/ izvor/link:	Molnar Aleksandar	
4	Naziv	Video Moje Pravo 01 Prava građana	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Moje pravo - https://www.youtube.com/watch?v=i3yfEpgU-rs	
5	Naziv	Video Vladavina prava kicma procesa	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Televizije Šabac - https://www.youtube.com/watch?v=Dl5k8EBcDEU	
6	Naziv	Vladimir Pavićević: Čestim promenama zakona narušava se vladavina prava!	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=RT_MOqf1VYM	
7	Naziv	Tekst *Sud, tužilaštvo i kontrola pravosuđa: Zašto je važna podela vlasti u 100 i 500 reči*	Članak o podeli vlasti u užoj i široj verziji- u 100 reči i u 500 reči: učenici sa lakoćom mogu da koriste ovaj članak i da to bude podloga za zadatke koje ćemo im davati da promišljaju o današnjem stanju u podeli vlasti u Srbiji:"
	Autor/ izvor/link:	https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-51196329	

8	Naziv	Izveštaj o vladavini prava kao osnov borbe protiv sistemske korupcije	Izveštaj o vladavini prava koji je napravio Savet za borbu protiv korupcije: za nastavnike je dobro da pročitaju ceo izveštaj, da budu informisani. Za učenike, postoji ovaj osnovni tekst može poslužiti i kod tema o načinu rada Saveta, a može i o činjeničnom registrovanju korupcije i da to bude osnova da se učenici vežbaju da prepoznaju primere korupcije u svom okruženju:"
	Autor/ izvor/link:	http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/izvestaji/cid1028-3294/izvestaj-o-vladavini-prava-kao-osnov-borbe-protiv-sistemske-korupcije	
9	Naziv	Video *Pravda iznad politike - Miodrag Majić, sudija Apelacionog suda u Beogradu*	Pravda iznad politike - kratko i jezgrovito objašnjenje sudije Majića; učenici pogledaju ovaj klip mogu da se upoznaju sa načinima kako se sudija bori za nezavisnost pravosudja, eventualno da se usmeri i na njegov blog.
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=A5LTth6KR5w&feature=emb_logo	
10	Naziv	Video *dr Miodrag Majić, sudija Apelacionog suda u Beogradu - Da se Zna*	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=VdMelLg2AZw	
11	Naziv	Udžbenika Ustav i pravo građana za 4 razred srednje stručne škole	Sadrži odlična teorijska objašnjenja sva tri pojma. Odličan materijal za pripremu nastavnika.
	Autor/ izvor/link:	S. Lilić i S. Bulajić	
12	Naziv	Video *Moje Pravo (5) – Pravna sigurnost*	Video u kojem se objašnjava šta je vladavina prava, pravna sigurnost i nezavisno pravosuđe. Korisno i za nastavnika i za učenika.
	Autor/ izvor/link:	http://www.yucom.org.rs/moje-pravo-5-pravna-sigurnost/	
13	Naziv	Pojmovnik politike: Podela vlasti	Pojmovnik politike: Podela vlasti- informativni program RTS-a o nadležnosti zakonodavne, sudske i izvršne vlasti. Odličan materijal za uvod u temu vladavine prava, ponavljanje o ovim pojmovima.
	Autor/ izvor/link:	https://psihologija4gimnazija.wordpress.com/podela-vlasti-nadleznosti-zakonodavne-sudske-i-izvrsne-vlasti/	
14	Naziv	Video ECHR - Kako podnijeti predstavku Sudu	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=KphyPoRHp4c	
15	Naziv	Tekst *Presuda Peščaniku*	
	Autor/ izvor/link:	https://pescanik.net/presuda-pescaniku-bonus-track/	

16	Naziv	“Monteskjeova teorija podele vlasti“	Dobar materijal za nastavnike-praktičare za sopstvenu kvalitetnu pripremu
	Autor/ izvor/link:	Doc.Dr. Sanja Đurić https://poslovnestudije.com/arhiva/radovi2010/sanjadjuric.pdf	
17	Naziv	Video *Protest protiv mini hidroelektrana: Nećemo mirno gledati sahranjivanje reka*	Materijal za učenike za izučavanje ključnih pojmova teme - Uloga građana u zaštiti vladavine prava / primer uspešnih protesta građana protiv pokušaja vlasti da gradnjom mini hidroelektrana ugrozi životnu sredinu i naruši interese građana koji su vezani za njihovo mesto boravka.”
	Autor/ izvor/link:	https://www.slobodnaevropa.org/a/30176741.html	
18	Naziv	Marš za so (The Guardian, 20. 8. 2012.)	Poštovanje zakona nije nužno vladavina prava, ovaj tekst pokazuje kako u takvoj situaciji reagovanje građana može da bude rešenje.”
	Autor/ izvor/link:	https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/aug/20/civil-disobedience-sanchez-gordillo	

19	Naziv	Tekst Never Again (Nikad više)	
	Autor/ izvor/link:	Građanske organizacije mogu da imaju veliki uticaj u podizanju svesti javnosti o važnosti usvajanja određenih zakona. Jedna od takvih je organizacija Never Again MSD, koju je osnovala grupa srednjoškolaca iz SAD, nakon što su preživeli pucnjavu u svojoj školi u Parklendu (Florida) 2018. godine. Nakon smrti 17 školskih drugova i pripadnika školskog osoblja, koje je automatskom puškom ubio devetnaestogodišnji bivši učenik, preko društvenih mreža i medija pokrenuli su akciju za sprečavanje budućih sličnih događaja i zakonsku zabranu slobodne prodaje automatskog oružja. Organizovali su proteste i marševe, a uključili su se i u kampanju za izbore 2018. godine, ohrabrujući mlade da se upišu u biračke spiskove i glasaju. Za glavnog protivnika odredili su moćnu organizaciju National Rifle Association (NRA), koja uporno brani Ustavom garantovano pravo američkih građana da budu naoružani. NRA daje velike donacije onim političarima koji dele njihove stavove o oružju i zato su se mladi iz Never Again MSD fokusirali na borbu protiv takvih kandidata na izborima. „Vašington post" je izvestio da su na izborima na Floridi aktivisti iz Never Again odneli „zapanjajuću pobedu" nad NRA, jer su izabranu većinu činili kandidati koji su se zalagali za ograničenja u prodaji oružja. Ubrzo je usvojen zakon kojim je na Floridi uzrasna granica za kupovinu oružja pomerena sa 18 na 21 godinu. Osnivači Never Again su dospeli na naslovnu stranu uticajnog magazina „Tajm", a uvršteni su i među Ličnosti godine za 2018.	
20	Naziv	Podela vlasti i nezavisno sudstvo,	Daje teoretska znjama nastavnicima, daje primere u Srbiji.
	Autor/ izvor/link:	Prof. Stevan Lilić http://www.slil-ic.com/podela%20vlasti%20i%20 nezavisno%20sudstvo.pdf	
21	Naziv	Dokumentarni film „Glasaj za demokratiju"	Film na slikovit i očigledan način ističe negativne strane borbe za moć kod dece ali i kod odraslih."
	Autor/ izvor/link:	Slobodna Zona	
22	Naziv	Ežen Delakroa – Sloboda predvodi narod	Slika prikazuje Julsku revoluciju iz 1830.godine kada je narod ustao protiv kršenja garancija jednakosti verskog opredeljenja I isplaćivanje finansijske odštete za imovinu oduzetu od strane Revolucije iz 1789. Sika je veoma brzo postala opšti simbol borbe za vladavinu prava I demokratiju."
	Autor/ izvor/link:	https://pescanik.net/sloboda-predvodi-narod/	

23	Naziv Autor/ izvor/link:	Pravda je slepa https://www.bastabalkana.com/2013/12/gluvo-doba-pravda-je-slepa-samo-za-slepe-kod-ociju/	Prikaz slepe pravde koja simbolizira nezavisno sudstvo i ideju da svi ljudi pred zakonom imaju istu pravnu zaštitu.
24	Naziv Autor/ izvor/link:	„Država to sam ja“	Navodna izreka Luja XIV koja je u suprotnosti sa vladivom prava,potrebom za postojanjem parlamenta I sinonim apsolutizma.
25	Naziv Autor/ izvor/link:	Film ,,Otrovna vatra'' (Poison Fire), Tanzanija 2008, (29 min) https://www.youtube.com/watch?v=bq2TBOHWFRc	Film prati tim lokalnih aktivista koji prikupljaju ,,video svedočenja'' iz zajednica najteže pogođenih izlivanjem nafte i sagorevanjem gasa u oblasti reke Niger. Film pokreće teme:uloge građana u pokušaju da zaštite svoja prava, korupcije, aktivizma građana, društvene odgovornosti velikih kompanija, mehanizama države da zaštiti interes građana, pravde, prava...''
26	Naziv Autor/ izvor/link:	“Sve što ste hteli da znate o MHE i Staroj planini, #GradjaniImaju-Moc #Crta #NeZaMhe“ (Marka Žvaka), https://www.youtube.com/watch?v=LdAyfOtm-S1k&t=287s	Video treba da otvori teme akcije građana koja ima za cilj zaštite ljudskih prava, temu mehanizama koje su građani koristili u svojoj akciji, (ne)postupanje institucija, pitanja prava, pravde, pitanje ljudskih prava. Učenici mogu da istraže, pronađu još podataka, o ovoj akciji kao bi potrepili primerima teme koje su pokrenuli, istraživali.
27	Naziv Autor/ izvor/link:	Tekst *Bauk neuhvatljivog nezadovoljstva* https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1665264	Nezadovoljstvo ekonomskom situacijom, elitama, narastanje desno orijentisanih grupacija... jesu li i kolika pretnja demokratiji? Šta je činiti da bi se sačuvala? Ko je odgovoran?”

<table>
<tr><td>28</td><td>Naziv</td><td>Tekst Nema demokratije bez nezavisnih institucija</td><td rowspan="2">Podela vlasti i nezavisne institucije su suštinske za obezbeđivanje različitih oblika odgovornosti. Koje su posledice prekoračenja ovlašćenja pojedinih grana vlasti? Kako se „zavisnost“ institucija manifestuje na lokalnom nivou? Kako se to odražava na život građana? Šta može da uradi po-jedinac?</td></tr>
<tr><td></td><td>Autor/ izvor/link:</td><td>https://crta.rs/nema-demokrati-je-bez-nezavisnih-institucija/</td></tr>
<tr><td>29</td><td>Naziv</td><td colspan="2">Slike koje mogu da se iskoriste kako bi se pokrenula diskusija o pravnoj državi i vladavini prava. Ako smo svi jednaki (po pravima) onda svima treba da pravda bude dostižna.</td></tr>
<tr><td></td><td>Autor/ izvor/link:</td><td colspan="2">

Autor: Jim Morin
Izvor: https://www.pinterest.de/pin/475763148129142078/

Izvor: https://www.shutterstock.com/image-illustration/brass-scale-money-justice-hammer-3d-13585753

Izvor: https://nevenaimilena.wordpress.com/2015/01/27/pravo-i-pravda-dva-razlic-ita-pojma-nevena-i-mile-na-otete-pod-blagoslovom-su-da/

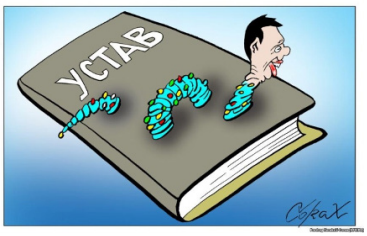

Koraksova karikatura
</td></tr>
</table>

30	Naziv	Preobražaji pravne države i vladavine prava	Ključni pojmovi : Pravna država; Vladavina prava; Kulturna pravna država; Pravna država socijalnog blagostanja; Država nacionalne sigurnosti; Transhumana vladavina prava.
	Autor/ izvor/link:	https://www.pravni.ues.rs.ba/Download/Zbornik_Vladavina_prava/ZVPPDRI1.pdf	
31	Naziv	Tekst "Minimalna država" i vladavina prava (Rule of law)	Ključni pojmovi: Pravna država; Vladavina prava; Kulturna pravna država; Pravna država socijalnog blagostanja; Država nacionalne sigurnosti; Transhumana vladavina prava.
	Autor/ izvor/link:	http://ius.bg.ac.rs/prof/Materijali/jovmio/Dokumenti/Minimalna%20drzava%20i%20vladavina%20prava.htm	
32	Naziv	Fotografija sa protesta pod sloganom „Imam pravo da živim zdravo" i „Da se čuje ko nas truje" učenici prištinske Gimnazije, sa sedištem u Lapljem Selu, organizovali su proteste zbog ispuštanja otrova u korito Gračanke reke.	
	Autor/ izvor/link:	 Izvor: https://www.kosovo-online.com/vesti/drustvo/srednjoskolci-protestovali-protiv-zagadjene-gracanke-u-lapljem-selu-4-11-2019	
33	Naziv	"Master rad ETIČKA STRANA PREOBRAŽAJA PRAVNE DRŽAVE I VLADAVINE PRAVA"	
	Autor/ izvor/link:	http://www.prafak.ni.ac.rs/files/master-radovi/kosta-mitrovic.pdf	
34	Naziv	Video Sta je to pravna drzava?	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=54JC0t2MojQ	

35	Naziv	“Kratak video (2.5 min)o potpisivanju peticije građana Niša protiv izgradnje hidroelektrane na Nišavi”	Podsticaj za istraživanje – o čijem interesu treba da brine država?"
	Autor/ izvor/link:	http://www.belami.rs/video-nislije-potpisivale-peticiju-protiv-izgradnje-hidroelektrana-na-nisavi/	
36	Naziv	Kratak video (3.20 min) „Gospodari medija“	Nakon teorisjkog dela o granama vlasti – nastavnik može na osnovu ovog videa da pokrene debatu ili razgovor o tome da li mediji doprinose vladavini prava; manipulisanje javnosti u službi vlasti ; - nakon čega se mogu podeliti istraživački zadaci za učenike
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=liAoamVkpjw&feature=youtu.be	
37	Naziv	“Statistički podaci : Presude i odluke Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na Republiku Srbiju u periodu mart 2012. – mart 2013. godine”	Relevantni podaci o primerima donešenih presudama u korist građana. Priloženi plakat sa prikazom statističkih podataka o broju tužbi, broju doneteih presuda u korist građana i u korist Srbije može da posluži za debatu, razgovor, ili dalje istraživačke aktivnosti učenika – nesrazmerno velik broj tužbi u odnosu na broj donetih presuda- zbog čega je to tako; da li je država zaštitnik ili kršilac ljudskih prava – koji razlozi stoje iza toga...?”
	Autor/ izvor/link:	http://www.zastupnik.gov.rs/lt/news/vesti/presude-i-odluke-evropskog-suda-za-ljudska-prava-u-odnosu-na-republiku-srbiju-u-periodu-mart-2012.-mart-2013.-godine.html	
38	Naziv		Poster pruža veliki potencijal za edukativni razgovor na teme – kako do pravednosti, šta je pravednost, da li je jednakost isto što i ravnopravnost, kako ukloniti barijere i dosegnuti do pravednosti itd itd. Praksa pokazala da se poster lako pamti i doprinosi razumevanju povezanosti ove tri vrednosti sa diskriminacijom.
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://www.facebook.com/PetekRenato/posts/501130127103046/	

39	Naziv Autor/ izvor/link:	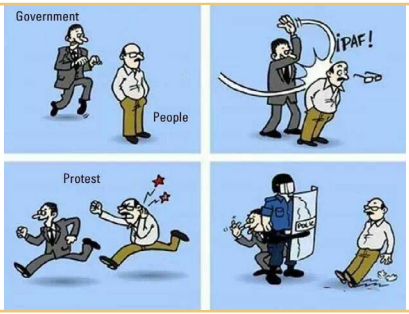	Izvor: http://richard-hughes.ca/government-vs-the-people/
40	Naziv	VLADAVINA PRAVA I PRAVNA DRŽAVA – ISTOST ILI RAZLIČITOST?	U ovom radu je dat sažet istorijski prikaz razvoja pojma vladavina prava , jasna pojašnjenja samog pojma i povezanost sa aktuelnim stanjem. Autor govori o procedurama i njihovom značaju za vladavinu prava što smatram značajnim.
	Autor/ izvor/link:	Mr Dragutin Avramović http://zbornik.pf.uns.ac.rs/images/download/2010/2010-3/doi_10.5937_zrpfns44-0063.pdf Fotografija sa protesta protiv malih hidroelektrana	
41	Naziv	Tekst Vladavina prava i pravna država	Tekst Vladavina prava i pravna država Dejana Ilića koji je ilustrativan i pretpostavnjljam da su primeri koje autor pominje poznati učenicima tako da mogu da proprate i diskutuju o vnavedenom.
	Autor/ izvor/link:	Dejan Ilić https://pescanik.net/vladavina-prava-i-pravna-drzava/	
42	Naziv		Fotografija može da posluži kao ilustracija reagovanja na primer krize vladavine ljudskih prava i materijal za diskusiju sa učenicima. Poruka Reke su život sa fotografije je takođe podsticajna za razgovor na ovu temu sa učenicima.
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://www.juznevesti.com/Drushtvo/U-Beogradu-o-odbrani-reka-i-prirode-i-najava-velikog-protesta-u-prestonici.sr.html	

LJUDSKA PRAVA

1	Naziv	Opšta deklaracija o ljudskim pravima, 1948.;	Važno je da svaki učenik i učenica dobiju po primerak Opšte deklaracije o ljudskim pravima i po primerak Ustava Republike srbije jer je važno da se naviknu na konstatan dodir s izvornim pravnim aktima. To je dobro i s didaktičke strane, kao socio-kulturno potporno sredstvo, konstantno prisutno na časovima i pogodno za razna pitanja, diskusije, debate, analize i procene. Pored toga, izvorni pravni akti otvaraju prostor za razmišljanje o kontra-situacijama – šta bi bilo kada život ne bi bio regulisan pravnim normama? Knjiga o međunarodnom pravu javnog prava daje dosta preciznih i jasnih definicija, ilustracija, ukazuje na važne nedoumice i dileme a nastavniku ili nastavnici može da pruži izuzetno bogat materijal za pripremu časova, na kojima bi se uvek isticala veza između državnog i međunarodnog prava, primat međunarodnog prava i smisao obaveza i dužnosti države prema pravima građana i građanki."
	Autor/ izvor/link:	Generalna skupština UN, https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima_1948.pdf	
2	Naziv	Ustav Republike Srbije, 2006	
	Autor/ izvor/link:	http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf	
3	Naziv	"Međunarodno pravo ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2006.;"	
	Autor/ izvor/link:	Dimitrijević V., Popović D., Papić T., Petrović V.	
4	Naziv	Ljudska prava	
	Autor/ izvor/link:	YoutTube kanal GOOD Inicijativa, https://www.youtube.com/watch?v=KDXhEAPzNh0	
5	Naziv	Priča o ljudskim pravima | The Story of Human Rights	Upoznavanje sa pojmom/ istorijom razvoja ljudskih prava...:
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=Jf1Ydhr6nTA	
6	Naziv	Udruga Zora: edukativni animirani film "16 glava za ljudska prava" (2015.)	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Udruga Zora, https://www.youtube.com/watch?v=lk53r-2YID4	
7	Naziv	Moja razlicitost - moje pravo!	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal umhcg, https://www.youtube.com/watch?v=Mc-Q4gcyngVE	

8	Naziv	Mini galerija: LJUDSKA PRAVA	
	Autor/ izvor/link:	http://www.aforizmi.org/etna/etna78/etna17.htm	
9	Naziv	“Gugl“ i „Fejsbuk“ ugrožavaju ljudska prava?	
	Autor/ izvor/link:	https://rs-lat.sputniknews.com/cartoons/201911211121211463-gugl-i-fejsbuk-ugrozavaju-ljudska-prava/	
10	Naziv	Ljudska prava	
	Autor/ izvor/link:	Zaštitnik građana, OMBUDSMAN, https://www.ombudsman.rs/index.php/ljudska-prava	
11	Naziv	Nastanak, evolucija i klasifikacija ljudskih prava	
	Autor/ izvor/link:	Institut pravo/ finansije, http://ipf.rs/nastanak-evolucija-i-klasifikacija-ljudskih-prava/	
12	Naziv	Međunarodni Dan ljudskih prava	
	Autor/ izvor/link:	https://ljudskaprava.gov.rs/sh/press/vesti/medunarodni-dan-ljudskih-prava	
13	Naziv	“LJUDSKA PRAVA U SRBIJI 2019 PRAVO, PRAKSA I MEĐUNARODNI STANDARDI LJUDSKIH PRAVA”	“Komentar za 16: Publikacija u kojoj je napravljen pregled pravnog okvira i stanja tokom 2019.godine. Prilog može da koristi nastavnicima da se pripreme i da koriste aktuelne primere vezano za časove u okviru odgovarajućih tema. Dobra strana ovog dokumenta je što je najpre data osnova, pravni okvir (i to može nastavnicima da bude važno za potpuno informisanje), a zatim su dokumentovani primeri iz aktuelnog života u našoj sredini. U zavisnosti od uzrasta učenika i od zrelosti grupa sa kojima se radi, ovi primeri se mogu koristiti na različite načine. Na primer: - Na stranici 62. ima odeljak 2.2. Značajna dešavanja u Republici Srbiji tokom 2019. godine u vezi sa pravom na slobodu i bezbednost ličnosti - Na stranici 127. ima odeljak 8.2. Uživanje prava na slobodu mirnog okupljanja u 2019. godini - Na stranici 167. ima odeljak 1.1. Različite ocene stanja u medijima u Srbiji - Na stranici 219. ima odeljak 4.2.2. „Slobodan” pristup informacijama od javnog značaja“
	Autor/ izvor/link:	Beogradski centra za ljudska prava, http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Ljudska-prava-u-Srbiji-2019.pdf	

14	Naziv		Ilustracija može da se iskoristi da se objasni učenicima razlika izmedju potreba i želja. Kod ovih pojmova koji se upotrebljavaju u svakodnevnom govoru, najčešće se podrazumeva da svi znaju razlike I sličnosti
	Autor/ izvor/link:	https://www.thisiscolossal.com/2011/04/needwant-glass/	
15	Naziv	Diskriminacija	"Pojam diskriminacije može se učenicima na zanimljiv način predstaviti uz pomoć prezentacija. Za učenike koji se tek susreću sa ovim pojmom, ima jednostavnija prezentacija:"
	Autor/ izvor/link:	Ivana Barać, Prezi, https://prezi.com/ymkwi2qcotb6/diskriminacija/	
16	Naziv	Medijske poruke, stereotipi, diskriminacija, lažne vesti, manipulacija	Za učenike koji već imaju predznanje o diskriminaciji, povezan je ovaj pojam sa srodnim pojmovima na praktičan način
	Autor/ izvor/link:	https://prezi.com/i_-mg3zcp-fed/medijske-poruke-stereotipi-diskriminacija-lazne-vesti-ma/	
17	Naziv	YIHR- Inicijativa mladih za ljudska prava	Inicijativa mladih za ljudska prava je regionalna aktivistička mreža koju čine mladi ljudi širom Srbije i koji se bore za poštovanje ljudskih prava. Preporuka za učenike koji žele da aktivno utiču na društvene i političke promene.
	Autor/ izvor/link:	https://www.yihr.rs/bhs/o-nama/	
18	Naziv	Konkurs: Ljudska prava kroz umetnost	Upućivanje učenika na konkurse u kojima se o ljudskim pravima može govoriti kroz umetnost, fotografiju i poeziju. Konkurs nije aktuelan.
	Autor/ izvor/link:	http://radiokfor.com/2/ljudska-prava-kroz-umetnost/	
19	Naziv	Ljudsko pravo broj 01 - Svi smo rodjeni slobodni i jednaki (We Are All Born Free...)	
	Autor/ izvor/link:	YoutTube kanal ZLATNO Vreme, https://www.youtube.com/watch?v=cmTjCAFP0dE	
20	Naziv	(SER) ECHR - Филм о Европском суду за људска права (Serbian version)	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=aB7Z4saUGZI	
21	Naziv	(BOS) ECHR - Kako podnijeti predstavku Sudu (Bosnian Version)	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal European Court of Human Rights, https://www.youtube.com/watch?v=KphyPoRHp4c	

22	Naziv	Nulti izveštaj o ljudskim pravima mladih 2019.	Sveobuhvatan izveštaj koji se bavi ostvarivanjem ljudskih prava mladih u RS 2019. godine"
	Autor/ izvor/link:	http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Nulti-izvestaj-o-pravima-mladih.pdf	
23	Naziv	PRAVILNIK o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatornog ponašanja i vređanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti	
	Autor/ izvor/link:	https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-postupanju-ustanove-slucaju-sumnje-utvrdjenog-diskriminatornog-ponasanja.html	
24	Naziv	Tvoja prava: ŠKOLA	Upoznavanje učenika sa procedurom zaštite njihovih prava u školi
	Autor/ izvor/link:	Centar za prava deteta, http://tvojaprava.cpd.org.rs/skola.html	
25	Naziv	Would you stop if you saw this little girl on the street?	Podsticanje empatije prema žrtvama diskriminacije/ uviđanje da se diskriminacija dešava oko nas."
	Autor/ izvor/link:	UNICEF, https://www.youtube.com/watch?v=MQcN5DtMT-0	
26	Naziv	Izvor: https://www.gettyimages.in/photos/child-labor Izvor: https://thabto.wordpress.com/2012/12/20/racism-only-the-left-sees-it-yet-the-left-are-the-ones-who-do-it/racist-dog-granny-cartoon/	
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://upfront.scholastic.com/issues/2019-20/030920/the-jim-crow-north.html Ilustracija kršenja prava -siromaštvo/ zagađenje /dečiji rad	
27	Naziv	Kad sam bio garav	Tekst za odbranu ljudskih prava
	Autor/ izvor/link:	Miroslav Antić	
28	Naziv	KOMPAS- Priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima	Pored teoretskog znanja ima I primera aktivnosti za izradu radionica (primena teoretskih znanja)
	Autor/ izvor/link:	Centar za građansko obrazovanje, http://media.cgo-cce.org/2013/10/KompasMNE.pdf	
29	Naziv	Priručnik "Podučavanje ljudskim pravima"	Daje upustva, predlog aktivnosti, dokumenta, razne igre i radionice
	Autor/ izvor/link:	UN, Kancelarija visokog komesarijata za ljudska prava	

30	Naziv	Vodič protiv diskriminacije	U III odeljku objašanjava s epojam diskriminacije i daju se primeri za fizičko lice i grupe kao žrtve diskriminacije, veoma sažeto, konkretno, primri koji se često dešavaju a mi ih ne prepoznajemo da je reč o diskriminaciji (ovo može za učenike srednjih škola)
	Autor/ izvor/link:	CEDEM –Odeljenje za zakonske projekte, Pogorica, 2006	
31	Naziv	Kultura ljudskih prava, zbornik radova	Upoređivanje kulture u raznim regijama, prava i tradcija, potrebno radi osvešćivanje nastavnika o potrebi izučavanja I negovanja kukture ljudskih prava, daje konkretne primere.
	Autor/ izvor/link:	Centar za ljudska prava (HRC), Beograd	
32	Naziv	Građansko vaspitanje za VII razred	Daje primere scenarija časa koji se bavi ljudskim pravima (pojam, primri, istorijat) kao I država I vlast-ograničenje I podele vlasti, pogodni materijali za rad sa učenicima.
	Autor/ izvor/link:	Ministarstvo prosvete, https://www.gradjanske.org/gradansko-vaspitanje-za-vii-razred/	
33	Naziv	Album dečjih prava	Na slikovit način prestavljena koja prava imaju deca i koje su odgovornosti
	Autor/ izvor/link:	UNICEF, https://www.unicef.org/serbia/publikacije/album-de%C4%8Djih-prava	
34	Naziv	Ne smetajte, uživam u svojim pravima I slobodama	Učenci dobijaju teoretska saznanja na zanimljiv I krwtiv pristup uz konkretne prinmere na osnovu kiji mogu da promisle o ljudskim pravima, da daju primere zloupotrebe i da to primene u svom aktivizmu
	Autor/ izvor/link:	Vidan Hadži Vidanović i Marko Milanović, Beogradski centar za ljudska prava, 2009	
35	Naziv	Upoznaj zaštitnika građana-promo brošura	Učenici se upoznaju sa institucijom i procedurama prijave kršenja svojih prava (kratko i sažeto
	Autor/ izvor/link:		
36	Naziv	Vodič o pravima djeteta	Dobar izvor informacija za učenike.
	Autor/ izvor/link:	https://www.unicef.org/montenegro/media/3056/file/MNE-media-MNEpublication51.pdf	
37	Naziv	Priručnik “I ti se pitaš”,	Vodič za izradu učeničkih projekata i razvijanje slobode iskazivanja mišljenja i aktivizma u borbi za ljudska prava na konktetnim načinima.
	Autor/ izvor/link:	UNICEF, http://eduforum.rs/pdf/I_TI_SE_PITAS.pdf	

38	Naziv	Kratki filmovi Slobodne zone koji govori o toleranciji, solidarnosti, humanosti, diskriminaciji i poštovanju ljudskih prava	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Slobodna zona, https://www.youtube.com/user/SlobodnaZona	
39	Naziv	Glasaj za demokratiju	uz prethodno uvošenje nastavnika da stanju u Kini-mentalitet i društvo)-film na slikovit i očigledan način ističe negativne strane borbe za moć kod dece ali i kod odraslih.
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Slobodna zona	
40	Naziv	Medicinska škola Kraljevo je bila domaćin tribine povodom Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima	Tekst povodom tribune koju sam kao coordinator Parlamenta Medicinske škole organizovala zajedno za članovima parlamenta. – argumenti u tekstu
	Autor/ izvor/link:	Medicinska škola, Kraljevo, http://www.medinkv.edu.rs/medicinska-skola-kraljevo-je-bila-domacin-tribine-povodom-evropskog-dana-borbe-protiv-trgovine-ljudima/	
41	Naziv	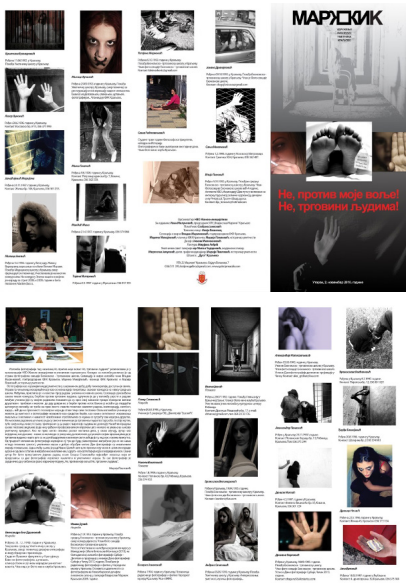	Marija Pavlović je napravila katalog za konferenciju koju je organizovala 2010. Godine u saradnji sa koleginicim Jelicom Milutinović. – argumenti u tekstu kataloga
	Autor/ izvor/link:		
42	Naziv	HUG FOR RAISING PUBLIC AWARENESS OF RARE DISEASES	Globalna akcija Hug for rare - jasna ilustracija prava ljudi na zdravlje I podizanje svesti o različitosti."
	Autor/ izvor/link:	http://www.kt.gov.rs/en/news/news-archive/hug-for-raising-public-awareness-of-rare-diseases/	

43	Naziv	Film ,,Ljudski zahtevi'' (A Human Request)	Film obiluje obiljem činjenica koje su korisne i nastavniku i učenicima da sagledaju istorijski trenutak i razloge pokretanja teme ljudskih prava. Prikazuje aktere koji su učestvovali u tom procesu. Film se bavi kontekstom i razlozima nastanka i usvajanja Univerzalne deklaracije o ljuskim pravima (1948)
	Autor/ izvor/link:		
44	Naziv	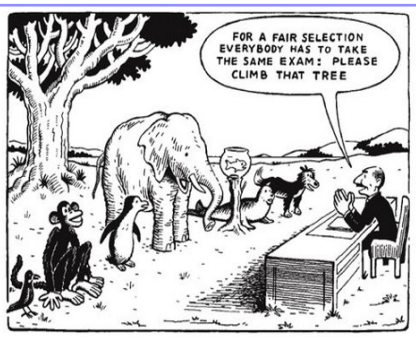	Ova karikatura treba da se koristi kao povod diskusije na temu ljudskih prava u društvu, ravnopravnosti, kršenju prava pojedinaca, grupe građana... Kroz diskusiju učenici bi izneli svoje stavove, pokrenuli brojna pitanja, teme...na kojima treba raditi u vezi teme ljudska prava u svetu i kod nas.“
	Autor/ izvor/link:	https://marquetteeducator.wordpress.com/2012/07/12/climbthattree/	
45	Naziv	Redovni godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2019.godinu	Nastavniku i učenicima ovaj dokument (izveštaj) može da koristi kao izvor velikog broja informacija u vezi našeg društva. Baveći se analizom dokumenta nastavnik i učenici pokrenuli bi brojna pitanja na temu: diskriminacije, (ne)tolerancije, nasilja, ljudskih prava...”
	Autor/ izvor/link:	http://ravnopravnost.gov.rs/izvestaji/	
46	Naziv	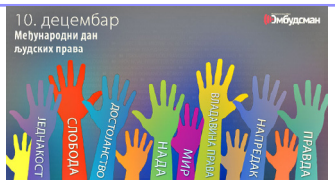	Slika koja se odnosi na Međunarodni dan ljudskih prava. slika može da podstakne diskusiju jer su na rukama napisane osnovne vrednosti i svrhovitost ljudskih prava.
	Autor/ izvor/link:	Izvor: http://palankadanas.com/medjunarodni-dan-ljudskih-prava-10-decembar-2/	

47	Naziv	Stereotipi i predrasude	Kratki filmovi koji na jednostavan način objašnjavaju osnovne pojmove. Oni mogu da posluže kao uvod u razumevanje uzroka grešaka u opažanju i doživljavanju drugih ljudi, čime se umanjuje pravo jedinke na različitost i a sa druge strane ponašanje te osobe se interpretira u skladu sa stereotipom, bez obzira šta je stvarni razlog njenog ponašanja. Stereotipi umanjuju uvažavanje različitosti i vode ka predrasudama. Predrasude usložnjavaju ponašanje pojedinca: ako stereotipi daju osećanje sigurnosti, predrasude povećavaju dozu neizvesnosti i potrebe da se branimo od onoga koga opažamo kao „drugačijeg". Podela na „Mi" i „Oni" može da pojača strah za sopstvenu grupu/život i da se manifestuje kao neprijateljstvo/mržnja prema drugima. Ne kaže se bez razloga da "stvari ne vidimo onakvim kakve jesu, već onakvim kakvi smo mi.
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Sarajevski Otvoreni Centar, https://www.youtube.com/watch?v=IUUNKUa32iQ https://www.youtube.com/watch?v=CqKqTiqHbFA	
48	Naziv	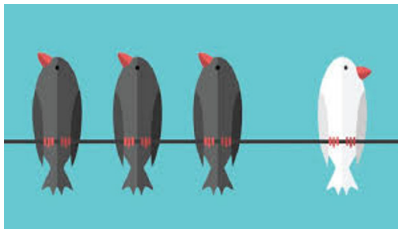 Izvor: https://quotefancy.com/quote/856030/Mahatma-Gandhi-The-enemy-is-fear-We-think-it-is-hate-but-it-is-fear	Neke od slika mogu da posluže kao inspiracija za diskusiju u malim grupama.
	Autor/ izvor/link:		

		Izvor: https://fdu.bg.ac.rs/sr-lat/vesti/2020/03/radionice-stvar-no-tako-mislis 	 Izvor: https://durmitor.wordpress.com/2011/08/26/anatomija-mrznje/
49	Naziv	Publikacije: Diskriminacija	Učenici mogu da prave i sopstveni strip na temu diskriminacije ili antidiskriminacije (slogane, akcije i sl) Pošto je jedanod temelja ljudskih prava nediskriminacija, smatram da je veoma važno da se o tome razgovara. Često se stvaraju zabune u vezi sa samim pojmom pa se sve što se nekome ne dopada naziva diskriminacija, a ono što je ona zaista, ostaje neprimećeno. Svesni šta je diskriminacija ljudi mogu da se uzdrže od vršenja iste, a korisno je da prodiskutuju da li možemo da se ponašamo diskriminatorski i nečinjenjem? Učenici mogu da prouče materijale, diskutuju o slikama i naprave sopstvene postere, slogane ili strip koji se odnosi na antidiskriminacijske mere. “
	Autor/ izvor/link:	Antidiskirminacija, http://anti-diskriminacija.rs/_download/publikacije/	
50	Naziv	Preporuke komiteta za pava deteta	Preporuka za nastavničku praksu je publikacija koja se odnosi na preporuke komiteta za prava deteta.”
	Autor/ izvor/link:	Centar za prava deteta, http://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2019/11/Preporuke-Komiteta-za-prava-deteta-Na-pola-puta-%C5%A0ta-je-do-sada-ura%C4%91eno-i-%C5%A1ta-nam-predstoji.pdf	

51	Naziv	Da li Beograđani diskriminišu južnjake zbog govora	Video zapis odakle se vidi kršenje Član 28 Konvencije o pravima deteta gde se garantuje da svako dete ima pravo na obrazovanje. Država je obavezna da osigura besplatno i obavezno osnovno obrazovanje, podstiče različite oblike srednjeg obrazovanja dostupne svima i omogući pristup višem obrazovanju u skladu sa sposobnostima deteta.”
	Autor/ izvor/link:	RTS, https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3758579/da-li-beogradjani-diskriminisu-juznjake-zbog-govora.html	
52	Naziv	Diskriminacija - Ninina priča	
	Autor/ izvor/link:	YouTube kanal Otvotreniklub, https://www.youtube.com/watch?v=7kLaZ06HWew	
53	Naziv	Ljudska prava i prava deteta	
	Autor/ izvor/link:	https://psihologija4gimnazija.wordpress.com/ljudska-prava-i-prava-deteta/	
54	Naziv	PRAVA DETETA U SRBIJI – UNAPREĐIVANJE POLOŽAJA DECE U PRAVOSUDNOM SISTEMU REPUBLIKE SRBIJE	
	Autor/ izvor/link:	Centar za prava deteta, http://cpd.org.rs/prava-deteta-u-srbiji-unapredjivanje-polozaja-dece-u-pravosudnom-sistemu-republike-srbije/	
55	Naziv		Kratak tekst koji sadrži relevantne činjenice važne za temu (nastanak ideje o ljudskim pravima; klasifikacija ljudskih prava ; dokumenta koja daju pečat savremneom konceptu ljudskih prava.
	Autor/ izvor/link:	Marko Todorović, Institut pravo/ finansije, http://ipf.rs/nastanak-evolucija-i-klasifikacija-ljudskih-prava/	
56	Naziv	Živeti u demokratiji	zadatak trazi da se pročitani tekst dokumenta poveže sa praktičnim primerima iz života -relevantan zadatak: veza sa pročitanim tekstom. Nastavni list 5.2 Spisak ljudskih prava. Nastavni list za učenike 5.3 Slučajevi kršenja ljudskih prava Narušavanje ili kršenje ljudskih prava /str. 119”
	Autor/ izvor/link:	Living democracy, https://www.living-democracy.rs/textbooks/volume-3/	

57	Naziv	Stanje prava deteta u Republici Srbiji 2019. godine	Publikacija daje aktuelni presek stanja u Srbiji 2019. U oblasti prava i sloboda deteta i sa njom treba da bude upoznat svaki nastavnik, a ne samo nastavnik GV.
	Autor/ izvor/link:	Centar za prava deteta, http://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2019/11/Stanje-prava-deteta-u-Republici-Srbiji-2019.-godine_web_final-1.pdf	
58	Naziv	Film “Čudo” (Wonder)	Za učenike predlažem da neizostavno pogledaju film Čudo o dečaku koji je rođen sa deformitetom lica i koji je dikriminisan zbog fizičkog izleda .
	Autor/ izvor/link:	https://gledajonline.net/filmovi-online/wonder-2017-online-sa-prevodom-hd-filmovihd	
59	Naziv	Ljudska prava iz svakodnevnog života	Dati učenicima zadatak da kreiraju el. Strip ili kratku video igricu uz pomoć nekog veb alata za izradu strupova."
	Autor/ izvor/link:		
60	Naziv	Vrste ljudskih prava	Izraditi e. katalog ljudskih prava unapred odrediti kriterijume za izradu i definisati izgled kataloga. Na prime rkoristiti jomag za izradu kataloga, svako pravo opisati sa 10 rečenica, na stranici dodati fotografiju koja odslikava to pravo i objasniti u jednoj rečenici dobrobit koju ljudi imaju uživajući to pravo.”
	Autor/ izvor/link:		
61	Naziv	Kršenje ljudskih prava	Dati učenicima zadatak da na JuTjubu nađu video klipove koji prikazuju svakodnevne životne situacije u kojima je zamaskirano očigledno kršenje ljudskih prava. Izabrani video podeliti nekom drugom učeniku (na primer parni brojevi u dnevniku šeruju video Neparnom broju) da izvrši alalizu i utvrdi do kršenja kog prava je došlo i kako bi u toj situaciji trebala da reaguje ugrožena strana.
	Autor/ izvor/link:		

SLOBODA IZRAŽAVANJA

1	Naziv	Rasprava o toleranciji, Utopija, Beograd, 2005.	Pored upoznavanja opšteg pojma tolerancije, onako kako je on formiran i usvojen u tradiciji mišljenja i političkoj praksi, važno je ukazati i na zavisnost slobode izražavanja, stepena njenog ispoljavanja ili gušenja, od tipa medija, kao i na specifičnosti medija u modernim vremenima. Ovo bi bio materijal za nastavnike i nastavnice ali i za đake, u smislu tumačenja, pisanja eseja, izlaganja. Pored toga, đaci bi analizirali savremene elektronske medije, razliku u odnosu na vremena u kojima nije bilo tako brzog prenosa informacija, mogućnost gušenja ili privida slobode izražavanja."
	Autor/ izvor/link:	Volter	
2	Naziv	Pismo o toleranciji, Službeni glasnik, Beograd, 2015.	
	Autor/ izvor/link:	Lok Džon	
3	Naziv	"Poznavanje opštila - čovekovih produžetaka, Prosveta, Beograd, 1971.;"	
	Autor/ izvor/link:	Makluan Maršal	
4	Naziv	Video Pravo na medije - Sloboda izražavanja	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=yZPi5G9C6OM	
5	Naziv	"Video Opet ugrožena sloboda izražavanja u Srbiji!"	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=wHe1aV6DFqk	
6	Naziv	Video Na strani demokratije	Video prilog koji traje minut, može da bude dobar uvod za diskusiju o opasnostima u primeni demokratije u savremenom trenutku. Prilog je efikasan, drži pažnju i nije prenatrpan podacima, već učenici imaju započetu temu koju dalje mogu da dokumentuju:"
	Autor/ izvor/link:	Crta https://www.youtube.com/watch?v=0ZEqHqgE8Uc	
7	Naziv	Tekst O granicama slobode izražavanja na internetu	Članak O granicama slobode na internetu je napisan jednostavnim stilom, mogu ga koristiti i nastavnici i učenici, postoje objašnjenja osnovnih pojmova i vrednosno je neutralan.
	Autor/ izvor/link:	Autor: Željko Injac, https://www.kcns.org.rs/agora/o-granicama-slobode-izrazavanja-na-internetu/	

8	Naziv	Teskt Salman Ruždi o slobodi društva	Salman Ruždi je književnik čiji život i pisanje mogu da budu primer borbe za slobodu izražavanja. Za prve korake u upoznavanju sa literaturom
	Autor/ izvor/link:	https://kultivisise.rs/salman-ruzdi-citati/	
9	Naziv	Roman Satanski stihovi	Knjiga Satanski stihovi Indijca S. Ruždija, koji je u romanu izrazio slobodu govora i izražavanja i bio u ilegali oko deset godina. Korisno štivo radi osvešćivanja slobode govora kao i primer kako se koristi ovo pravo.
	Autor/ izvor/link:	Salman Ruždi	
10	Naziv	Priručnik o slobodi izražavanja	Materijali za nastavnike-praktičare za sopstvenu kvalitetnu pripremu
	Autor/ izvor/link:	http://www.hraction.org/wp-content/uploads/Vodi%C4%8D-kroz-primjenu-%C4%8Dlana-10-EKLJP.pdf	
11	Naziv	Tekst Telo novinara odneto iz konzulata?	Turski novinar koji je zbog slobode izražavanja pisane reči nastradao. Ukazati da postoje ljudi koji su svesno pravo na slobodno izražavanje stavili ispred života.”
	Autor/ izvor/link:	https://www.danas.rs/svet/telo-novinara-odneto-iz-konzulata/	
12	Naziv	Video Muslimanka u Holandiji traži od prolaznika da joj prevedu poruke mržnje	Video o govoru mržnje / ukazivanje da sloboda izražavanja ne sme nikoga da vređa/ vid diskriminacije
	Autor/ izvor/link:	https://www.facebook.com/watch/?v=423575804972500	

13	Naziv	 Izvor: http://wilsonsketchblog.blogspot.com/2014/10/malala-yousafzai-cartoon-caricature.html	 Izvor: https://twitter.com/hashtag/malala_is_halala
	Autor/ izvor/link:	U pitanju je aktivistkinja za ljudska prava, koja je postala poznata krajem prošle decenije, kada se kao tinejdžerka u rodnom Pakistanu beskompromisno zalagala za prava devojčica na obrazovanje. Svetsku prepoznatljivost i slavu stekla je nakon što je 2012. godine kada je zbog svog aktivizma umalo nastradala. Već kao jedanaestogodišnja devojčica postala je aktivivna boreći se za prava devojčica na obrazovanje. Akcije su bila usmerene protiv pakistanskih Talibana koji su zabranjivali devojčicama da idu u redovne škole, smatrajući da je za njih dovoljna samo verska nastava. Sa dvanaest godina Malala je počela da piše blog za BBC na lokalnom Urdu jeziku Pakistana. Mada je pisala pod pseudonimom, ubrzo je njen identitet otkriven, pa je stekla popularnost u svojoj zemlji. Zbog svog aktivizma i kritike ekstremističke ideologije postala je meta Talibana i od njih je počela da dobija smrtne pretnje. Talibani su sproveli pretnje u delo oktobra 2012. godine kada su je pri povratku iz škole ranili u školskom autobusu. Malala je preživela napad i nastavila da se zalaže za pravo na obrazovanje ali i za prava žena. Naročito je postala uticajna u globalnim razmerama nakon objavljivanja autobiografije Ja sam Malala 2013. godine. Dve godine nakon napada Talibana dobila je Nobelovu nagradu za mir kao najmlađi laureat u istoriji dodele ove nagrade. Tada je imala samo 17 godina. Međutim, istovremeno sa brojnim priznanjima, počela su i osporavanja. U rodnom Pakistanu su joj zamerali zbog načina na koji je predstavila svoju zemlju u autobiografiji, pa su čak i zabranili distribuciju njene knjige. Neki su joj zamerali što se u međuvremenu obogatila iako ve ona tvrdila da je ostala isti borac za prava ljudi. Kada je ova aktivistkinja počela da komentariše stanje ljudskih prava u susednim državama poput Mijanmara i Indije, napadi na nju i njen aktivizam su postali sve brutalniji. Tako se, bar na prostoru indijskog potkontinenta stvorila kontroverza oko Malale, koja traje i danas.	Kada želimo da ilustrujemo kako i u nemogućim uslovima i po veoma visokoj ceni neki ne odustaju od svoje slobode da misle i govore, možemo da sa učenicima razgovaramo o Mamali Jusufzai. Kolika je cena ove slobode koja se i dalje plaća možemo da ilustrujemo analizom grafikona o opasnostima novinarske profesije.Da bi svi razumeli zašto neko nema pravo da navede ime i prezime deteta koje je zlostavljano, da fotografiše decu kao dekoraciju svoje kampanje i zašto to nije ni sloboda medija ni sloboda govora ni sloboda izražavanja, dobro je da pročitamo Kodeks «Deca i mediji» sa kojim je upoznat svako ko je završio novinarstvo na FPN-u, ali ga se svako ne drži."

14	Naziv	Koliko je novinarstvo opasna profesija
	Autor/ izvor/link:	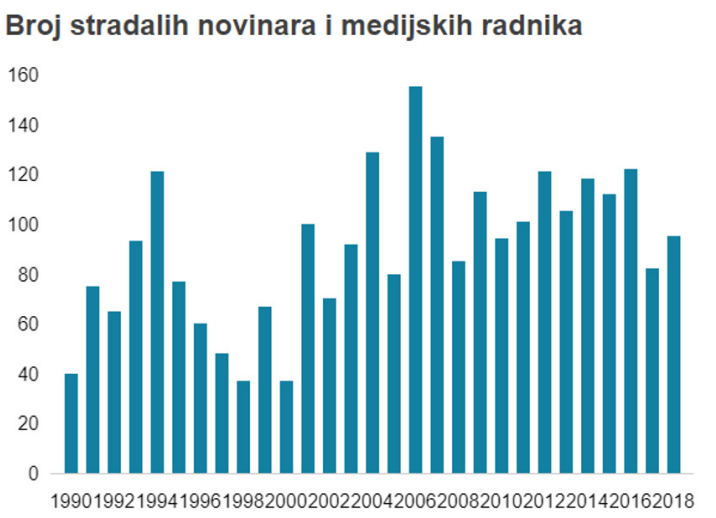 Izvor: Međunarodna federacija novinara BBC https://www.021.rs/story/BBC/213626/Svetski-dan-slobode-medija-Koliko-je-novinara-poginulo-prosle-godine.html 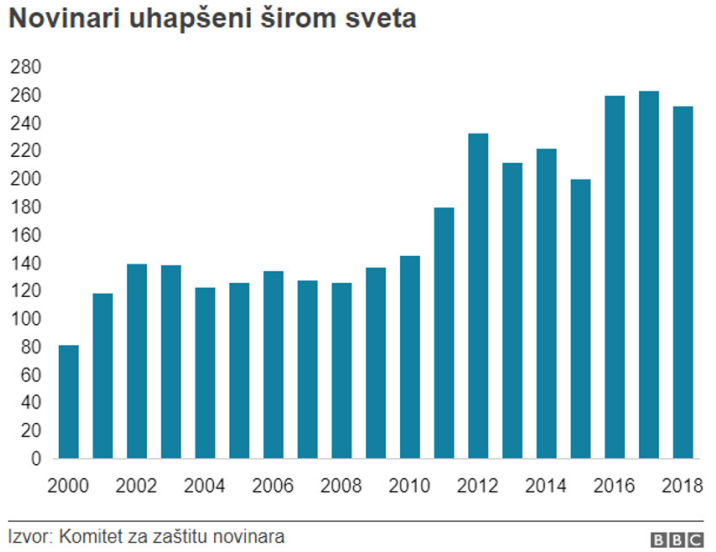 Izvor: Komitet za zaštitu novinara BBC https://www.021.rs/story/BBC/213626/Svetski-dan-slobode-medija-Koliko-je-novinara-poginulo-prosle-godine.html
15	Naziv	Pravila ponašanja medija u odnosu na decu – Kodeks „Deca i mediji“:
	Autor/ izvor/link:	https://www.prijateljidece.org/mwdsoft/content/stranice/rs/17/thm/s_1a51.pdf

16	Naziv Autor/ izvor/link:	„Ja se ne slažem niti s jednom reči koju si izgovorio, ali ću do smrti braniti tvoje pravo da ih izgovoriš.”	izreka koja se pripisuje Volteru I može da posluži kao dobra ilustracija za promišljanje na temu sloboda izražavanja.
17	Naziv Autor/ izvor/link:		Karikatura Onorea Domije – Ovoga slobodno možemo da pustimo na slobodu. Prmer umetničkog dela koje na ironičan način pokazuje da čovek koji leži nije više nikakva pretnja po vlast, a time vise nema ni slobodu izražavanja. Ovaj primer može da posluži I za druge vrste ugrožavanja ljudskih prava.
18	Naziv Autor/ izvor/link:		Delo Teodora Žerikoa – Medizun splav. Pozadina slike je da je primer ljudske tragedije (brodolom Meduze) izazvane ne stručnim I nepotistički izabranim rukovodstvom broda trebao da bude zataškan. Peživeli lekar je tražeći odštetu pustio priču u novine, I zahvaljujući slobodi izražavanja saznalo se za ovaj slučaj I nastalo je jedno od najpoznatih dela istorije umetnosti.
19	Naziv Autor/ izvor/link:	Tekst Borelj: Sloboda medija je pravo ne samo radnika u medijima, već i svih nas http://europa.rs/borelj-sloboda-medija-je-pravo-ne-samo-novinara-vec-i-svih-nas/	Novinski tekst i video izjave nekoliko novinara iz različitih zemalja povodom Svetskog dana novinarstva treba da posluži nastavniku i učeniku da čuju glas onih koji se bave profesijom novinara. Pokreće se pitanje slobode govora, značaja medija u demokratskom društvu, položaju novinara.”
20	Naziv Autor/ izvor/link:	Istraživački zadatak za učenike: Istražiti zašto su Snouden, Asanž proganjani, zatvarani. javnosti.”	Prikupljene informacije koje bi učenici doneli i izložili na času, treba da pokrenu pitanje slobode govora kao jednog od osnovnih ljudskih prava, zašto je to pravo u slučaju ovih ljudi onemogućavano, zašto su zatvarani, proganjani...ko to i zašto radi...da li se radi o kršenju ljudskog prava...

21	Naziv	Novinski članak Svetski dan slobode medija: Koliko je novinara poginulo prošle godine	Analiza članka i podataka koji su izneti: profesija novinar, rizici (hapšenje, broj ubijenih novinara na godišnjem nivou, države u kojima je najveći broj novinara uhapšen i zatvoren i razlozi hapšenja...) Ovaj tekst odlična je osnova za pokretanje teme slobode govora, odnosa medija i demokratije...
	Autor/ izvor/link:	https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-48146987	
22	Naziv	Knjiga „Insajder moja priča", Samizdat B92	Čitanje knige u kojoj autorka, novinarka, govori o svom iskustvu dobijanja pretnji. Iskustvu, radi životne ugroženosti,višegodišnje policijske pratnje. Otvarnje diskusije o slobodi govora i rizicima po novinara u našem društvu..o mehanizmima koji treba da štite građanina (da li su svi iskorišćeni i/ili nisu i koji nisu...) Učenici bi mogli da kontaktiraju autorku i postave pitanja (putem meila)
	Autor/ izvor/link:	Brankica Stanković	
23	Naziv	Video Slobodni mediji i demokratija: Istraživačko novinarstvo	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=hTw5scMmzq0	
24	Naziv	Tekst Pravo na medije: Kako odbraniti slobodu izražavanja?	
	Autor/ izvor/link:	https://www.cenzolovka.rs/mediologija/pravo-na-medije-kako-odbraniti-slobodu-izrazavanja/	
25	Naziv	Video Mediji su čuvari demokratije	
	Autor/ izvor/link:	https://www.youtube.com/watch?v=qzag2krkfC4	
26	Naziv	Priručnik Sloboda izražavanja i sloboda medija	U publikacij koja je data u prilogu su sadržani Ključni pojmovi i osnovna načela; Ograničenja slobode izražavanja; Sloboda izražavanja u kontekstu: - klevete; - interneta i slobode izražavanja; - bezbednosti novinara; - dobrog upravljanja pravosuđem; - zaštite uzbunjivača."
	Autor/ izvor/link:	https://www.pars.rs/images/biblioteka/Sloboda-izrazavanja-i-sloboda-medija.pdf	
27	Naziv	Tekst Pravo na medije: Na koji način mediji krše prava dece	
	Autor/ izvor/link:	https://www.cenzolovka.rs/mediologija/pravo-na-medije-na-koji-nacin-mediji-krse-prava-dece/	

28	Naziv		
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://edoc.coe.int/en/roma-and-travellers/6463-depliant-dosta-ca-suffit-.html	
29	Naziv	Članak „odbranimo profesiju, odbranimo pravo na kvalitetno novinarstvo“	
	Autor/ izvor/link:	https://www.google.com/url?sa=D&q=http://www.ndnv.org/2020/05/03/ndnv-odbranimo-profesiju-odbranimo-pravo-na-kvalitetno-novinarstvo/&ust=1600862580000000&usg=AOvVaw1AgjCrjR7vfDYgTC4dGTtv&hl=en	
30	Naziv	Prezentacija “čovek i građanin”	Kratak podsetnik o razlikama između samosvesnog građanina i podanika - daje dobru osnovu za nastavak razgovora o slobodama izražavanja i njenim dobrobitima."
	Autor/ izvor/link:	https://prezi.com/rqow9vbv_srx/covjek-i-graanin/	
31	Naziv		
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://lesotho.misa.org/issues-we-address/media-freedom-monitoring/	

32	Naziv	Suđenje Sokratu	Neverovatno kako i dan danas Sokratovo suđenje, njegova veličanstvena odbrana i dostojanstvena smrt pobuđuju katarzu u nama. Umesto života koji mu je ponuđen, sraman i ponizan, on radije bira smrt. Bira da ima pravo da misli i govori ono što želi , a ne šta je drugima „prijatno čuti". Da je odabrao drugu opciju verovatno ne bi bio pionir etike vrline i inspiracija za sve ove vekove.
	Autor/ izvor/link:		
33	Naziv	Đordano Bruno	Uvek zanimljiva i inspirativna tema za razgovor sa učenicima. Principijelan i čvrst, do kraja odan svojim stavovima uprkos svim strahotama kroz koje je prošao. Najstrašnija zabrana SLOBODE GOVORA , jer su mu dok su ga vodili na lomaču usta zakovali ekserima da ne bi progovorio pred smrt. Učenicima uvek bude zanimljiva debata oko Galilejeve rečenice na samrti „Ipak se okreće" i Brunove borbe za svoje stavove do smrti.
	Autor/ izvor/link:		
34	Naziv		
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://tech-ish.com/2015/09/10/why-internet-censorship-is-bad-for-everyone/	
35	Naziv	Tekst Sloboda izražavanja mišljenja	
	Autor/ izvor/link:	http://www.politika.rs/sr/clanak/441560/Pogledi/Sloboda-izrazavanja-misljenja	
36	Naziv	ZAKON O JAVNOM INFORMISANJU I MEDIJIMA	Ovaj tekst je važan za dalji rad na temi i za nalaženje primera gde se zakon krši, a gde se primenjuje.
	Autor/ izvor/link:	https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html	

37	Naziv	Tekst Pravo na medije: Na koji način mediji krše prava dece	Prilog za učenike. Značajno kao informativni prilog, a može da posluži i za čas sa diskusijom ili debatu.
	Autor/ izvor/link:	https://www.cenzolovka.rs/medi-ologija/pravo-na-medije-na-koji-nacin-mediji-krse-prava-dece/	
38	Naziv		
	Autor/ izvor/link:	Izvor: https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Projekcija-doku-mentarca-Albanke-su-nase-sestre.sr.html	
39	Naziv	Pesma Hoću da znam	Soboda izrazavanja znači biti svoj: Podeliti učenicima snimak pesme. Zamoliti učenike da kada odslušaju pesmu pred-stave kako su shvatili I doživeli ovu pesmu. Sve forme izraža-vanja su dozvoljene.
	Autor/ izvor/link:	Partibrejkersi https://www.youtube.com/watch?v=nMr-44blonOw&list=RDnMr-44blonOw&start_radi-o=1&t=0	
40	Naziv	Zadatak Krivi, jer su govorili istinu	Pronaći na internetu novinske članke koji govore o običnim ljudima koji su stradali jer su samo govorili istinu. Dati uče-nicima mogućnost kritičkog osvrta na slobodu govora"
	Autor/ izvor/link:		
41	Naziv	Pesma Hipnotisana gomila	Zamoliti učenike da kada od-slušaju pesmu pokušaju da raz-misle da li je generacija kojoj pripadaju hipnotisana gomila, u kojoj meri i zbog čega? Nakon individualnih učenič-kih rzmatranja održati grupni sastanak na primer preko gmail meet-a sa ciljem realizacije grupne diskusije.
	Autor/ izvor/link:	Partibrejkers https://www.youtube.com/watch?v=Kg-GQ96OQX2I&list=RDnMr44b-lonOw&index=2	

Na samom kraju, ovaj priručnik želimo da zaključimo završnom povratnom informacijom koje su trenerice Tanja Matijaš i Sanja Bašić uputile nastavnicima i nastavnicama, učesnicima seminara, zahvaljujući kojima je iznedreno mnoštvo korisnih i kvalitetnih materijala.

Drage koleginice i kolege,

Hvala vam na sjajnom doprinosu tokom dvonedeljnog seminara tokom koga ste veoma studiozno, i po širini i po dubini, sagledali tri teme koje predstavljaju osnov demokratskog društva: ljudska prava, vladavinu prava i slobodu izražavanja. Koliko je važna naša uloga u tome da učenike spremimo za odgovorne građane govori i to da demokratiju zapravo nose na sebi četiri stuba društva: ekonomija, obrazovanje, nauka i kultura, a koje teškoće u izgradnji takvog društva čekaju građane jedne države pronicljivo i jasno je izneo Ralf Darendorf u svojoj čuvenoj knjizi „Razmatranja o revoluciji u Evropi“, kada je zapisao da je u tranzicionoj državi za donošenje ustava potrebno 6 meseci, za primenu vladavine prava 6 godina, a za stvaranje istinskog demokratskog društva 60 godina.

Vi ste to dobro uočili od samog početka kroz stručnu razmenu komentara, individualni i grupni rad i izradu sjajnih priprema koje će zaživeti u vašim realnim i virtuelnim učionicama. Uz taj nesumnjivi kvalitet, pokazali ste i veštinu savladavanja relativno novog načina rada koji popularno zovemo online nastava, prihvativši se hrabro i veoma uspešno da je realizujete kroz projektno učenje. Pokazali ste da su ljudski resursi naše najveće obrazovno blago i da nema te nevolje ili prepreke koju motivisani i vođeni ljubavlju prema poslu ne možemo i nećemo savladati.

Vaši doprinosi u svakom segmentu rada ovog seminara su ogromni: napravili ste biblioteku, razmenili misli, poglede i stavove o temama i video prilozima, ponudili svoja rešenja uvođenja učenika u problematiku teme kroz svoje studiozne produkte (e-lekcije i pripreme), dali i primili konstruktivne povratne informacije. I sve vreme, nesebično prenosili jedni drugima znanje, veštine, ukrštali

stavove iz kojih je uvek provejavala motivacija da se ovaj, nimalo lak, posao privede kraju. I na tome vam iskreno čestitamo.

Teme sa kojima ste se suočili nisu bile nimalo lake za predstavljanje našim učenicima i to na bilo koji način. Bilo je izazovno izabrati kojim putem prići učenicima, za koje je sve „politika" i samim tim, apriori dosadno, uzaludno i teško, a na način koji od njih samih traži aktivan angažman, vidljiv kroz individualni i grupni rad. Otuda vam iznosimo nekoliko naših zapažanja sa idejom da vam koriste u budućem radu.

Život nije samo politika nego i druge oblasti koje se provlače kroz tri obrađivane teme na seminaru, a koje su učenicima mnogo bliskije, neutralnije i „nevinije" od „surove" politike, oličene u političkim idejama, ideologijama, podelama na „za nas i protiv nas", „patriote i izdajnike", „naše i druge". Skrećite na to pažnju svojim učenicima, jer ih tako izmeštate iz tamnih boja političke situacije ne samo kod nas, već i u čitavom svetu i otvarate im pogled ka pravu, pravilima, zakonodavnim rešenjima u drugim sferama života regulisanih pravom koja takođe grade demokratsku državu i samim tim čine deo ljudskih prava, vladavine prava i slobode izražavanja.

LJUDSKA PRAVA

(Kada se ljudska prava najbolje poštuju? Kada ih ne primećujemo!)

Dobro je poći od pozitivnih primera poštovanja i ostvarivanja ljudskih prava. Reči: krše prava, ključni problemi, zloupotreba, nereagovanje, kažnjavanje,... zapravo još više odbijaju učenike da sagledaju mogućnost reagovanja kako bi nešto što nije dobro promenili. Videti i uočiti šta je dobro, pa iz tog ugla tek sagledati šta nije dobro, zašto nije dobro, da li je i na koji u propisu predviđeni način moglo biti urađeno ili realizovano bolje. Dobrih primera uvek ima. Veoma je važno ograničiti materijal za istraživanje i tražiti da se pronađu i pregledaju ili pročitaju, na primer, dva dopisa, tri presude, četiri nadležnosti. Vraćati učenike uvek na procedure i rokove. Procedura, rok i sankcija za nepoštovanje procedure

i propuštanje roka su delovi mehanizma svakog ostvarivanja i zaštite prava. Često učenicima namećemo inostrana dobra rešenja, ne videći da i sami na domaćem terenu imamo primere dobre prakse: postoje i u Srbiji službe koje rade dobro, građani su zadovoljni njima, bilo na lokalnom, bilo na višem nivou, neka nađu te primere, i kroz njih sagledaju na koji način je neko pravo uspešno ostvareno. Kada upućujemo učenike na materijale za rad, često ih istorijski upućujemo na čuvena, velika dokumenta kojima su se pokretale čitave reforme u modrnizacijama država sa dugom liberalnom, parlamentarnom i konačno demokratskom tradicijom. A i sami imamo takav istorijski dokument: Sretenjski ustav, čija jedanaesta glava govori o Obštenarodnim pravima Srbina, i nimalo ne zaostaje za tadašnjim mnogo poznatijim ustavima u svetu. Takođe, brojni su nelinearni i kraći ili duži umetnički, medijski ili sadržaji iz tvz. popkulture kao i statistički podaci kao prilozi koji nude slojevite poruke, podstiču na razmišljanje i istraživanje, dovode učenike u stanje zapitanosti ili ih intrizično motivišu na dalji lični rad i učenje, argumentovanu razmenu i diskusiju sa vršnjacima i odraslima izvan zidova učionice, makar bila i virtuelna.

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Spada u jedno od najšire postavljenih ljudskih sloboda i zapravo je regulisana sa bar pet direktno nabrojanih članova Ustava Republike Srbije iz 2006. godine (43, 46, 47, 50, 73). Ipak, građani je najčešće sagledavaju kroz slobodu medija (član 50), a gotovo je nikada ne vide u pravu, slobodi, ali i odgovornosti izražene misli i stavova kroz poslanički imunitet. Zašto ovoliko pozivanje na Ustav? Jednostavno: u pomenutim članovima je odličan okvir za istraživanje slobode izražavanja, od ličnog, privatnog, do javnog oličenog u nosiocima vlasti. Uz to, a vezano je i za sva ostala ljudska prava: našim učenicima nije poznato da svi međunarodni dokumenti o slobodi izražavanja na koje se pozivamo su već inkorporirani u naše pravo kroz zakone koje usklađujemo sa njima, a da tek onda ako nešto nije regulisano u našem pravu ili je protivno njemu, možemo da se pozovemo na međunarodni dokument. Otuda i naše pravo da se obraćamo međunarodnim instancama.

I opet se vraćamo na procedure, koje su nam potrebne kao mehanizmi da se zaštitimo ili ostvarimo prava.

Takođe, ako učenike uputimo na dokumenta i akte kojima je regulisan njihov školski život i participacija u školi i društvu, lako im se može i na životan način, približiti sve što konkretno znači i nosi sa sobom odgovornost pojedinca vezana za slobodu izražavanja. Tako, bez „drame" i rešavanja svetskih pitanja, učenici izlaze iz uloga „mis i mister univerzuma" i na konkretnim primerima i u sopstvenom okruženju ulaze u svet, zakonitosti i vrednosti onoga što znači biti građanin/građanka. Neosetno i na logičan način preuzimaju odgovornost, tumače svoje i tuđe postupke, oblikuju se u odrasle koji će znati da delaju, misle i govore u korist prava, o pravima, za prava.

VLADAVINA PRAVA

U svojim pripremama i diskusijama odlično ste prepoznali da vladavina prava počiva na dva osnovna principa: nema jače sile od prava i niko nema više prava od drugoga. A uslovi za njeno ostvarivanje su: poštovanje ustavnosti i zakonitosti (premoć pravnih propisa po sistemu nadređenosti i podređenosti od ustava, preko zakona, podzakonskih opštih do podzakonskih pojedinačnih akata), nezavisno sudstvo, princip podele vlasti, poštovanje ljudskih prava, donošenje valjanih zakona, princip legitimne vlasti. Sam pogled na principe, a zatim i na uslove pokazuje koliki broj tema se otvara za sagledavanje vladavine prava. Ako se tome doda i kako se obezbeđuje vladavina prava (i vlast i građani moraju sve jednako poštovati) i na koji način štiti kroz sudstvo i građansku neposlušnost, časova bi moglo biti na pretek. I, pogađate, opet, procedure koje su nam potrebne da se zaštitimo ili ostvarimo prava.

U svim pozitivnopravnim pravilima na koje pozivamo naše učenike da ih kao materijale za rad prouče, pročitaju, sagledaju, uvek su predviđene procedure za ostvarivanje i zaštitu nekog prava. Često je problem što građani to ne znaju i ne koriste. Vi ste to

odlično uočili u svojim radionicama i komentarima i sigurno ćete ih preneti i vašim učenicima.

Posebna dobit u ovoj temi su vaša istraživačka pitanja i ključni pojmovi koje će učenici istraživati i uočavati šta u stvarnom životu znači vladavina prava i u kojoj meri i na koji način građani mogu da utiču, menjaju, predlaže, traže i kritikuju.

PROJEKTNO UČENJE

Zaista odličan način da se ovako široke teme obrade, jer gde biste mogli da spojite obilje materijala, puteva pristupa temi i oblika u kome će se obrađeno prezentovati nego u projektnom učenju. Projektno učenje jeste istovremeno i najzahtevnije, jer od nas nastavnika traži da sami budemo pripremljeni za odlično, precizno definisanje okvira u istraživanju određene teme, cilja i ishoda, koraka, odlično poznavanje pojmova koje učenici istražuju, vođenje kroz istraživanje, sve do finalnog produkta koji treba da odgovori na pitanje sa početka obrade teme koje su učenici postavili.

Sa pozicije vođenja učenika kroz proces učenja pred nama nastavnicima je još jedna izazovna uloga. Valja nam iskoračiti iz klasične uloge nastavnika koji daje informacije, „sipa znanja“, predaje, rukovodi… Valja nam biti više moderator, podrška učenicima, mentor i učitelj u veštinama istraživanja i savlađivanju istraživačkih alata i tehnika, aktivan slušalac, refleksivni praktičar… više nego ikad su nam potrebne „meke“ veštine kojima podstičemo učenike da idu korak dalje i dublje, da učimo zajedno sa učenicima, dajemo i tražimo povratnu informaciju, organizujemo dinamiku i osluškujemo tempo i kvalitet rada i participiranja učenika…

Nameće se kao najznačajniji deo našeg rada da sa učenicima istrajno i promišljeno uočimo ključne pojmove tema, podstaknemo ih na razmišljanje i zapitanost i pomognemo u izboru onih pitanja koja će imati istraživačku i ličnu vrednost za učenika.

Kada se ova tananost u ulogama i aktivnostima sagleda nameće se uvek aktualan izazov - jačanje sopstvenih kompetencija zahvaljući kojima će se uvek znati koji su i jesu li nam ciljevi koje postavljamo oni do kojih vredi stići, jesu li nam ishodi realni i imaju li funkciju građenja učenikovih kompetencija. Konačno, jesmo li realistični u njihovom postavljanju i činimo li da se učenik u svakom smislu ohrabri da izađe iz „fioke“ predmeta i slododno upotrebi svoje veštine, znanja i umeća koje je stekao tokom ukupnog učenja u školi, sabrao iz sopstvenog iskustva ili stekao kroz neformalno učenje iz brojnih izvora koji nisu škola sama.

Vaše uzajamne KPI uz EDU SET sasvim su dostatne za naše dalje osnaživanje u projektnom učenju i verujemo da ćete im se vraćati, čitati iznova otkrivajući slojevite poruke, razumevati na način na koji to samo nastavnik ume.

Sa osobitim zadovoljstvom i poštovanjem,
još jednom HVALA za svu požrtvovanost i kreativnost

Vaše moderatorke
T. Matijaš i S. Bašić ☺

Za više materijala za pripremu časova i korisnih informacija o predmetu građansko vaspitanje posetite platformu Građanskog vaspitanja na https://rc.gradjanske.org/gradjansko-vaspitanje/.